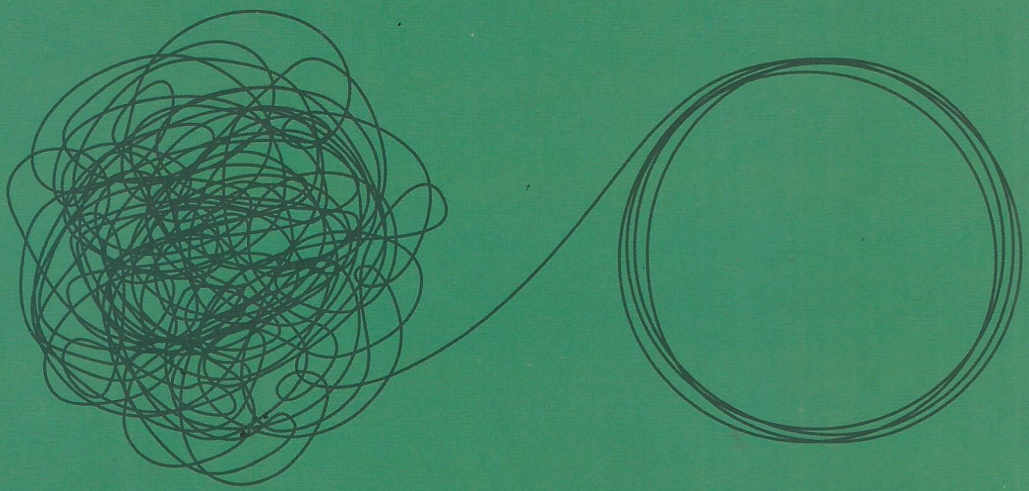
UYGULAMA EL KİTABI 1

OKUL ÖNCESİ-İLKOKUL-ORTAOKUL-LİSE

ÇOCUKLARLA TOPLULUKLARLA FELSEFE

P4C TÜRKİYE

AYŞE SERAP SUYAROĞLU • BERNA PEKER
NİHAN PEKER ANTEPE • ÖZLEM TAVUŞ

Uygulama El Kitabı 1

Çocuklarla-Topluluklarla Felsefe
Okul Öncesi-İlkokul-Ortaokul-Lise

Ayşe Serap Suvaroğlu
Berna Peker
Nihan Peker Antepe
Özlem Tavuş

P4C
TÜRKİYE

P4C
TÜRKİYE

Hayat Amacımız
Daha eğitimli ve daha çok okuyan bir ülke için çalışıyoruz.

Gelecek Hayalimiz
Alanımızda Türkiye'nin en saygı duyulan kurumu olacağız.

Değerlerimiz
Dürüstlük
İş Kalitesi
Girişimcilik
Hoşgörü
Yurt Sevgisi

Çocuklarla-Topluluklarla Felsefe
Okul Öncesi-İlkokul-Ortaokul-Lise©
Ayşe Serap Suvaroğlu, Berna Peker,
Nihan Peker Antepe, Özlem Tavuş

Genel Koordinatör: Akif Aktuğ
Yayıma Hazırlayan: İpek Arman
Kapak Tasarımı ve Mizanpaj: Songül Düzgün

ISBN 978-605-70634-8-9

1. Basım Mayıs 2022 (1000 adet)

Mela Yayınları
Aziziye Mah. Portakal Çiçegi Sok.
No: 37/A Çankaya/Ankara
Tel: 0312 417 72 73
bilgi@melabilisim.com
Yayıncı Sertifika No: 45564

Basımevi: Koza Yayın Dağıtım Sanayi ve Ticaret AŞ
Cevat Dündar Caddesi No: 139 Ostim/Ankara
Matbaa Sertifika No: 45553

MELA YAYINLARI©
Kitabın tüm yayın hakları MELA YAYINLARI'na aittir. Yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz. Türkiye'de basılmıştır. "MELA", YAYINCILIK VE YAZILIM AŞ'nin bir markasıdır.
© 2022, MELA YAYINLARI

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Suvaroğlu, Ayşe Serap

Çocuklarla-topluluklarla felsefe okul öncesi-ilkokul-ortaokul-lise: Uygulama el kitabı 1 / Ayşe Serap Suvaroğlu, Berna Peker, Nihan Peker Antepe, Özlem Tavuş; yayıma hazırlayan: İpek Arman.—Ankara: Mela Yayınları, 2022.

184 s. ; 22 cm

Kaynakça ve dizin yok.

ISBN 978-605-70634-8-9

1. Felsefe, çocuklarla—Öğrenim ve öğretim 2. Çocuklar ve felsefe—Öğrenim ve öğretim 3. Eleştirel düşünme—Öğrenim ve öğretim I. Peker, Berna II. Antepe, Nihan Peker III. Tavuş, Özlem IV. Arman, İpek V. Eser adı

MLA
Suvaroğlu, Ayşe Serap, Berna Peker, Nihan Peker Antepe, Özlem Tavuş. *Çocuklarla-topluluklarla felsefe okul öncesi-ilkokul-ortaokul-lise*: Uygulama el kitabı. Ankara: Mela Yayınları, 2022.

Önsöz

P4C Türkiye Eğitim Kurumu, P4C- Çocuklarla ve Topluluklarla Felsefe yönteminin tüm akademik süreçlerinin oluşturulması, geliştirilmesi ve uygulanması için 2018 yılında kurulmuştur. Kurucularından Nihan Peker Antepe ve Serap Suvaroğlu uzun yıllar Felsefe Grubu öğretmenliği yaptıkları için ülkemizin eğitim sisteminin, düşünme, sorgulama, akıl yürütme becerileri üzerindeki etkisini bizzat öğrencileri üzerinde gözlemlemiştir. 2014 yılından itibaren çocuk ve felsefe kavramları üzerinde çalışan kurucuların bu alandaki ilk girişimi Düşünen Çocuk Kulübü'nün kurulmasıyla olmuştur. 2017 yılında Çocuklarla ve Topluluklarla Felsefe eğitimlerini tamamlayarak, anaokulundan liseye uygulama çalışmalarına okullarda başlamışlardır. 2018'de üçüncü kurucu Berna Peker'in katılımıyla resmi olarak kurulan P4C Türkiye, başta öğretmenler olmak üzere binlerce katılımcıya eğitim vermeye başlamıştır. İlk eğitim mezunlarından Özlem Tavuş da eğitmen olarak 2018'de P4C Türkiye ailesine katılmıştır. Dünyada 1960'ların sonunda uygulanmaya başlayan P4C yöntemi, temel özellikleri aynı kalmakla beraber

farklı bakış açılarıyla geliştirilmiştir. Felsefe alanında akademik çalışmalarda bulunan, yöntemi hem teorik hem de pratik düzeyde geliştiren kişiler, Matthew Lipman, Ann Sharp, Karin Murris, Gareth B. Matthews, Catherine C. McCall'dür. Bu yaklaşımların tamamı P4C Türkiye tarafından incelenmiş, değerlendirilmiştir. Kurumun kurucularının tüm sınıf seviyelerinde, saha tecrübesi uzun yıllara dayandığından, ülkemiz eğitim sisteminde P4C yönteminin mevcut koşullara entegre edilmesi için gerekli olan çalışmaları yaparak, eğitim sistemimizde uygulanmak üzere kendi yaklaşımlarını geliştirmişlerdir. P4C Türkiye, P4C yönteminde geliştirdiği yaklaşımını, "Eğitmen Eğitimlerinde", K12'de yer alan tüm sınıf düzeylerinde, anaokullarında 5 yıldır uygulamaktadır. Bu uygulamalar aynı zamanda yöntemin ölçme-değerlendirme araçları tarafından kontrol edilmektedir. Elde edilen çıktılar süreç içerisinde çocuklarda ve gençlerde ulaşılması beklenen kazanımların gerçekleştiğini göstermiştir. Ayrıca uygulayıcıların kendi gözlemsel geri bildirimleriyle de paralellik göstermektedir. Öncelikle yöntemin okul öncesi ve K12 sisteminde, hedeflediği kazanımların neler olduğunu, mevcut eğitim sistemine karşı neden bir reform olarak görüldüğünü irdelemek gerekir.

İnsan hakları evrensel bildirgesinde "Her çocuğun düşündüğünü özgürce ifade edebilmesinin" önemli bir hak olduğu yer alır. Çocukların, gençlerin düşündüğünü, özgürce ifade edebilmesi mevcut eğitim sisteminde bazen bilinçli bazen de bilinçsiz bir şekilde ihlal edilmektedir. Bu durum öğrencilerimizde merak, soru sorma, sorgulama, araştırma, etkin dinleme, doğru, özenli, eleştirel, iş birlikçi ve yaratıcı düşünme yetilerinin beceriye dönüşmesini engellemektedir. Matthew Lipman P4C yönteminin temeline, John Dewey'in "Demokratik bir toplum inşasına eğitimden başlanması gerektiği" fikrini yerleştirmiştir. Tüm toplumlarda benzer problemler yaşanmış ve eğitimi dönüştürerek bu sorunlar aşılmıştır. Aradan

geçen 50 yıldan sonra bizlerin de eğitimden başlayarak bu yapılanmayı gerçekleştirmemiz gerekmektedir. Eğitimin dönüştürülmesi amacıyla, düzenli ve sürekli olmak koşuluyla, okul öncesi sınıflarından başlayarak (haftada en az 1 ders), tüm branş derslerimize entegre ederek P4C yöntemini uygulamalıyız.

Düşünmek, sorgulamak ve akıl yürütmek, sadece düşünme pratikleri yaparak mümkündür. Yeni nesil sorulara eşlik eden bir eğitim sistemini çocuklarımıza, gençlerimize borçluyuz. P4C Türkiye, bu kitabı yazarak, tüm saha birikim ve tecrübesini, eğitim sistemi içerisindeki, tüm öğrencilere, öğretmenlere, ebeveynlere armağan etmektedir. Ayrıca ikinci büyük atılımının müjdesini de vermek isteriz. P4C yönteminin, tüm branş derslerinde uygulanması için gerekli akademik çalışmalar tamamlanmıştır. Çok yakında branş öğretmenlerimizle sahada buluşmak dileğiyle.

İçindekiler

Bu Kitap Neden Yazıldı? **9**
P4C Nasıl Uygulanır? P4C'de Temel Kavramlar Nelerdir? **11**
P4C Yöntemini Kullanırken Nelere Dikkat etmeliyiz? **15**

1.Bölüm **Okul Öncesi Çocuklarla Felsefe** **19**
Okul Öncesi Çocukları Çemberde Nasıl Tutacağız? 21
P4C Uygulaması Sırasında Şarkı, Resim ya da Başka Bir Etkinlikten Yararlanmalı mıyız? 22
İlk Ders Nasıl Planlanmalıdır? 23
Ders Süresi ve Çocuk Sayısı Kaç Olmalıdır? 28
Uygulamalar **29**
Akıllı Tilkinin Masalı 29
O Benim 34
Suki'nin Kimonosu 38
Levi'nin Okuldaki İlk Günü 42
Mafin Bir Köpek Yavrusu 46
Eğer Bir Fareciğe Kurabiye Verirsen 50
Uzaylı Arkadaşım 53
Alexander ve Willy 56
Çınar Ağacı ve Atatürk 61

Bridge (Köprü) 65
Okula Yeni Gelen Kız 69

2. Bölüm **İlkokul ve Ortaokullarla Felsefe 73**
Uygulamalar 75
Altın Elmalar 75
Taştan Adımlar 80
Ahtapot Pol'ün Hikâyesi 85
Yüz Elbise 88
Yazı Yazan İnekler 92
Kahverengi Ayı 96
Şahmaran 100
Liar Liar (Yalancı Yalancı) 104
Sırtımdaki Okyanus 107
Nasrettin Hoca 110
Kuşları Seven Candela 115

3. Bölüm **Lise Öğrencileriyle Felsefe 119**
Lise Öğrencileriyle P4C Yönteminin Kullanılması Neden Önemlidir? 121
Uygulamalar 125
Platon'un Mağarası 125
Tweet 134
Düşman 140
Eldiven (Şiir) 145
Deniz Ne Renktir? 150
Sefiller 155
Omelas 162
Matrix 1 168
Stellaluna 176
Tuğlalar 181

Bu Kitap Neden Yazıldı

Çocuklarla felsefe 1970'lerden günümüze dünyanın birçok yerinde uygulanan bir eğitim metodudur. 2017'den itibaren, okul öncesinden liseye kadar ülkemizde de uygulanmaktadır. P4C Türkiye olarak kültürümüze, toplumsal yapımıza, eğitim sistemimizin ihtiyaçlarına uygun bir şekilde bu yöntemi geliştirmek ve yaygınlaştırmak kurulduğumuz ilk günden itibaren temel hedefimizdir. Bu kitap, çocuklar, gençler, öğretmenler, anne-babalar, iş insanları için kazanımları son derece önemli olan P4C yönteminin yaygınlaşmasına destek vermek için yazılmıştır.

Bu noktada "Çocuklar felsefe yapabilir mi?"

"P4C'nin eğitime, düşünmeye katkısı var mıdır?" türünden sorular sormak zaman kaybı olacaktır. Doğru soru "Ben P4C yöntemiyle neler yapabilirim" olmalıdır.

Bu kitabı aldığınıza göre, bu soruyu sormuş ve cevabını arayan birisiniz. Günümüzde P4C alanında teorik bilgiye ulaşmak mümkündür. Ülkemizde bu alanda yazılan kitapları incelediğimizde, birbirine benzer bir şekilde P4C'nin tarihçesinin aktarıldığını ve belli başlı yabancı yayınlardan alıntılanan uyaranların ve soruların paylaşılmış olduğunu görürüz.

Bu kitapta okul öncesi, ilk ve ortaokul ve lise öğrencileri ile uygulanabilecek soruşturma örnekleri ve uyaranlar bulacaksınız. Amacımız, organik, canlı, yaşanmış, yaşanacak bir kitapla sizleri buluşturmaktır. Bu kitap kimler için uygundur?

Çocuklarla, gençlerle felsefe alanıyla tanışmak isteyenler,

Çocuklarla ve Topluluklarla Felsefe Eğitimi almış, sahaya inme çalışmaları yapan kolaylaştırıcı adayları ve öğretmenler,

Çocukları ile etkili diyalog ve iletişim ortamını evde oluşturmak ve sürdürmek isteyen ebeveynler için yazılmıştır.

Bu kitaptaki tüm uyaranlar P4C Türkiye tarafından hazırlanmıştır. Aynı zamanda tüm uyaranlar farklı yaş grupları ile sahada defalarca uygulanmıştır. Anaokulu uyaranları, ilkokul, ortaokul ve lise için de kullanıma uygundur. İlkokul ve ortaokul uyaranları lisede kullanılabilir.

P4C Nasıl Uygulanır? P4C'de Temel Kavramlar Nelerdir?

Kolaylaştırıcı Kimdir?

P4C'de diyalog yöntemi kullanılır. Ancak bu yöntemde "öğretmen" yoktur. Kolaylaştırıcı vardır. P4C'de soruşturmaya rehberlik eden kişi "kolaylaştırıcılık" yapar. Sorumluluğu, bilgi aktarmak ya da topluluğa bir şey öğretmek değildir. Kolaylaştırıcı, doğru ve yanlışı bilen, soruşturan topluluğun görüşlerini yargılayan bir hakim de değildir.

Çember

Çocuklar, P4C oturumlarında çember ya da "U" şeklinde oturmalıdır. Katılımcıların bir çember şeklinde oturmasının nedeni herkesin birbirini görebilmesi ve kolaylıkla diyaloğa geçebilmesini sağlamaktır.

Kolaylaştırıcı da çemberde bir noktadır. Topluluktan üstün değildir. Uygulamalar sırasında üstün olmama halini pekiştiren bir oturma düzeninde yer almalıdır (Çocukların oturduğu sandalyelerden birine de kendisi oturur). Çember minimum 7 kişiden oluşabilir. Bu düşünce çeşitliliğini sağlayabilmek için gereklidir.

Soruşturan Topluluk

P4C uygulamalarında topluluğun adı; Soruşturan Topluluktur. Soruşturan bir toplulukta yer alan çocuklar, bilginin pasif alıcısı değil, aktif üreticisi olurlar. İyi bir soruşturmanın gerçekleşebilmesi için soruşturan topluluk üyelerinin birçok sorumluluğu vardır. Dikkatli dinlemek, gelen düşünceler üzerinde düşünmek, kendi düşüncelerini gerekçelendirmek, karşıt bir düşünceye özenli yaklaşmak, topluluktaki her çocuğun uygulamadan fayda sağlamasına destek olmak vb. Soruşturan topluluk öğrenen ve gelişen bir yapıdır. İlk uygulamalarından itibaren her uygulamada yöntemin kazanımları teker teker hayata geçer ve topluluk soruşturma yapmayı öğrenir.

Uyaran

P4C soruşturmaları bir uyaran paylaşımı ile başlar. Geri planında felsefi bir sorun, çatışma barındıran çocuk kitapları, sanat eserleri, hikâyeler, fıkralar, şiirler, animasyon filmleri, uzun metrajlı filmler vb. uyaran olabilir. Doğru uyaranı seçmek, iyi bir kolaylaştırıcının en önemli sorumluluklarından biridir.

Doğru seçilmiş bir uyaran, bütün soruşturmanın başarısını etkileyecektir.

Temel Sorun/Sorular

Uyaran paylaşımından sonra soruşturmayı başlatacak başlangıç sorusunun, ara geçiş sorularının ve felsefi sorunun mutlaka kolaylaştırıcı tarafından soruşturma öncesinde oluşturulması gerekir.

Sorular

Başlangıç sorusu: Kolaylaştırıcının toplulukla uyaranı paylaştıktan sonra soruşturmayı başlattığı ilk sorudur. Geri planında felsefi sorun, çatışma barındıran uyarana dair bir sorudur. Soruşturmaya açılım getirebilmesi için doğru şekilde hazırlanmalı ve doğru yerde sorulmalıdır.

Ara geçiş sorusu: Soruşturmayı felsefi soruya taşıyabilmek için bir basamak olarak düşünülmelidir.

Örneklerde ifade edildiği gibi kolaylaştırıcı P4C pedagojisine özel olan stratejileri kullanarak ara geçiş sorusuna geçiş yapar. Soruşturmanın uyarandan (özelden) genele (felsefi soru ya da kavram) taşındığı kaldıraç sorudur.

Felsefi soru/sorular: P4C yöntemi ile felsefi soruşturmanın derinleştiği sorulardır. Ana ve alt kavramlarla ilgili topluluğun düşünmesine imkân tanıyacak şekilde soruşturmanın son bölümünde paylaşılan sorulardır.

Ayrıca kolaylaştırıcının soruşturma ağını örebilmesi, açılım yapabilmesi için aşağıdaki soru kalıplarını kullanması gerekir;

Bu fikre katılıyor musunuz? Katılmıyor musunuz? Neden bu fikre katılıyorsunuz? Katılmıyorsunuz?

Bu şekilde düşünmenin nedeni nedir? Bu ifadeyle ne demek istedin? Kullandığın ifadeyi biraz açar mısın? Bu söylediğine bir örnek verebilir misin?

Soruşturma

P4C soruşturmalarında amaç doğru ya da yanlış bir sonuca ulaşmak, topluluğu kolaylaştırıcının düşüncelerine ya da sorgulanma-

dan kabul görmüş ezber düşüncelere ikna etmek değildir. Farklı fikirler ışığında kavramları aydınlatmak, felsefe yapmaktır. Felsefede tek bir doğru yoktur. Aynı kavrama dair farklı görüşler ve temellendirmeler vardır. Topluluktaki çocuklar farklı görüşler ışığında kendi fikrine eleştirel bir gözle tekrar bakarlar ve beraberce düşünürler.

Değerlendirme

Her P4C uygulaması bir değerlendirme ile son bulur. Değerlendirmede başlangıç sorusuna, ara geçiş sorusuna, felsefi soruya çocuklardan gelen görüşlere, soruşturma esnasında hangi kavramlar üzerinde düşünüldüğüne, hangi kavramlarda derinleşildiğine, hangi açılımların soruşturmanın ilerlemesine yardımcı olduğuna dair bir özetleme yapılır. P4C soruşturmalarında sorular gibi yönteme özel stratejilerin de kolaylaştırıcı tarafından ustalıkla kullanılması gerekmektedir. Örneklerde yer alan "karşıt görüşlerin çarpıştırılması" , "yankılama yapılması", "hayali muhalif çıkartmak" gibi teknikler bu stratejilerden bazılarıdır.

P4C Yöntemini Kullanırken Nelere Dikkat Etmeliyiz?

Bu yöntemi kurallarına göre uygularsak öğrencilerde meydana gelen gelişim hiçbirimiz için sürpriz ya da şaşırtıcı olmayacaktır. P4C yöntemi düzenli olarak sınıflarda uygulandığında tüm seviyelerde çalışmaktadır ve eğitim sistemimiz içinde sürekli olarak eleştirdiğimiz noktalara karşı sağlam bir çözüm üretir. Ancak her bir stratejiye dikkat etmemiz, yerinde, zamanında uygun sayıda kullanmamız gerekir. Alanın teorik bilgisine hâkim olmak ve taviz vermeden kurallar doğrultusunda ilerlememiz zorunludur. Şimdi sizlere uygulamalar yaparken özellikle dikkat etmeniz gereken hususlarla ilgili bir sıralama yapacağız:

☞ İmkânlarınız elverdiği ölçüde mutlaka çember şeklinde oturmalısınız.

☞ Öğrencilerinize P4C'nin ne olduğunu kısaca anlatınız. Kuralları net ve açık bir şekilde ifade ediniz.

☞ Uyarını açık, net ve anlaşılır şekilde paylaşınız.

☞ Uyarını okuduktan sonra mutlaka özetleyiniz.

☞ Sorularınızı net, anlaşılır bir şekilde sorunuz.

☞ Her bir öğrenciyi etkin bir şekilde dinleyiniz.

☞ Bu kitapta size verilen uyaranların sorularını belirtildiği şekilde kullanmaya özen gösteriniz.

☞ Yankılama yaparken kendi görüşlerinizi değil, öğrencilerin görüşlerini doğru şekilde ifade ediniz.

☞ Karşıtlık çıkması gereken yerde eğer karşıtlık çıkmadıysa mutlaka hayali muhalif yaratarak karşıtlığı oluşturunuz.

☞ Konunun dağılmasına izin vermemek amacıyla sabitleme yapmayı unutmayınız.

☞ Soruyu sorduktan sonra sessizlikle karşılaşırsanız içinizden 10'a kadar sayınız. Eğer sessizlik devam ederse soruyu tekrarlayınız. Yine cevap alamıyorsanız uyarının küçük bir özetini yapınız.

☞ Hiçbir öğrenciye olumlu ya da olumsuz geri bildirimde bulunmayınız. Övgü ya da yergi cümleleri kullanmayınız.

☞ Kendi görüşlerinizi belli eden jest ve mimikler kullanmayınız.

☞ Genellemeler yapan öğrencilere burayı biraz açar mısın ya da bir örnekle demek istediğini açıklayabilir misin, şeklinde sorular sorunuz.

☞ Sizi felsefi soruya taşıyacak düşünceleri, açıklamaları zihninizde tutmayı unutmayınız.

☞ Soruları mutlaka yankılayarak sorunuz.

☞ Soruşturmaya hiç katılmayan öğrenciyi zorlamayınız. Süreç içinde kendiliğinden katılmasını bekleyiniz.

☞ Soruşturmanın sonunda kendi görüşlerinizi ifade etmeyiniz.

☞ Soruşturmayı belirli bir sona taşımaya çalışmayınız.

☞ Soruşturmanın sonunda öğrencilere okuma önerileri yapabilirsiniz.

☞ Değerlendirme soruşturma bittikten sonra yapılır. Uyaran künyenizi ve sorularınızı aynı dizgede paylaşarak öğrencilerin isimlerini vermeden görüşlerini söyleyiniz.

1. BÖLÜM

Okul Öncesi Çocuklarla Felsefe

Okul Öncesi Çocuklarla
P4C Uygulama Stratejileri

Okul Öncesi Çocukları Çemberde Nasıl Tutacağız?

Bizlere eğitimlerde en çok sorulan sorulardan birisidir.

4-5 yaş çocukları düşündüğümüzde ilk aklımıza gelen görüntü, sevinçle, coşkuyla oradan oraya koşmaları, yerlerinde duramadan zıp zıp zıplamalarıdır. Peki, nasıl çember şeklinde oturacağız? Hadi oturduk... Peki, 35-40 dakika nasıl dağılmadan çemberde kalacaklar?

Okul öncesi çocuklarla felsefe yapabilmek için yapılması gereken ilk şey çember şeklinde oturmalarını sağlamaktır. Bunun tek bir yolu vardır: Onlara bunu bir taraftan sözle ifade ederken bir taraftan da yaşayarak, deneyimleyerek benimsemelerini sağlamaktır. Bakın "benimsemek" diyoruz, alıştırmak değil. Çocuklar yaşları ne kadar küçük olursa olsun P4C ile soruşturma dersinin anlamını, farkını, birlikte ne yapmaya çalıştığımızı anladıklarında çember şeklinde oturmayı benimsiyorlar.

Bu nedenle ilk ders P4C uygulamalarının temelini doğru atmak açısından çok önemlidir.

En sık sorulan sorulardan biri de "Uygulama sırasında minderde oturabilirler mi?" Bu bize hem okul öncesinde uygulamalara başladığımızda o sınıfın sınıf öğretmeni tarafından hem de eğitimlerimize katılan katılımcılar tarafından soruluyor. Çemberi yerde minderler üzerinde oluşturarak daha rahat edeceğimiz düşünülse de biz bunun yerine çocukların sandalyelerinde oturmalarını daha uygun buluyoruz. Çünkü yerde minderler üzerinde olmak bir süre sonra oturmaktan yatar pozisyona geçmelerine, dikkatlerinin dağılmasına neden oluyor. Oysa sandalyede oturduklarında sabit bir şekilde kalıp, dikkatlerini daha kolay toplayabildiklerini gözlemliyoruz. Elbette okul öncesi ile çalıştığımızı unutmamalıyız. Sandalyede de zaman zaman kıpır kıpır hareket halinde olabiliyorlar ama minderde olduğu gibi kısa sürede dikkatlerini dağıtacak ölçüde değil. Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer ayrıntı da uygulamayı yapan kolaylaştırıcının da onlarla aynı boyutlarda bir sandalyeye oturmasıdır. Bizler de sınıfta onlar için hazırlanmış küçük sandalyelere oturarak uygulama yapıyoruz. Bu her ne kadar küçük bir detay gibi görünse de, P4C pedagojisinde sıklıkla vurguladığımız hepimizin çemberde bir nokta olduğu düşüncesini, fiziksel olarak da ifade etmek anlamına gelmektedir.

P4C Uygulaması Sırasında Şarkı, Resim ya da Başka Bir Etkinlikten Yararlanmalı mıyız?

Pek çok kaynakta P4C uygulamaları öncesi ısınma, hazırlık oyunları ya da uygulama sonrası bir resim çizme boyama etkinliğinden bahsedilmektedir. Bu durum, P4C uygulamalarında başka etkinlikler yer almalı mı? Sorusunu akıllara getiriyor. Amaç bir düşünme antrenmanı, gerçek bir P4C uygulaması yapmaksa hiçbir şekilde etkinlikler uygulamalarınızda yer almamalıdır. İlk uygulamanızı 40 dakika planlarken 20 dakika da sürebilir. Bu sizi "süreyi dolduramadık önüne sonuna bir şey ekleyeyim" gibi bir paniğe sevk etme-

melidir. İlk uygulamalarınızın kısa sürmesi son derece normaldir. Grubunuz geliştikçe, yöntemi öğrenmeye başladıkça soruşturma süreniz de planladığınız süreye yaklaşacaktır. Özellikle okul öncesi gruplarda şarkı söyleme, resim çizme uygulamaları gün içinde diğer derslerinde zaten yer almaktadır. Arzu ederseniz P4C uygulaması yaptığınız dersin ardından gelen derslerinizde soruşturmayla bağlantılı olarak bunları yapabilirsiniz.

İlk Ders Nasıl Planlanmalıdır?

İlk ders her zaman pozitif bir konuyla başlamalıdır. Seçilecek konu onları uygulamaya ısındırmak için her çocuğun dahil olup fikrini söyleyebileceği bir konu olmalıdır. Biz her yıl ilk derse "Akıllı Tilkinin Masalı" adlı kitap ile başlıyoruz. Ana kavram "sevgi" olduğu için çocukların rahatlıkla dahil olabildiği bir soruşturma gerçekleştirmek mümkün oluyor.

Şimdi uyaran çerçevesinde ilk dersimizi yapalım:

Öncelikle çocuklara bizim bir kitap okuma etkinliği yapmadığımızı, sorular sorup kitap üzerine birlikte düşüneceğimizi belirtmeliyiz. Kitabı bilenler varsa onların ipucu vermemesi gerektiğinin altını çizmeliyiz.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi ilk ders P4C uygulamalarının temelini doğru şekilde atmak açısından çok önemlidir.

Çocuklarla etkili ve doğru bir iletişim kurmalısınız.

Dışarıdan P4C uygulamaları yapmak için haftada bir ders onlarla bir araya geliyorsanız yapacaklarınız farklı, onların sınıf öğretmeni iseniz ve P4C uygulama saatiniz geldiyse yapacaklarınız farklıdır.

Sınıf öğretmenleriyseniz, "kolaylaştırıcının rol ve sorumlulukları" dersini iyi çalışmalısınız. Çünkü P4C uygulama saatinde artık onların öğretmeni değil, kolaylaştırıcısı olacaksınız.

Çocuklar öğretmen rolünüz ve kolaylaştırıcı rolünüz arasındaki farkı iyice anlamalıdır. Bunun yolu da sizin bu rolleri ve sorumlulukları doğru şekilde hayata geçirmenizden geçer.

Bu noktadan sonra yapılacak şeyler birbirine paraleldir. Hazırsanız ilk ders başlıyor...

Sınıf, fiziki olarak çember şeklinde hazırlanmış olmalıdır.

Uygulamaya Başlangıç Örneği:

Benim adım Nihan.

Dersimiz felsefe.

Şimdi sizlere bu derste neler yapacağımızı anlatacağım.

Yemek yemeği seviyor musunuz?

EVETTTTT

Yediğimiz yemekler nereye gidiyor?

Karnımızaaaaaa.

Sizden bir şey isteyeceğim:

Ben soru sorduğumda lütfen el kaldırın. Ben kime söz verirsem o konuşsun. Böyle hep bir ağızdan söylediğinizde sizi anlayamıyorum.

Bu ifadeler çok önemli. İlk 3-4 ders sürekli ihtiyaç duyuldukça söylenmelidir.

Şimdi söz almak isteyen var mı?

Midemize gidiyor öğretmenim.

Çocuklar bana kendi istekleri doğrultusunda öğretmenim diyor-

lar. Bir sonraki derste yine kendileri bana felsefe öğretmenim diyor.

Pekiiii yemekler midemizde. Sevgi nerede?

Yine hep bir ağızdan "Kalbimizdeeeee"

Hani el kaldıracaktık?

Tekrar soruyorum, bu kez el kaldıranlara söz veriyorum.

Pekiiii düşünceler nerede?

Yine hep bir ağızdan "aklımızda", "kafamızda", "beynimizde" cevapları geliyor.

İşte biz bu dersimizde sizlerle bol bol düşüneceğiz. Sorular soracağız.

Bir kitaptan yola çıkacağız. Ama bizim dersimiz kitap okuma dersi değil. Ben kitapla ilgili sorular soracağım, birlikte düşünüp cevaplar bulacağız.

Konuşmak isteyen elini kaldırsın. Söz alan arkadaşınızı hep birlikte dinleyeceğiz. Ben hepinizin düşüncelerini çok merak ediyorum. Hep birlikte konuşursanız birbirinizi duyamaz ve ne dediğinizi anlamazsınız. Anlaştık mı?

Anlaştıkkkkk.

Aliciğim lütfen yerine oturur musun?

Çemberimizi bozmuyoruz...

Anlaştık mı?

EVVETTT.

Şimdi ilk kitabımızı sizinle paylaşıyorum.

Bu küçük tilki yavrusu Lokum'un hikâyesi.

O sırada bir iki öğrenci yerinden kalkıp size yaklaşıp, kitabı yakından görmek isteyebilir.

Sakince kitabı sandalyenizin altına kaldırın.

Çocuklar ben resimleri sizlere göstereceğim. Lütfen yerinizden kalkmayın. Dersimizin sonunda kitabı incelemeniz için size zaman vereceğim.

Tekrar kitabı alın ve ilk sayfayı herkesin görebileceği şekilde oturduğunuz yerden görebilecekleri şekilde çemberdeki çocuklara gösterin.

Bu Lokum, bu da onun annesi...

İlk sorunuzu sordunuz ve hepsi bir ağızdan konuştu.

Tek tek lütfen. El kaldırarak söz alın.

AYŞE...

ELİF...

CAN...

MELEK...

EDA...

MELEK, ... dedi Melek'in fikrine katılıyor musunuz, katılmıyor musunuz?

Yine hep bir ağızdan.

Sabırla, sakince, "Tek tek lütfen."

CEM...

Tam Cem konuşurken, çocuklardan biri söze girebilir. "Bir dakika. Şu anda Cem konuşuyor. Eğer Cem'i dinlemezsen ne dediğini duyamazsın. Belki Cem'in söyledikleri senin aklına bir fikir getirebilir."

Ya da

"Cem'i dinlemezsen onun fikrine katılıp katılmadığını bilemezsin." Diyebilirsiniz.

P4C oturumlarında ne yapacağımız konusunu daha da pekiştirmek isterseniz o zaman sporcuların yaptıkları antrenmanlardan da örnek verebilirsiniz.

İçinizde spor yapanlar var mı?

Ben yüzme kursuna gidiyorum öğretmenim.

Peki, yüzücülerden örnek verelim öyleyse. Bir yarışa katılmadan önce evde otursalar hiç antrenman yapmasalar, başarılı olabilirler mi?

HAAAYIR

Neden?

Çünkü kasları güçlenmiş olmaz.

Evet, yüzücüler düzenli olarak antrenman yaparlar ve vücutlarını yüzme için hazırlarlar. Bizim düşünme dersimiz de böyledir. Düşünme antrenmanı yaparak zihnimizi düşünmeye alıştırıyoruz. Bir problemle ya da bir soruyla karşılaştığımız zaman da antrenman yaptığımız için zorlanmadan düşünebiliyoruz. Bu yüzden düşünme derslerimize düzenli olarak devam edip düşünme antrenmanı yapacağız. Hazır mısınız?

EVET.

Ders Süresi ve Çocuk Sayısı Kaç Olmalıdır?

Bizler uygulama yaptığımız sınıflarımızda ve atölyelerimizde minimum 7-8 kişi olması gerektiğini düşünerek derslerimizi buna göre planlıyoruz. Kişi sayısının bunun altında olması düşünme çeşitliliği bakımından yetersiz kalabilecektir. Ayrıca hastalık vb. mazeretlerle o derse 2-3 kişi katılmadığında sayı verimli bir soruşturma yapmak için yeterli olmayacaktır. En fazla kaç kişi olmalıdır sorusunun cevabını da şu şekilde verebiliriz: 15-20 kişi ideal olan sayıdır. Ama devlet okulunda 35 kişilik bir sınıfta öğretmenlik yapıyorsanız bu P4C soruşturmaları yapamayacağınız anlamına gelmez. Hiç uygulamamaktan iyidir diyerek bu sayılardaki sınıflar ile de uygulama yapabilirsiniz.

1. Uygulama

Akıllı Tilkinin Masalı

Yaş: 5+
Süre: 1 ders saati (40 dk)
Uyaran Kaynağı: Akıllı Tilkinin Masalı*
Ana Kavram: Sevgi, Sevilmek, Sevmek
Felsefe Alt Dalı: Ahlak Felsefesi

Lokum kendini yalnız ve keyifsiz hisseder. Önce biraz oynar, sonra gürültü patırtı yapar. Gürültü, annesinin dikkatini çeker. Merakla:

– Ne yapıyorsun, Lokum? Diye sorar.

– Lokum canım sıkılıyor. Ben yaramaz bir yavruyum. Kimse beni sevmiyor! Der.

Başlangıç sorusu: Lokum neden sevilmediğini düşünüyor?

Annesi, ne kadar yaramaz olursa olsun, Lokum'u her zaman seveceğini söyler. Lokum ne olursa olsun onu sevecek olduğundan emin olmak ister.

* Bu uyaranda, İş Bankası Kültür Yayınları tarafından basılan, Debi Gliori tarafından yazılmış olan "Akıllı Tilkinin Masalı" adlı kitap kullanılmıştır.

Ara geçiş sorusu 1: Lokum, sevildiğini nasıl anlayabilir?

Ara geçiş sorusu 2: Sevildiğimizi nasıl anlarız?

Lokum annesine "sevginin nasıl bir şey olduğunu" sorar.

Felsefi soru 1: Sevgi nasıl bir şeydir?

Felsefi soru 2: Sevgi nedir?

Akıllı Tilkinin Masalı Soruşturan Toplulukla Nasıl Uygulanır?

Okul öncesi P4C uygulamalarında, uyaranın kaynağı olan kitap çocuklarla, uyaran çerçevesinde paylaşılır. Akıllı Tilkinin Masalı kitabının ilk sayfaları gösterilir. Anne tilki ve Lokum tanıtılır. Lokum'un canının sıkıldığı "Ben yaramaz bir yavruyum. Kimse beni sevmiyor" dediği yere kadar okunur. Başlangıç sorusu sorulur.

Başlangıç sorusu: Lokum neden sevilmediğini düşünüyor?

Bu soru ile başlamamızın nedeni ana kavram olan sevgiye geçiş yapabilmek için bir temel oluşturmaktır.

Birinci öğrenci: Annesi telefonla konuştuğu için Lokum sevilmediğini düşünüyor.

İkinci öğrenci: Annesi onunla ilgilenmediği için sevilmediğini düşünüyor.

Üçüncü öğrenci: Hiç arkadaşı olmadığı için sevilmediğini düşünüyor.

Bu cevap önemli çünkü kitapta bununla ilgili bir bilgi olmadığı halde öğrenci bunu ifade ediyor. Belki de kendisi de bu şekilde hissediyor olabilir.

Dördüncü öğrenci: Bir oyuncak istemiştir. Almamışlardır. Onun için sevilmediğini düşünüyor.

Ara geçiş sorusu 1: Lokum sevildiğini nasıl anlayabilir?

Birinci öğrenci: Annesi onunla oynarsa Lokum sevildiğini anlar.

İkinci öğrenci: Annesi onun istediklerini yaparsa Lokum sevildiğini anlar.

Kolaylaştırıcı: Ali, annesi Lokum'un istediklerini yaparsa, Lokum sevildiğini anlar dedi. Ali'nin fikrine katılıyor musunuz; katılmıyor musunuz?

P4C uygulamalarında, çocuklara bir fikre katılıp katılmadıklarını sormak, karşıt fikirleri ortaya çıkarmak ve düşünce çeşitliliği yaratmak açısından son derece önemlidir. Okul öncesi öğrenciler bu yaklaşımı sanılanın aksine çok hızlı benimserler ve kullanırlar. Kolaylaştırıcının soru kalıbını doğru kullanması çok önemlidir. Doğru soru kalıbı, "Ali'ye katılıyor musunuz" değil, "Ali'nin fikrine katılıyor musunuz" olmalıdır. Buradaki ince çizgi, arkadaşıma değil onun fikrine katılmıyorum çizgisidir. Çocuklar bu noktaya büyük önem veriyorlar. Eğer yanlışlıkla "Ali Alya'ya katılmıyor" derseniz sizi derhal düzeltirler. "Alya'ya değil Alya'nın fikrine katılmıyorum" ifadeleriyle karşılaşmanız mümkündür. "Ali'nin fikrine katılmıyorum", "Ali'nin fikrine katılıyorum" cevaplarından sonra, kolaylaştırıcı mutlaka "Neden" diye sormalıdır.

"Neden" sorusunu sormak, çocukların bir düşünceyi temellendirmeyi öğrenmesini sağlayacaktır. "Bir fikrim var ve şu şu şu nedenden dolayı bu fikrim var." Bu, P4C oturumlarının mantık, akıl yürütme ve felsefi temelini oluşturmaktadır.

Ara geçiş sorusu 2: Sevildiğimizi nasıl anlarız?

Birinci öğrenci: Bana hediye alırlarsa sevildiğimi anlarım.

İkinci öğrenci: Beni AVM'ye götürürse babam beni seviyordur.

Üçüncü öğrenci: Bana kızmazlarsa sevildiğimi anlarım.

Dördüncü öğrenci: Sarılıp, öperse annem babam beni seviyordur. Ben de onları öperek, sarılarak onları sevdiğimi gösteririm.

Felsefi soru: Sevgi nasıl bir şeydir?

Felsefi soru: Sevgi nedir?

(Felsefi sorular da diğer sorular gibi sıra ile sorulur. Cevaplar alınırken daha önceki sorularda olduğu gibi soruşturma teknikleri kullanılarak ilerlenir.)

Bu uyarandan yola çıkarak, çocuklarla birlikte "sevgi" kavramı üzerine düşünmek uygulamamızın temel noktasıdır. Başlangıç sorusu ve ara geçiş sorusu, çocukların sevgi üzerinde yavaş yavaş yoğunlaşmasını sağlar. Bu bağlamı yarattıktan sonra felsefi soru sorulur.

Özellikle bu son iki soru, bu uyaranda en çok üzerinde durulması gereken sorulardır.

Sevgi tanımları ve diğer sorulara verdikleri cevaplar, içinde bulundukları sosyokültürel ortama ve ekonomik koşullara bağlı olarak değişebilir.

Soruşturmadaki hedefimiz en doğru sevgi tanımını yapmak, tek bir sevgi tanımı üzerinde birleşmelerini sağlamak ya da kendi sevgi tanımımıza yakın bir sevgi tanımını çocuklarla beraber ortaya çıkarmak değildir.

Okul öncesi çocuklarla felsefe uygulamalarında hedefimiz, yalnızca düşünceleri geliştirmek değildir. Aynı zamanda duygularını tanımaları, farkındalıklarının artması ve bunları davranışları ile ifade etmelerini sağlamayı da hedefleriz. Yıllardır yaptığımız uygulama-

lar sevgi gibi çok temel bir duyguyu ifade etmek, tanımlamakta çocukların oldukça zorlandıklarını göstermektedir. Bu yoğun ve önemli duygunun tanımlanmasının özellikle maddiyat üzerinden yapılması ebeveynlerin ve eğitimcilerin üzerinde durması gereken önemli bir çıkarımdır.

2. Uygulama

O Benim

Yaş: 5+
Süre: 1 ders saati (40 dk)
Uyaran Kaynağı: Pikolo ile Felsefe Öğreniyorum: O Benim Kitabı*
Ana Kavram: Paylaşmak
Felsefe Alt Dalı: Ahlak Felsefesi

Pikolo Oskar'lara oyun oynamaya gider. Oscar Pikolo'ya oyuncaklarını gösterir ama dokunmasına izin vermez. Hangi oyuncağa dokunacak olsa "O benim" der.

Başlangıç sorusu 1: Oskar neden Pikolo'nun oyuncaklarına dokunmasına izin vermiyor?

Başlangıç sorusu 2: Pikolo'nun yapabileceği bir şey var mıdır; yok mudur?

Kitaba devam edilir.

Oskar'ın annesi her ikisine de birer muz verir. Oskar muzunu yiyip bitirir, Pikolo ise muzunu bir at yapar ve muzuyla oyun oynamaya

* Bu uyaranda, ODTÜ Yayıncılık tarafından basılan, Thomas Bass tarafından yazılmış olan "Pikolo İle Felsefe, O benim" adlı kitap kullanılmıştır.

başlar. Pikolo kendi kendine oynarken çok eğlenir. Oskar bu durumu kıskanır ve Pikolo'dan oynamak için muzunu ödünç ister.

Başlangıç sorusu: Pikolo muzunu Oskar'a versin mi; vermesin mi? Neden?

Felsefi soru: Paylaşmak nedir?

Başlangıç sorusu 1: Oskar neden Pikolo'nun oyuncaklarına dokunmasına izin vermiyor?

Birinci öğrenci: Oskar, paylaşmayı bilmiyor.

İkinci öğrenci: Pikolo daha önce oyun oynarken Oskar'ın oyuncaklarına zarar vermiş olabilir.

Üçüncü öğrenci: Oscar kötü kalpli bir çocuk. Arkadaş olmayı bilmiyor.

Bu cevaplardan sonra birinci öğrencinin verdiği cevap ya da benzeri bir cevap yankılanarak diğer soru sorulur.

Başlangıç sorusu 2: Pikolo'nun yapabileceği bir şey var mıdır; yok mudur?

Birinci öğrenci: Başka bir oyun oynasın.

İkinci öğrenci: Annesine söylesin.

Üçüncü öğrenci: Bir daha Oskarlara gelmesin. Evine dönsün.

Burada kitaba devam ederek uyaranın kalan kısmı paylaşılır ve başlangıç sorusu sorulur.

Başlangıç sorusu 3: Pikolo muzunu Oskar'a versin mi vermesin mi? Neden?

Birinci öğrenci: Pikolo muzunu kesinlikle Oskar'a vermesin (Kolaylaştırıcı, neden vermesin, diye sormalı). Çünkü Oskar muzu da alır

ve bir daha geri vermez. Hatta muzu yiyebilir. Bir de o hiçbir oyuncağını vermedi Pikolo'ya.

İkinci öğrenci: Ben Ayşe'ye katılmıyorum. Muzu versin Pikolo. Çünkü Oskar paylaşmayı bilmiyor. Pikolo muzu verirse paylaşmayı öğrenebilir.

Üçüncü öğrenci: Ben iki arkadaşımın fikrine de katılmıyorum. Muzu vermesin ama birlikte oynasınlar. Pikolo elinde tutsun.

İkinci öğrencinin verdiği cevap yankılanarak Oğuz, "Muzu versin. Oskar paylaşmayı bilmiyor. Pikolo muzu verirse paylaşmayı öğrenebilir" diyor. Bu fikre katılıyor musunuz, katılmıyor musunuz, sorusu sorulabilir. Burada paylaşmak kavramına taşınmış soruşturma felsefi sorunun sorulması ile derinlik kazanır.

Felsefi soru: Paylaşmak nedir?

Bu uyaranla yaptığımız soruşturmalarda en sık duyduğumuz "Slogan cümle", "Paylaşmak güzeldir" cümlesi oluyor.

P4C pedagojisinin en çok üzerinde durduğu konulardan biri olan slogan cümleler, emanet düşünceler çocuklarla yaptığımız soruşturmalarda da mutlaka karşımıza çıkıyor. Nedir emanet düşünceler, slogan cümleler? Anne babamızdan, okuduğumuz kitaplardan, öğretmenlerimizden, izlediğimiz filmlerden aklımıza yer etmiş, üzerinde hiç düşünülmemiş, nasılsa o hali ile kabul edilmiş, aslında bize ait olmayan düşünceler.

"Paylaşmak güzeldir" ifadesi de slogan cümlelerden biridir. Burada önemli olan çocuklarla bu düşünceyi derinlemesine soruşturmaktır. Paylaşmak zorunda mıyız? Zaman zaman istemeden paylaştığımız şeyler oluyor mu? Paylaşmak her durum ve şartta güzel midir? Paylaşmanın bir sınırı var mıdır, yok mudur? Gibi sorularla paylaşmak kavramını enine boyuna konuşarak, çocukla-

rın hem kendi düşüncelerine hem de diğerlerinin düşüncelerine daha yakından bakmaları sağlanıyor. Okul öncesinde değerlerin P4C yöntemiyle soruşturulması, çocukların değerleri içselleştirmesini sağlar. "Paylaşmak güzeldir" denildiğinde çocuk bu bilgiyi bir slogan gibi sadece ezberliyor. Ancak bu bilgiyi ezberlemesi paylaşmayı öğrendiği anlamına gelmiyor. Pikolo ve Oskar gibi kendi yaşıtı çocukların bu deneyiminden yola çıkarak paylaşmak üzerine arkadaşlarıyla düşünürse, paylaşmanın değerini içselleştirmesi mümkün oluyor. Paylaşmayı bilmeyen, sevmeyen bir çocuk P4C çemberinde arkadaşlarının "paylaşmak" üzerine fikirlerini duyduğunda o çerçeveden de bakmaya başlıyor.

3. Uygulama

Suki'nin Kimonosu

Yaş: 5+
Süre: 1 ders saati (40 dk)
Uyaran Kaynağı: Suki'nin Kimonosu Kitabı*
Ana Kavram: Kendi olmak, Benlik, Kimlik
Felsefe Alt Dalı: Varlık Felsefesi

Bazı kitapların isimleri soruşturmamızla ilgili çok fazla yönlendirici ipucu verebilir. Böyle bir durumda kitabın adını değiştirebilir ya da bir ad söylemeden direkt okumaya başlayabiliriz. Aynı şey kitabın kapak resmi için de geçerlidir. Eğer kapak resminde, üzerinde soru sorup düşüneceğimiz konularla ilgili yönlendirici ipuçları varsa kapak resmini de göstermemeliyiz.

Suki'nin Kimonosu kitabında ise tam tersi bir durum var. Okul öncesi çocuklar kimononun ne demek olduğunu büyük bir oranda bilmiyorlar.

Kitabı okumaya başlamadan önce şöyle bir giriş yapabiliriz:

* Bu uyaranda, Meav Yayıncılık tarafından basılan, Chieri Uegaki tarafından yazılmış olan "Sukinin Kimonosu" adlı kitap kullanılmıştır.

Önce "Kitabımızın kahramanı küçük kız çocuğunun adı Suki. Suki hangi ülkede yaşıyor olabilir" diye sorabilirsiniz. Japonya diyen öğrenciler çıkabiliyor. Bu cevap gelmezse, biz söylüyoruz. Sonra da kimononun Japonya'ya ait özel bir giysi olduğunu anlatıyoruz. Daha sonra kitaba başlıyoruz.

Suki okulun ilk günü kimonosunu giymek istedi. Kız kardeşleri insanların bunu tuhaf bulacağını, ona güleceklerini ve onunla oynamayacaklarını söylediler. "Yeni bir şeye ihtiyacın var Suki, havalı bir şeye ihtiyacın var" dediler.

Başlangıç sorusu 1: Suki okula giderken kimonosunu giysin mi giymesin mi?

Suki okula geldiğinde bazı çocuklar gözlerini ona diktiler. Bazıları da kıkırdayıp elleriyle kimonosunu gösterdiler. Suki onları görmezden geldi. Sınıfa girip yerine oturduğunda, önündeki çocuk ona gülüp, "Şuna bakın, bu kız bir yarasa" dedi.

Suki yanaklarının kızardığını hissetti ama utandığını belli etmemeye çalıştı.

Başlangıç sorusu 2: Suki başka bir gün okula giderken tekrar kimonosunu giysin mi giymesin mi?

Ara geçiş sorusu: İstediğimiz şeyleri yaparken çevremizdeki insanların sözlerini, davranışlarını dikkate almalı mıyız, almamalı mıyız?

Felsefi soru: Kendimiz olmak için her zaman kendi istediklerimizi mi yapmalıyız?

Soruşturan Topluluk

Başlangıç sorusu: Suki okula giderken kimonosunu giysin mi giymesin mi?

Birinci öğrenci: Giymesin. Çünkü herkes onunla alay eder.

İkinci öğrenci: Onu oyuna almazlar. Giymesin.

Üçüncü öğrenci: Giysin. Kendisi ne istiyorsa onu yapsın.

Dördüncü öğrenci: Giysin. Okula kostümle gidebilir. Ben de dün kostüm giyip geldim. Kimse gülmedi bana. Gülseler de önemli değil.

Burada karşıt görüşleri çarpıştırma tekniği kullanılabilir. Ayşe "Giysin, kendi ne istiyorsa onu yapsın" diyor. Oya da "Giymesin, herkes onunla alay eder diyor" siz hangi fikre katılıyorsunuz? Neden?

Bu karşıtlık sonrasında da fikirler alındıktan sonra uyaranın ikinci bölümüne devam edilir. Ve İkinci başlangıç sorusu sorulur.

Başlangıç sorusu 2: Suki başka bir gün okula giderken tekrar kimonosunu giysin mi giymesin mi?

Birinci öğrenci: Ben giymesin demiştim. Gördünüz mü onunla alay ettiler. Bir daha kimonoyu giymesin. Okula kimonoyla gitmesin.

İkinci öğrenci: Gülerlerse gülsünler. Suki kimonosunu seviyorsa yine giymek isterse giysin. Arkadaşlarının yüzünden istediğini yapmaktan vazgeçmesin.

Karşıt fikirleri çarpıştırma yöntemi burada da kullanılabilir. Ali, bir daha kimonoyla okula gitmesin onunla alay ettiler derken; Canan, gülsünler istediğini yapmaktan vazgeçmesin, dedi. Siz Ali'nin fikrine mi yoksa Canan'ın fikrine mi katılıyorsunuz? Diyerek karşıtlık çıkarabiliriz. P4C uygulamalarında bu şekilde karşıtlık çıkartmak çok önemlidir. Bunu bir yöntem olarak kullanamadığımızda, soruşturma "sen söyle, şimdi sen söyle, şimdi de sen "şeklinde devam eder. Oysaki karşıt fikirler üzerine düşünen zihinler, yeni fikirler üretir. Alternatif düşünme ve yaratıcı düşünme bu noktalarda ortaya çıkar.

Üçüncü öğrenci: Ben Ali'nin fikrine katılıyorum. Alay edilmek çok kötü bir şey. Asla okula bir daha kimono ile gitmesin.

Dördüncü öğrenci: Ben Ali'ye katılmıyorum.

Neden Ali'nin fikrine katılmıyorsun?

Dördüncü öğrenci: Çünkü geçen derste o bana katılmadı.

Okul öncesi çocuklarda çok sık olmasa da bu durum ile karşılaşabiliyoruz. Bu noktada kolaylaştırıcı, "Hepimiz aynı fikirde olmak zorunda değiliz. Farklı fikirlerimiz olabilir, bunu senin fikrine katılmıyorum diyerek dile getirebiliriz. Bu durum bizim arkadaş olmamıza engel değil. Bazen de aynı fikri paylaşıyor olabiliriz. Bizim dersimizde bunların hepsi olabilir," diyerek bilgilendirme yapılmalıdır.

Üçüncü öğrencinin verdiği cevap ya da benzer bir cevap yankılanarak ara geçiş sorusuna geçiş yapılır.

Ara geçiş sorusu: İstediğimiz şeyleri yaparken çevremizdeki insanların sözlerini, davranışlarını dikkate almalı mıyız, almamalı mıyız?

Bu uyaran ile üzerinde düşündüğümüz kavramlar, kendi olmak, benlik, kimlik gibi okul öncesinde temellerini atmaya başladığımız çok önemli kavramlar. Dışarıdan bakıldığında okul öncesi yaşlarındaki çocuklar için bu kavramların çok büyük olduğu söylenilebilir. Burada amaç bu önemli kavramlara bir giriş yapmak, bir temel oluşturmaktır. P4C uygulaması ile farkındalığı oluşan çocuk yaşam deneyimlerini oluştururken daha bilinçli ve öz güvenli olacaktır. Okul öncesi çocukların bazı kavramlar üzerinde fikir yürütemeyeceği düşüncesinin geçerli olmadığını, bu tür uyaranlarla soruşturma yaptığımızda rahatlıkla söyleyebiliyoruz. Ön yargıları bir kenara bırakarak, çocukların soyut düşünebildikleri gerçeğini aklımızdan çıkarmamalıyız.

4. Uygulama

Levi'nin Okuldaki İlk Günü

Yaş: 5+
Süre: 1 ders saati (40 dk)
Uyaran Kaynağı: Erkek Adam Ağlar Kitabı*
Ana Kavram: Toplumsal Cinsiyet, Oğlan çocuk, Kız çocuk, Duyguların ifade edilmesi
Felsefe Alt Dalı: Varlık Felsefesi

Levi'nin yeni okulunda ilk günüydü ve Levi endişeliydi. Babasına peş peşe sorular sordu.

Okulda arkadaşları onu nasıl karşılayacaktı? Onu aralarına alacaklar mıydı?

Öğretmeni nasıl biriydi? Arkadaşları acaba Levi'yi sevecek miydi?

Bu soruları sordukça endişesi artan Levi ağlamaya başladı. Babası gözyaşları içindeki Levi'ye "Erkek adam ağlamaz" dedi.

Başlangıç sorusu: Levi'nin babası "Erkek adam ağlamaz" dedi. Bu fikre katılıyor musunuz, katılmıyor musunuz? Neden?

* Bu uyaranda, Hippo Kitap tarafından basılan, Johnty Howley tarafından yazılmış olan "Erkek Adam Ağlar" adlı kitap kullanılmıştır.

Levi ağlamaktan vazgeçti ve okula gitmek için yola koyuldu. Okula giderken çocuklarıyla vedalaşan gözü yaşlı bir balıkçı gördü. "Erkek adam ağlamaz" dedi kendi kendine. Yol boyunca ağlayan dedeler, babalar, ağlayan zengin ve fakir erkekler gördü.

Soruşturan Topluluk

Başlangıç sorusu: Babası "Erkek adam ağlamaz" diyen Levi yolda ağlayan erkekler gördü. Erkekler ağlar mı ağlamaz mı?

Ara geçiş sorusu: Duyguların kızı erkeği olur mu?

Ara geçiş sorusu: Duyguların cinsiyeti var mıdır? Yok mudur?

Felsefi soru: Duygularımızı kız ya da oğlan olduğumuzu düşünmeden ifade etmeli miyiz?

Başlangıç sorusu: Levi'nin babası "Erkek adam ağlamaz" dedi. Bu fikre katılıyor musunuz; katılmıyor musunuz? Neden?

Birinci öğrenci: Kızlar daha narin erkekler daha güçlüdür.

İkinci öğrenci: Levi'nin babasına katılıyorum. Kızlar ağlar. Erkekler ağlamaz.

Üçüncü öğrenci: Erkekler cesur, o yüzden ağlamazlar.

Dördüncü öğrenci: Ben size katılmıyorum. Benim babam ağlar. Ben de ağlarım. Erkekler de istedikleri zaman ağlar. Onlarda bir insan neden ağlamasınlar ki?

Beşinci öğrenci: Ben geçen gün parkta düştüm bacaklarım kanadı çok ağladım. Annem beni eve götürdü bacaklarımı temizledi, krem sürdü. Çok acımıştı bacaklarım.

Zaman zaman sorular kendi yaşam deneyimlerini anlatmaları için kapı aralıyor ve çocuklar kendi deneyimlerini uzun uzun anlatmak

isteyebiliyor. Bu durumda dikkatlice dinleyip bu deneyim üzerine soru üreterek soruşturmanın seyrini engellememek önemlidir.

Dördüncü öğrenci ya da benzer bir düşünceyi yankılama tekniği kullanarak bu fikre katılıp katılmadıkları soru olarak yöneltilebilir. Ya da karşıt fikirleri çarpıştırma tekniği ile karşıtlık çıkartılıp cevaplar alınmaya devam edilebilir.

Uyaranın ikinci kısmı paylaşılarak

Başlangıç sorusu 2: Babası "Erkek adam ağlamaz" diyen Levi yolda ağlayan erkekler gördü. Erkek adam ağlar mı, ağlamaz mı, sorusu paylaşılır.

Birinci öğrenci: Babası yanlış biliyor. Levi gördü. Ağlayan erkekler var.

İkinci öğrenci: Bazen anneannemde ağlamayayım diye söylüyor. Bilmiyorum.

Üçüncü öğrenci: Belki yolda ağlayanların başına bir şey gelmiştir. Ağlarlar.

Dördüncü öğrenci: Erkeklerde ağlar kızlar da ağlar. Herkes üzülürse ağlayabilir.

Ayşe, erkekler de kızlar da, herkes ağlayabilir diyor...

Ara geçiş sorusu: Duyguların kızı erkeği olur mu?

Birinci öğrenci: Olur. Erkekler daha güçlü, daha cesur.

İkinci öğrenci: Ben sana katılmıyorum. Benim annem çok güçlü ve çok cesur. Babam küçücük böceklerden korkuyor. Korkabilir o bir insan.

Karşıt görüşler gelmeye başladığında, duyguların cinsiyeti olup olmadığını konuştuğunuz, bu konuda derinleştiğiniz bir soruşturma gerçekleştirmeye başlıyoruz.

Toplumsal cinsiyet kavramı, kız çocuk olmak, oğlan çocuk olmak özellikle bizim ülkemizde oldukça sıkıntılı kavramlar. Kız çocuklarına kıyafetler ve oyuncaklar üzerinden bir kimlik oluşturulurken, oğlan çocuklarına da duyguları ifade etme, güç kullanma, fiziksel güç vb. üzerinden bir kimlik oluşturuluyor. Okul öncesi dönem çocukların saf ve berrak görüşlerinin açık olduğu önemli bir dönem. P4C uygulamaları, çocukların yaşlarına uygun bir kitap ile bu konu üzerinde düşünüp, fikirlerini yaşıtlarıyla paylaşması kimlik inşası açısından çok önemlidir. Bu soruşturmayı yaparken erkekler ağlamaz kalıbının çok küçük yaşlardan itibaren aile ya da çevre etkisiyle çocukların zihinlerine yerleştirildiğini görüyoruz. Uygulama sırasında erkekler ağlar, benim babam da ağlıyor savı yaşıtlarından geldiğinde çocuk kendi zihni ile bu fikre bir kez daha bakıyor. Eleştirel düşünme burada başlıyor. Özgür bir zihin olmadan eleştirel düşünme başta olmak üzere hiçbir düşünme çeşidinden söz edemeyiz.

Arkadaşının fikri üzerine düşünüp fikrini değiştiren çocuklar olduğu gibi fikrini değiştirmeden aynı fikri savunan çocuklarda oluyor. İşte bu da demokratik bir toplumun eğitim sırasında temellerinin atılmasını sağlıyor. Herkes aynı fikirde olmayabilir. O fikre katılmadığımızı, özenli, saygılı bir şekilde ifade ederiz. Soruşturma bitince de arkadaşça oyunlar oynamaya devam ederiz.

5. Uygulama

Mafin Bir Köpek Yavrusu

Yaş: 5+
Süre: 1 ders saati (40 dk)
Uyaran Kaynağı: Mafin Bugün Mutsuz Olmak İstiyor Kitabı*
Ana Kavram: Mutluluk, Mutsuzluk
Felsefe Alt Dalı: Ahlak Felsefesi

Mafin bir köpek yavrusu. Bugün kendisini mutsuz hissediyor. Karşılaştığı maymun ona soruyor: "Neden gülümsemiyorsun Mafin? Hadi gel oyun oynayalım."

"Bugün canım oyun oynamak istemiyor."

"Ama neden?"

"Bilmiyorum" diye cevap verdi Mafin.

Başlangıç sorusu 1: Mafin kendisini mutsuz hissediyor ve nedenini bilmiyor? Mafin neden kendisini mutsuz hissediyor olabilir?

* Bu uyaranda, Eksik Parça Yayınevi tarafından basılan, Nihan Kaya tarafından yazılmış olan "Mafin Bugün Mutsuz Olmak İstiyor" adlı kitap kullanılmıştır.

Mafin birçok hayvan ile karşılaşıyor. Karşılaştığı hayvanlar ona "Mutlu görünmelisin, gülümsemelisin" diyorlar. Mafin bunu düşünürken bukelamun ile karşılaşıyor. O da Mafin'e üzgün göründüğünü söylüyor. "Ben olsam üzgün görünmezdim, mutlu görünürsen seni daha çok severler" diyor.

Başlangıç sorusu 2: Bukalemun, Mafin'e "Mutlu görünürsen daha çok sevilirsin" diyor.

Bukalemunun fikrine katılıyor musunuz? Katılmıyor musunuz?

Ara geçiş sorusu: Sevilmek için mutsuzken mutlu görünmek doğru mudur?

Felsefi soru: Her zaman mutlu olmak mümkün müdür?

P4C Türkiye olarak alternatif konulara yönelmek gerektiğini düşünerek farklı uyaranlarla ilerlemeyi önemsiyoruz. Nihan Kaya'nın yazmış olduğu *Mafin Bugün Mutsuz Olmak İstiyor* kitabı mutluluk kavramına tersinden bakmamızı sağlıyor. Mutluluk kavramı kadar mutsuz olmak üzerine de düşünmemizi sağlıyor.

Mafin küçük bir köpek yavrusu ve bugün kendini mutsuz hissediyor.

Kitabın ilk satırlarını okur okumaz bu kez soru çocuklardan geldi. Bir kolaylaştırıcı için bundan daha güzel ne olabilir? P4C oturumlarındaki önemli bir hedefimiz de çocukların daha çok soru üretmeleridir.

Siz onlara Mafin bugün kendini mutsuz hissediyor dediğiniz de size "Neden mutsuz hissediyor" diye sormaları, onların artık sorgulayan bir zihin yapısına sahip olduklarını gösteriyor. Bu uyaranı bir grupla uygulamaların üçüncü ayı biterken yapmıştık. Üçüncü ayın sonunda bu noktaya gelmeleri mutluluk vericidir.

Böyle bir durumda, çocuklardan gelen soruyu alıp arkadaşlarına yöneltmek gerekir. Bu durum yaşanmışlıklarımızdan küçük bir örnek. Böyle bir durumla karşılaşmadığımızda başlangıç sorusu ile soruşturma başlatılır.

Başlangıç sorusu 1: Mafin kendisini mutsuz hissediyor ve nedenini bilmiyor? Mafin neden kendisini mutsuz hissediyor olabilir?

Birinci öğrenci: "Yorgun olabilir."

İkinci öğrenci: "Canı sıkılmış olabilir."

Üçüncü öğrenci: "Arkadaşına küsmüştür."

Dördüncü öğrenci: Hasta olabilir belki bir yeri ağrıyordur.

Başlangıç sorusu 2: Bukalemun, Mafin'e "mutlu görünürsen daha çok sevilirsin" diyor.

Bukalemunun fikrine katılıyor musunuz? Katılmıyor musunuz?

Birinci öğrenci: Üzgünsek bizi sevsinler diye mutlu olamayız.

İkinci öğrenci: Mutlu olduğunda arkadaşları ile daha çok eğlenebilir. Onun için mutlu olsun.

Üçüncü öğrenci: Ben bukalemuna katılıyorum. Arkadaşları Onu mutsuz görünce üzülüyor. Mutlu görünmesi gerekir.

Dördüncü öğrenci: Bizi sevsinler diye mutlu görünmek doğru değil.

Dördüncü öğrencinin cevabı ya da benzer bir cevap yankılanarak ara geçiş sorusu paylaşılabilir.

Ara geçiş sorusu: Sevilmek için mutsuzken mutlu görünmek doğru mudur?

Felsefi soru: Her zaman mutlu olmak mümkün müdür?

Felsefi soru ile soruşturma devam ederken çocukların kendi duygu dünyalarına daha yakından bakmalarını desteklemek için "Bazen nedenini bilmesek de kendimizi mutsuz hisseder miyiz" sorusu sorulabilir.

Bu sorularla derinleşen soruşturma "Mutluluk aslında kimin içindir" sorusuna kadar ilerliyor. Soruşturma sürecinde çocuklardan bazıları, mutlu görünürsek daha çok arkadaşımızın olacağı, annemizin babamızın bizi daha çok seveceği, insanların mutsuz kişilerden uzak durmak istediklerini söylerken, bazıları da nasıl isterse öyle davranması gerektiğini, farklı görünmeye çalışmanın yalan söylemek gibi olduğunu, duyguların hepsinin gerekli olduğunu belirtiyorlar.

6. Uygulama

Eğer Bir Fareciğe Kurabiye Verirsen

Yaş: 5+
Süre: 1 ders saati (40 dk)
Uyaran Kaynağı: Eğer Bir Fareciğe Kurabiye Verirsen Kitabı*
Ana Kavram: Vermek, Fedakâr olmak, Yardımcı olmak
Felsefe Alt Dalı: Ahlak Felsefesi

Eğer bir fareciğe kurabiye verirsen...

Yanında bir bardak da süt isteyecek.

Sütü verdiğin zaman...

Muhtemelen bir de pipet isteyecek.

Sütünü bitirince, peçete isteyecek.

Aynaya bakacak ve tüylerini kırpma zamanı geldiğini fark edip senden bir tırnak makası isteyecek.

... Ona bir de masal okumanı isteyecek.

---

* Bu uyaranda, Bilgi Yayınevi tarafından basılan, Laura Numeroff tarafından yazılmış olan "Eğer Bir Fareciğe Kurabiye Verirsen" adlı kitap kullanılmıştır.

Bu uyaran paylaşılırken görsellerden destek alınmalıdır. Çocuk fareciğe kurabiyeyi verir, yanında bir bardak süt ister. Çocuk sütü verir, yanında pipet ister. Çocuk pipeti verir.

Soruşturan Topluluk

Başlangıç sorusu: Çocuk neden farenin her isteğini yerine getiriyor?

Birinci öğrenci: Fare küçük olduğu için.

İkinci öğrenci: Çocuğun arkadaşı yok fare ile arkadaş olmak için yapıyor.

Üçüncü öğrenci: Çocuk fareye çok acımış olabilir.

Dördüncü öğrenci: Fareyi mutlu etmek için.

Beşinci öğrenci: Çocuk fare onu sevsin diye her istediğini yapıyor. İşte bu kritik cevap bizi istismar konusuna kadar götürüyor. Bizim kültürümüzde yer alan aslında çok masum bir sevecenlikten kaynaklandığını düşündüğümüz bazı davranışlarımız ne yazık ki çocuklarımızın istismar konusunda farkındalık kazanmasının önüne geçmektedir. Örneğin bir çocuğa hediye vereceğimiz zaman söylediğimiz: Bir öpücük verirsen veririm ya da gel bir kere sarılalım ondan sonra gibi ifadeler...

"Çocuk fare onu sevsin diye her istediğini yapıyor" vb. bir cevap karşısında, birinin bizi sevmesi için onun her dediğini yapmalı mıyız? Birini mutlu etmek için onun her istediğini yapmalı mıyız? Sorusunu sorarak ve bu soru ekseninde soruşturmamızı devam ettirerek çocukların bu konuda farkındalık kazanmalarına yardımcı olabiliriz.

Eğer Bir Fareciğe Kurabiye Verirsen kitabı aynı zamanda birçok konu üzerinde çocuklarla birlikte düşünmemizi sağlar. Bazı soru örnekleri:

Çocuk fareden sorumlu mudur?

Ona emek vermesi, bakması gerekiyor mu?

Fare çocuğa ne katıyor?

Çocuk karşılık beklemeden fareye yardım ediyor. Bize kim yardım ediyor?

Karşılık beklemeden iyilik yapmak, yardım etmek hakkında ne düşünüyorsun?

Bir yardım aldığında karşılık vermeli misin?

7. Uygulama

Uzaylı Arkadaşım

Yaş: 5+
Süre: 1 ders saati (40 dk)
Uyaran Kaynağı: Uzaylı Arkadaşım Kitabı*
Ana Kavram: Neden sorusu, Neden sorusunun önemi
Felsefe Alt Dalı: Ahlak Felsefesi

P4C metodunun ve pedagojisinin en temel amacı özellikle okul öncesi çocuklarda doğal olarak bulunan merak, sorgulama, soru sorma özellikle de "Neden" diye sorma yetisinin kaybolmadan canlı tutulmasını sağlamaktır. Uygulama saatlerinde ve diğer tüm derslerde çocukları merak etme ve bunun peşinden gitme, "Neden" diye sorma konusunda bilinçlendirmeli ve teşvik etmeliyiz. Bu konuda ebeveynler ile de işbirliği içerisinde olmak gerekir. Çünkü birçok çocuk merak duyduğu konularda desteklenmediği ve soruları karşısında yeterli ilgiyi görmediği için bu zihin kapısını bir daha açılmamak üzere kapatır. Ve biz yetişkinler hiç farkında olmadan bir bilim insanının, bir sanatçının, bir filozofun, bir siyasetçinin vb. yetişmesine engel olmuş oluruz.

* Bu uyaranda, Abm Yayınevi tarafından basılan, Rocio Bonilla tarafından yazılmış olan "Uzaylı Arkadaşım" adlı kitap kullanılmıştır.

İşte tam da bu yüzden *Uzaylı Arkadaşım* gibi kitaplara sık sık P4C uygulamalarında yer vermeliyiz. Neden yer vermeliyiz? Çocuklarla felsefenin hatta felsefenin kalbi "Neden" sorusu, kitabın merkezinde yer almaktadır. Kitapta çocuğun uzaylı arkadaşı çocuğa sürekli neden diye sorarak, yaptığı davranışın gerisindeki düşüncesini irdeletmek istiyor. Bunu neden böyle yaptın?

Böyle davranmana neden olan düşünce nedir?

Böyle davranmana neden olan düşünce sana mı ait?

Böyle davrandığında iyi, kötü, doğru, yanlış ne yapmış oluyorsun?

Neden böyle davranan birisin?

Neden sorusu insanı düşünmeye sevk eden bir sorudur. Düşünceleri, duyguları, davranışları temellendirmeyi sağlar. Kitabın üzerinde durduğu önemli bir nokta da, başkalarına ait düşünce ve davranışları hiç sorgulamadan kendimizin gibi sahiplenmemiz ve uygulamamız.

"Çünkü kızlar bizimle oynayamaz" Bu tehlikeli düşünce kim bilir kaç oğlan çocuğunun zihnine başkasından duyup yerleşiyor. "Neden kızlar bizimle oynayamaz" diye düşünmeden olduğu gibi alıp benimsemek. İşte P4C uygulamalarının en önemli amacı bu ezber, sorgulamanın olmadığı yaşamların önüne geçmektir.

Uzaylı neden her şeyin nedenini soruyor?

Çocuklar biliyor. Nereden mi biliyorlar? Kendilerinden. Hep bir ağızdan "Merakkk ettiğiii içinnnn" diyorlar.

Çocuklar arı kovanına taş atıyor. Çocuk da onlara eşlik ediyor. Uzaylı bunu neden yaptığını soruyor çocuğa:

Çocuk onlar yaptığı için diye cevap veriyor.

Arkadaşlarımızın her yapalım dediğini yapmalı mıyız? Yapmamalı mıyız?

Yardıma ihtiyacı olan birini görünce ona neden yardım etmiyorsun?

Çünkü kimse yardım etmiyor.

Kimse yardım etmediğinde biz de yardım etmemeli miyiz?

Kitaptaki çocuk uzaylının sürekli neden diye sormasını çok yorucu olduğunu düşünüyor. Bu fikre katılıyor musunuz? Katılmıyor musunuz?

8. Uygulama

Alexander ve Willy

Yaş: 5+
Süre: 1 ders saati (40 dk)
Uyaran Kaynağı: Alexander ve Oyuncak Fare*
Ana Kavram: Sevilmek, Özgür Olmak
Felsefe Alt Dalı: Ahlak Felsefesi

"İmdat! İmdat! Fare var!"

Bir çığlık sesi duyuldu. Sonra bir şangırtı... Ardından bardaklar, fincanlar, kaşıklar havada uçuşmaya başladı. Alexander minik bacakları yettiğince, hızla deliğine koştu.

İstediği yalnızca bir kırıntıydı. Gene de onu ne zaman görseler, "İmdat" diye çığlık atıyor ya da süpürgeyle kovalıyorlardı.

Bir gün evde kimse yoktu. Alexander, Annie'nin odasında bir gıcırtı duydu. Yavaşça içeri süzüldü. Bir de ne görsün? Başka bir fare! Ama kendisi gibi sıradan bir fare değil; iki bacak yerine iki küçük tekerleği, sırtında da anahtarı olan bir fare.

* Bu uyaranda, Elma Yayınevi tarafından basılan, Leo Lionni tarafından yazılmış olan "Alexander ve Oyuncak Fare" adlı kitap kullanılmıştır.

"Kimsin sen?" diye sordu Alexander.

"Ben kurmalı fare Willy'yim. Annie'nin en sevdiği oyuncağım. Halkalar çizerek dönmem için beni kurarlar, bana sarılırlar. Geceleri yumuşacık bir yastıkta uyurum, oyuncak bebek ile tüylü oyuncak ayının arasında. Herkes beni sever."

"Benden pek hoşlanmazlar" dedi Alexander üzülerek. Ama kendine bir arkadaş bulduğu için mutluydu. "Hadi mutfağa gidip kırıntı arayalım" diye ekledi.

"Yoo yapamam" dedi Willy. "Ben ancak beni kurduklarında hareket edebilirim. Ama önemi yok. Herkes beni seviyor."

Soruşturan Topluluk

Başlangıç sorusu 1: Willy, biri onu kurmadan hareket edemediğini ama herkesin onu sevdiğini söylüyor. İstediği zaman hareket etmek mi yoksa sevilmek mi daha önemli?

Alexander da Willy'yi sevmeye başlamıştı. Her fırsatta onu görmeye gidiyordu. Ona süpürgeler, havada uçuşan fincanlar ve fare kapanlarıyla yaşadıklarını anlatıyordu. Willy ise pengueni, tüylü ayıyı, en çok da Annie'yi... İki arkadaş mutlu saatler geçiriyorlardı. Ama Alexander gizlendiği deliğin karanlığında tek başına kaldığında, Willy'yi düşünüp onu kıskanıyordu.

Başlangıç sorusu 2: Alexander neden Willy'i kıskanıyor? Onu kıskanmakta haklı mı değil mi?

"Ah!" diyordu, "Niçin ben de Willy gibi oyuncak fare olamıyorum? Niçin bana da ona sarıldıkları gibi sarılmıyorlar, niçin beni de onu sevdikleri gibi sevmiyorlar?"

Bir gün Willy tuhaf bir öykü anlattı. "İşittiğime göre çakıllı yolun sonunda, bir kertenkele yaşıyormuş. Bu kertenkele sihir yapıp bir hayvanı istediği başka bir şeye dönüştürebiliyormuş.

Eğer istersen seni benim gibi kurulunca hareket eden bir oyuncak fareye dönüştürebilir. Ne dersin?"

Başlangıç sorusu 3: Willy, sadece onu kurduklarında hareket edebiliyor. Alexander ise istediği zaman hareket edebilir. Hangi farenin şanslı olduğunu düşünüyorsunuz?

Şimdi başlangıç sorusu 1 ile soruşturmaya başlayalım.

Başlangıç sorusu 1: Willy biri onu kurmadan hareket edemediğini ama herkesin onu sevdiğini söylüyor. İstediği zaman hareket etmek mi yoksa sevilmek mi daha önemli?

Birinci öğrenci: Sevilmek daha önemli. Kimse Alexander'ı sevmiyor. Hareket etse de mutsuz. Üzgün.

İkinci öğrenci: Arkadaşımın fikrine katılıyorum. Sevilmeden yaşanmaz. Kimse bizi sevmezse üzgün oluruz.

Üçüncü öğrenci: Hareket etmek daha önemli. Alexander özgür. Kimse onu sevmese de istediği yere gidebilir. Belki onu sevecek birini bulabilir.

Başlangıç sorusu 2: Alexander neden Willy'i kıskanıyor?

Birinci öğrenci: Willy gibi olmak istiyor. Çok yalnız. Kimse onu sevmiyor.

İkinci öğrenci: Alexander kötü kalpli bir fare. Arkadaşını kıskanması doğru değil.

Üçüncü öğrenci: Willy onu kıskanmalı. Çünkü Alexander her yere gidebilir.

Arkadaşınız Willy onu kıskanmalı çünkü Alexander her yere gidebilir diyor. Bu fikre katılıyor musunuz katılmıyor musunuz?

Birinci öğrenci: Ben arkadaşımın fikrine katılmıyorum. Willy seviliyor. Alexander da onun için Willy'i kıskanıyor.

Günün birinde Willy, Alexander'a oyuncak fareye dönüşebilmesinin bir yolu olduğunu söyler.

Başlangıç sorusu: Alexander oyuncak fareye dönüşsün mü dönüşmesin mi?

Birinci öğrenci: Alexander oyuncak fareye dönüşsün çünkü mutlu değil.

İkinci öğrenci: Bence dönüşmesin. Gerçek bir fare olmak oyuncak olmaktan daha iyi. Çünkü oyuncak bozulabilir, kırılabilir.

Ara geçiş sorusu: Alexander sevilmek için gerçek bir fare olmaktan vazgeçmeli midir?

Birinci öğrenci: Gerçek bir fare olmaktan asla vazgeçmesin. Oyuncak olsa da onu kimse sevmeyebilir.

İkinci öğrenci: Sevilmek onun da hakkı, vazgeçsin

Üçüncü öğrenci: Oyuncak olursa özgür olamaz. İstediği yere gidemez.

Felsefi soru: Sevilmek mi yoksa özgür olmak mı daha önemlidir?

Leo Lionni'nin *Alexander ve Oyuncak Fare* kitabı üzerine düşünmek, çocukların çok ilgisini çekiyor. Gerçek ve gerçek olmayan arasındaki farkı Alexander ve Willy üzerinden somutlaştırdığımızda heyecanla fikirlerini paylaşmak istiyorlar. Sevilmek mi? Özgürlük mü? Karşıtlığının çocuklardan gelmesi son derece önemli bir gelişme. Okul öncesi çocuklarla düzenli yapılan P4C uygulamalarının bu seviyelere gelmesi memnuniyet verici. Bazı çocuklar her şeye rağmen sevilmenin önemli olduğunu düşünürken bazıları da hayatta en önemli şeyin özgürlük olduğunu savundular. Daha

önce yaptığımız uygulamalarda sevmek, sevilmek üzerine düşünmüştük. Özgürlük onlar için yeni bir kavram. Uyarandan yola çıkarak yapılan soruşturma bir hayli yoğun ve yüksek katılımlı geçiyor. Dolayısıyla "Özgürlük nedir" gibi bir soruya temel kavramı özgürlük olan başka bir uyaran ile sonraki haftalarda devam etmek çok daha uygun olacaktır.

9. Uygulama

Çınar Ağacı ve Atatürk

Yaş: 5+
Süre: 1 ders saati (40 dk)
Uyaran Kaynağı: Çınar Ağacı ve Yürüyen Köşk Kitabı*
Ana Kavram: Atatürk'ün doğaya verdiği önem, Doğa sevgisi, Çevre bilinci
Felsefe Alt Dalı: Çevre Felsefesi

Okullarda yıl içinde Atatürk'ü andığımız birçok bayram ve özel gün var. Atamızı ezberden değil, gerçek anlamda çocuklarla tanıştırmak, onun insani özelliklerinin çocuklar tarafından anlaşılıp, içselleştirilmesi biz P4C uzmanları için bir sorumluluktur.

Atatürk ile ilgili öyle bir uyaran bulmalıydık ki çocuklar Atatürk'ü gerçekten tanıyabilsin, anlayabilsin.

Yürüyen köşk gerçekten yaşanmış, son derece önemli bir olay. 2017'de 10 Kasım'da ilk kez sınıflarda uyguladık. O dönemde bu konuyla ilgili bir kitap bulamamıştık. 10 Kasım 2021'de de İlknur

* Bu uyaranda, Uçan Fil Yayınevi tarafından basılan, İlknur Güntürkün Kalıpçı tarafından yazılmış olan "Çınar Ağacı Ve Yürüyen Köşk" adlı kitap kullanılmıştır.

Güntürkün Kalıpçı tarafından yazılmış Çınar Ağacı ve Yürüyen Köşk adlı kitaptan yola çıkarak soruşturmamızı gerçekleştirdik.

Soruşturma öncesinde çocuklarla biraz Atatürk hakkında konuştuk. 10 Kasım nedeniyle bütün gün Atatürk ile ilgili dersler, etkinlikler yapmışlardı. Çocukların hemen hemen hepsi "Atatürk kimdir" sorusuna "Yurdumuzu düşmanlardan kurtaran kişidir" cevabını verdi. Evet, doğru ama Atatürk bizim için, ülkemiz için, insanlık için başka birçok şey yaptı. Ayrıca onun komutan kimliği, savaşan, mücadele eden kimliği dışında insani çok önemli yönleri ve özellikleri de var. Çocuklarla bunları da konuşmalı, soruşturmalıyız.

Yalova'da Atatürk'ün zaman zaman dinlendiği bir köşk vardır (çocuklar köşkün ne demek olduğunu bilmeyebilir, öncelikle bunu konuşabilirsiniz).

Köşkün bahçesinde bir de çınar ağacı var.

Siz hiç çınar ağacı gördünüz mü?

Nasıl bir ağaç?

Çocuklardan çok güzel cevaplar geliyor. Bu nokta çok önemli. Ağaçların öneminin kavranması açısından. Biz dersimizde Çengelköy'deki tarihi çınar ağacını bile konuştuk.

Dallarında kuşların yuva yapıp, şarkılar söylediği bir çınar ağacı. Atamız köşke geldiği zaman, çınar ağacının gölgesinde kahvesini içip, dinleniyor.

Bir gün bahçıvan gelir ve ağacın dallarına bakarak, "Bu ağacın dalları çok uzadı. Köşkün camlarına değiyor, neredeyse camları kıracak. Bu dalları kesmemiz gerek" der. Ağaç endişelenir. "Kesmek mi? Ama onlar benim kollarım."

Atatürk köşke geldiğinde bahçıvan durumu anlatır. Ağacın dallarının kesilmesi gerektiğini söyler.

Başlangıç sorusu: Atatürk ağacın dallarının kesilmesine izin vermiş midir, vermemiş midir?

Birinci öğrenci: Camlar kırılacak vermiştir.

İkinci öğrenci: Atatürk asla böyle bir şeye izin vermemiştir. Çünkü ağacın da canı var.

Bu nokta da çocuklara bir çözüm yolu bulunabilir mi? Sorusunu sormalıyız. Önceki yıllara göre yürüyen köşk olayını bilen çocukların sayısının bu yıl arttığını söyleyebiliriz.

Her ne kadar soruşturmanın başında, hikâyeyi, kitabı, filmi biliyorsanız lütfen sonunu söylemeyin deseniz de bu yaş grubu arada en önemli bilgileri söyleyiveriyor. "Köşkü yürütsünlerrrr" cevabı da geliyor.

Bilenler söylemesin demiştim Ayşeciğim. Bir dahaki sefere dikkat edelim oldu mu?

Biz yine de başka fikri olan var mı sormalıyız. Çünkü çocuklardan birçok fikir geliyor.

Birinci öğrenci: Ağacı taşısınlar.

İkinci öğrenci: Evi yıkıp başka yere yeni bir ev yapsınlar.

Evet, Atatürk dalların kesilmesine izin vermiyor. "Köşk yürütülecek, ağaçtan uzaklaştırılacak" diyor.

"Siz hiç yürüyen köşk gördünüz mü? Mümkün mü böyle bir şey?"

Başlangıç sorusu: Atatürk neden ağacın dallarının kesilmesine izin vermiyor?

Birinci öğrenci: Ağacı seviyor onun için izin vermiyor.

İkinci öğrenci: Ev cansız. Ağaç ise canlı. Ağaç korunmalı.

Ara geçiş sorusu: Atatürk tek bir dalı kesmezken neden bugün birçok ağaç kesiliyor?

Ağaçları neden kesmemeliyiz?

Ağaç dikmek neden önemli?

Felsefi Soru: Doğayı neden korumalıyız?

10. Uygulama

Bridge (Köprü)

Yaş: 5+
Süre: 1 ders saati (40 dk)
Uyaran Kaynağı: Bridge (Animasyon Film)*
Ana Kavram: İnatlaşmak, uzlaşmak
Felsefe Alt Dalı: Ahlak Felsefesi

Okul öncesi P4C uygulamalarında animasyon filmlerden yararlanabiliriz. Geri planında kavramları, değerleri, tutum ve davranışları çocuklarla soruşturabileceğimiz güçlü fikirler ve çatışmalar varsa P4C uygulamalarında animasyonları kullanabiliriz.

Bridge animasyon filmi okul öncesi çocuklarla sıklıkla uyguladığımız bir uyarandır. Görsellik okul öncesi çocuklarda çok önemli olmakla beraber, günümüz çocukları görsel uyaranlara fazlasıyla maruz kaldıkları için, yeterli soyutlamaları yapabilmeleri için animasyon filmleri yılda 2-3 kez değişiklik olması açısından kullanmanızı öneririz. Düşünme saatlerinde, kitap dışında hiçbir uyaranın

* Bu uyaranda, Ting Chian Tey tarafından hazırlanan "BRIDGE" adlı kısa animasyon film kullanılmıştır.

çemberimizde yer almaması gerekir. Okul öncesi çocuklar soyut düşünebiliyor ancak bunu geliştirebilmek ve daha fazla verim almak için ortamda başka uyaranların olmaması gerekiyor. Yaratıcı düşünmek, hayal etmek için bu nokta çok önemlidir.

Dar bir köprüde iki iri hayvan karşılaşır. 45. saniyeye kadar filmi izlettirip şu sorular ile uygulamaya başlayabiliriz:

Başlangıç sorusu: Filmdeki hayvanların problemi nedir?

Böyle bir soru ile başlamak çok önemlidir. Bizler için cevabı çok açık bir soru olarak görünse bile 4-5 yaş çocuklar için, gördüğünü analiz edebilme, sorunu tespit edebilme, anlamlandırıp yorumlama ve dile getirme becerilerini geliştirir.

Kavga ediyorlar, inatlaşıyorlar. Neden kavga ediyorlar? Neden inatlaşıyorlar?

İnatlaşmak nedir? İnatçı olmak nedir?

Büyük yaş gruplarından farklı olarak okul öncesinde, soruşturmanın başı da olsa çocuklardan bir kavram geldiğinde konu ile ilişkili ise o kavramın ne olduğunu sorabilir bu konuda fikirlerini alabiliriz. Bunun en önemli nedeni okul öncesi çocukların, duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını ifade etmelerine, tanımlamalarına, anlamlandırmalarına, yorumlamalarına olanak vermektir. Sanılanın aksine birçok duygu, düşünce ve davranışı tanımlamakta ve ifade etmekte zorlanıyorlar. P4C uygulamalarının en temel hedeflerinden biri çocukların bu yönde de gelişmesini sağlamaktır. Topluluk içinde, akranlarıyla soruşturarak kavramları, değerleri, davranışları içselleştirerek öğrenmeleri için kolaylaştırıcı bu soruları yakalamalı ve sormalıdır.

Bir çözüm yolu bulabilirler mi? sorusu ile devam edebiliriz. Bu noktada her çocuk özgürce fikrini ifade eder. Ne söylemiş olursa olsun saygı ve ilgi ile dinlemeliyiz. Asla "Ama bu mümkün değil" vb. yo-

rumlarda bulunmamalıyız. Övgü ve yerginin P4C pedagojisinde yeri olmadığını bir kez daha hatırlatmak isteriz. Çocuklardan biri diğerinin fikrine "Bu çok saçma, öyle bir şey olamaz" şeklinde bir cevap verdiğinde de kolaylaştırıcının "Her birinizin düşünceleri çok değerli. Can da bu şekilde düşünüyor. Sen bu şekilde düşünmüyor olabilirsin. Ancak birbirimize saygı duymalıyız" diyerek diyaloğa dahil olması gerekir.

Filme devam edilir ve 56. saniyeye kadar izlenir?

Küçük hayvan ne istiyor?

Büyük hayvan neden bu şekilde davrandı? Gibi sorularla ilerlenir.

1.21'de tekrar durdurulur.

Küçük hayvanlar bu durumda ne yapabilir? Sorusu sorulur?

Bu noktada yaratıcı düşünme devreye girer. Çocuklara olabildiğince söz vererek fikirlerini ifade etmeleri sağlanır. Problem çözme, alternatif düşünme, varsayımları düşünme vb. yetilerinin gelişmesi sağlanır.

Filme devam edilir ve 2. dakikada durdurulur.

Uyaranın en önemli yeri burasıdır. Küçük hayvanlar şimdi ne yapacak?

Küçük hayvanlar büyük hayvanlar gibi kavga mı edecek?

Edecekler.

Neden?

Çünkü büyük hayvanları kavga ederken gördüler.

Arkadaşınız küçük hayvanlarında kavga edeceğini, çünkü büyük hayvanları kavga ederken gördüklerini söylüyor. Ali'nin bu fikrine katılıyor musunuz? Katılmıyor musunuz?

Katılmıyoruzzzzz. Katılıyoruzzz.

Çocuklar zaman zaman parmak kaldırarak söz almayı unutup hep bir ağızdan konuşabilirler. Böyle durumlarda sakince "Söz almak için kuralımız neydi çocuklar", "Hep bir ağızdan konuşursanız birbirimizi duyamayız. Duyamazsak ne söylediğimizi anlayamayız. Arkadaşımın fikrine katılıp katılmadığımı anlamak için onu dinlemem gerekir," diyerek bu davranışın yerleşmesini, böylece özenli ve iş birlikçi düşünüp, davranabilmelerini sağlarız.

Soruyu tekrar sorup çocuklara söz veririz.

Ben arkadaşımın fikrine katılmıyorum. Çünkü küçük hayvanlar büyük hayvanların sonunu gördü. Kavga ederlerse onlarda suya düşecek. Anlaşsınlar.

Nasıl anlaşsınlar?

EEEE! ŞEYY! Bilmiyorum.

Ya da unuttum.

Okul öncesi uygulamalar sırasında sıklıkla karşılaştığımız bir durumdur.

Bu şekilde bir cevap verdiklerinde, "Biraz düşünmek ister misin" diye sormalıyız. Evet, cevabını alınca, "Arkadaşınız biraz düşünecek, başka söz almak isteyen var mı" diyerek devam edilmelidir.

Bridge uyaranı, inatçılık, iş birliği, büyük olmak, küçük olmak, güçlü olmak, fiziksel güç, akıl gücü vb. kavramları çocuklarla soruşturmamız için uygun bir uyarandır. Gördüğünüz gibi diğer uyaranlardan farklı olarak çok fazla kavram var. Bu tarz uyaranlara doğurgan uyaran diyoruz. Burada tüm kavramları soruşturacağız anlamı çıkmamalıdır. Çocukların en çok odaklandıkları kavramda derinleşmeyi sağlamak kolaylaştırıcının görevidir.

11. Uygulama

Okula Yeni Gelen Kız

Yaş: 5+
Süre: 1 ders saati (40 dk)
Uyaran Kaynağı: Vanessa'nın Yanındayım Kitabı-Sessiz Kitap*
Ana Kavram: Zorbalık
Felsefe Alt Dalı: Ahlak Felsefesi

Sessiz kitaplar özellikle yaratıcı düşüncenin ortaya çıkmasına olanak sağlayan kitaplardır. Düşünülenin aksine bir sessiz kitap da soruşturulabilir. *Vanessa'nın Yanındayım* kitabı da bizim akran zorbalığını konuştuğumuz, sessiz kitaplardan bir tanesidir. Soruşturma öncesinde onlara bazı sorular sormak son derece faydalı olacaktır.

"Çocuklar, sessiz kitap ne demek olabilir?"

"Bakma kitabı olabilir."

"Düşünme kitabı olabilir."

* Bu uyaranda, Redhouse Kidz Yayınları tarafından basılan, Kerascoet tarafından resmedilmiş olan "Vanessa'nın Yanındayım" adlı kitap kullanılmıştır.

- Kerascoet, Fransız illüstratörler, çizgi roman ve animasyon sanatçıları Marie Pommepuy ve Sébastien Cosset'in ortak mahlaslı adıdır.

Haydi, başlayalım bakalım sessiz kitap bize neler anlatacak?

Sessiz bir kitapla uygulama yaparken kitabın ilk sayfasından itibaren resimleri göstererek ve sorularla eşlik ederek ilerliyoruz.

"Burası neresi?"

"Sınıf, öğretmenim. Bir kız da sınıfa yeni gelmiş."

"Evet, ben de bu fikre katılıyorum çünkü yan sayfada herkes oyun oynarken o köşede durmuş seyrediyor. Yeni gelmiş olabilir."

"Bu kız neden bir köşede tek başına durmuş seyrediyor olabilir?"

"Utanıyor olabilir, çekiniyor olabilir, onu oyuna almıyor olabilirler, bence onu sevmediler, biraz zaman geçmesi gerekir," gibi düşünceler gelmeye başlıyor ve aslında sessiz kitap dile geliyor. Sayfadaki resimler gösterilmeye ve üzerinde konuşulmaya devam edilir. Vanessa'nın zorbalıkla karşılaştığı sayfaya gelindiğinde "Bu durum karşısında Vanessa'nın yapabileceği bir şey var mıdır yok mudur" sorusu sorularak asıl soruşturmak istenen zorbalık kavramı üzerine soruşturma gerçekleştirilir.

Soruşturmanın sonunda süreci onlarla konuşmak çok değerlidir.

"Bugün biz ne yaptık?"

"Sessiz kitabı konuşturduk."

"Sessiz kitabı sesli kitap yaptık öğretmenim."

En miniğimiz (3,5 yaşında) ilk kez söz almak istedi ve: "Benim bir fikrim var. Sessiz kitaba ses yaptık" dedi.

Bu cümle çocuklarla felsefe yapmanın büyülü dünyasına sizi davet ediyor. Buna benzer bir ifadeyi P4C uygulamalarımızdaki ilk yıllarda yine 3,5 yaşındaki bir öğrencimiz söylemişti: "Fik-

rime bakar mısın?" Biz yetişkinlerin zaman zaman tarif etmekte, tanımlamakta zorlandığı bir durumu çocuklar müthiş bir dil ve zihin iş birliği ile ifade edebiliyorlar. 3,5 yaşındaki bir çocuk, yapılan etkinliğin bir fikri ifade etmek ve beraberce o fikre bakmak olduğunu kavrayıp, dile getirebiliyor. Bunu deneyimlemek, çocukların düşünce dünyalarında birlikte yol almak tarifsiz... Yaşasın çocuklar, yaşasın düşüncelere yolculuk.

2. BÖLÜM

İlkokul ve Ortaokullarla Felsefe

İlkokul ve Ortaokul Öğrencileri ile P4C Uygulama Stratejileri

1. Uygulama

Altın Elmalar

Yaş: 8+
Süre: 1 ders saati (40-45 dk)
Uyaran Kaynağı: Mitoloji*
Ana Kavram: Güven, Dürüstlük
Felsefe Alt Dalı: Ahlak Felsefesi

Kral, Herakles'ten uzak diyarlardan üç altın elma getirmesini istedi. Altın elmaların bulunduğu bahçeyi bulmak hiç de kolay değildi.

Bahçe, Atlas Dağlarının yakınlarındaydı.

Herakles sonunda ufukta büyük, mor bir dağ gördü. Bu bir devdi.

Devin yüzü, gökyüzünün bütün yükünü omuzlarında taşımaktan dolayı mosmor olmuştu.

"Senin adın Atlas mı?" diye yukarı doğru bağırdı Herakles.

"Doğrudur. Sen de şu bildiğimiz Herakles misin?" diye sordu Atlas.

* Bu uyaran mitolojik bir hikâyeden esinlenilerek hazırlanmıştır.

"Evet, seninle tanıştığıma çok sevindim. Acaba bana yardım edebilir misin? Benim Hesperidler'in bahçesinden üç altın elma almam gerek. Bahçeyi bulmakta zorlanıyorum."

"Evet, işte orada. Bilmen gerekir ki altın elma ağacını korkusuz bir ejderha koruyor."

"Onun hakkından gelebilirim" dedi Herakles ve bahçenin olduğu tarafa doğru yürümeye başladı.

Atlas seslendi ve Herakles'e bir öneride bulundu. Gökyüzünü uzun süredir taşıdığını, hareketsiz kaldığını ve ejderhayı tanıdığını söyledi. Gökyüzünü bir süre Herakles tutarsa elmaları onun için gidip alabilirdi.

"Sorun değil "dedi Herakles. "Hem sana yardım edebilirsem bende mutlu olurum."

Ve gökyüzünü Atlas'ın omuzlarından almak için kendini hazırladı.

Atlas büyük bir heyecanla omuzlarındaki yükü Herakles'in omuzlarına bıraktı.

"Tamam, aldım" dedi Herakles.

Gökyüzü Herakles'in o güne kadar kaldırdığı en büyük ağırlıktı.

Atlas ayaklarını olduğu yerde birkaç kez hareket ettirdi ve bahçenin yolunu tuttu.

Herakles ter içinde Atlas'ı bekledi. O kadar uzun süre bekledi ki, Atlas'ın ejderhaya yenildiğini düşünmeye başladı. Düşüncelere dalmış beklerken kollarında parlayan elmalarla Atlas'ı görünce rahatladı. Ama Atlas, elmaları verip gökyüzünü omuzlarına alacağına kollarını göğsünde kavuşturmuş öylece duruyordu.

Atlas, "Benden başka gökyüzünü taşıyabilecek tek insan sensin. Gerçekten çok üzgünüm dostum ama bir daha sonsuza kadar bu yükü yüklenebileceğimi düşünmüyorum."

"Anlıyorum" dedi. Herakles sakince.

"Hatta hiç umurumda değil." Atlasın yüzü aydınlandı. "Gerçekten mi?" dedi.

"Evet, gerçekten sorun değil. Tek bir şey var, eğer gökyüzünü sonsuza dek omuzlarımda taşıyacaksam, biraz daha rahat bir pozisyonda almam gerekir. Kendimi daha rahat bir pozisyona getirip yeniden almam için bir dakika tutabilir misin?" dedi Herakles.

Soruşturan Topluluk

Başlangıç sorusu: Atlas, Herakles' in teklifini kabul etsin mi, etmesin mi?

Ara geçiş sorusu: Güvenimizin sarsılmış olması, bize karşı tarafa aynı şekilde davranma hakkı verir mi?

Felsefi soru: İnsanların kendi değerlerine göre davranmaları her koşulda mümkün müdür?

Altın Elmalar uyaranı soruşturan toplulukla nasıl uygulanır?

Bu uyaran Ahlak felsefesi alanına ilişkindir. Ahlak felsefesinin temel kavramlarından güven ve dürüstlük üzerinde derinleşmemizi sağlar. İnsanların kendi değerlerine göre davranmaları her koşulda mümkün müdür? Yoksa her şart ve koşulda değişmez değerler var mıdır? Gibi temel ahlak felsefesi problemlerini sorgulamamıza olanak sağlar.

Uyaranın başlangıç sorusu kolaylaştırıcı tarafından soruşturan topluluğa yönlendirilir;

Başlangıç sorusu: Atlas, Herakles'in bu teklifini kabul etsin mi, etmesin mi?

Birinci öğrenci: Etmesin. Atlas, Herakles'e verdiği sözü tutmadı. Herakles, gökyüzünü ona yeniden bırakacak.

İkinci öğrenci: Etsin. Zaten gökyüzünü taşımak onun göreviydi. Herakles gökyüzünü yeniden almazsa görevini yapmaya devam eder.

Üçüncü öğrenci: Etsin çünkü Herakles'i aldattı. Aynı şeyi Herakles de yapacak ve Atlas bunu hak etti.

Dördüncü öğrenci: Atlas gökyüzünü geri alacağını söyleyerek Herakles'i kandırdı. Şimdi aynı şeyi Herakles ona yapacak teklifi bunun için kabul etmesin.

Kolaylaştırıcı, buradan gelen görüşleri dinlendikten sonra, soruşturmayı felsefi soruya taşıyacak ara geçiş sorusunu soruşturan topluluğa sorar.

Ara geçiş sorusu: Güvenimizin sarsılmış olması bize karşı tarafa aynı şekilde davranma hakkı verir mi?

Birinci öğrenci: Evet, güvenimizi sarsan birine aynı şekilde davranma hakkımız vardır. Böyle davranan biri, bizim de aynı şekilde davranışımızı hak eder. Yaptığı davranışın aynısı ile karşılaştığında hatasını anlaması da mümkün olabilir.

İkinci öğrenci: Hayır, biz kendi davranışlarımızı kendimiz seçmeliyiz. İnsanlar kendi değerlerine göre davranmalıdır.

Kolaylaştırıcı 3-4 öğrencinin görüşünü aldıktan sonra ikinci öğrencinin düşüncesini yankılayarak felsefi soruyu soruşturan topluluğa yönlendirir.

Felsefi soru: İnsanların kendi değerlerine göre davranmaları her koşulda mümkün müdür?

Birinci öğrenci: Bence mümkün değildir. Bazı konularda "ben kendi değerlerime göre davranıyorum" diyemeyiz. Toplum tarafından genel kabul görmüş değerlere göre davranmalıyız. Örneğin şiddet, bir başkasına zarar vermek gibi konularda kendi değer yargılarımız aksini söylese de toplumsal değerlere uygun davranmalıyız.

İkinci öğrenci: Arkadaşıma katılıyorum. Yalan söylemek de kişiden kişiye göre değişmemelidir. Yalan her zaman yanlış bir davranıştır. Herkes kendi durumu zarar görmesin diye yalan söylerse o zaman dürüstlük zarar görür.

Üçüncü öğrenci: Ben sizlere katılmıyorum. Değerler kişinin kendisine göre oluşur. Benim dürüstlük anlayışımla seninki arasında fark olabilir. Bu son derece normaldir. Çünkü senin yetiştiğin aile ile benimki arasında fark vardır. Nasıl aynı olabilir ki?

Kolaylaştırıcı burada üçüncü öğrencinin sorusunu tüm topluluğa yönlendirebilir. Böylece öğrencinin zihnini kurcalayan soru toplulukla birlikte irdelenir. Genel cevaplardan sonra kolaylaştırıcı değerlendirme yaparak soruşturmayı tamamlar.

Burada ilkokul ve ortaokul öğrencileri ile soruşturma yapıldığı, yaş grupları ve gelişim özellikleri göz ardı edilmemelidir. "Her koşul ve şartta geçerli evrensel ahlak yasası var mıdır?" sorusu yetişkinler için anlaşılır bir soru iken aynı soruyu özellikle ilkokul gruplarında sorarken daha anlaşılır olması için yukarıdaki örnekte olduğu gibi, insanların kendi değerlerine göre davranmaları her koşulda mümkün müdür? Şeklinde sorulmalıdır. Ayrıca bu uyaranda güven ve dürüstlük kavramı üzerinden değerler alanına ilişkin eleştirel bir düşünme gerçekleştiren öğrenciler, ahlak felsefesinin önemli bir üst kavramı olan "değer nedir?" sorusuna ilişkin de zihinsel bir açılım gerçekleştirirler. Değerler üzerine akıl yürüten çocuklarda ezberci düşünceden uzak davranış değişikliğini de gerçekleştirecek olan süreci başlatmış olur.

2. Uygulama

Taştan Adımlar

Yaş: 9+
Süre: 1 ders saati (40-45 dk)
Uyaran Kaynağı: Taştan Adımlar*
Ana Kavram: Mültecilik, Göç (alt kavram)
Felsefe Alt Dalı: Siyaset Felsefesi

"Rama uyansana" diye öterdi horozumuz her sabah.

Kendi evimizde yaşıyorduk o zamanlar.

Sıcak yatağımdan kalkmadan,

Annemin kahvaltı hazırlarken çıkardığı tıkırtıları dinlerdim;

Küçükken ki çok zaman geçmedi üzerinden-

Erkek kardeşim Sami, arkadaşlarımız ve ben,

Güneşten kavrulmuş toprakta gülüp oynardık.

Özgürdük kuşlar kadar.

Babam tarladan dönünce

* Bu uyaranda, Nesin Yayınevi tarafından basılan, Margriet Ruurs tarafından yazılmış olan "Taştan Adımlar" adlı kitap kullanılmıştır.

Bir süre portakal ağacının altında dinlenir ve

Atalarımızın hikâyelerini anlatırdı bize.

Çok da uzak olmayan bu anılarda

Özgürdük.

Özgürdük oynamakta ve okula gitmekte.

Büyükbabam Jedo balık tutar,

Jedo, aslında özgür olmadığımızı söylerdi.

Şarkılarımızı söyleyip dans edemiyorsak

Ve kendi dualarımızı okuyamıyorsak,

Gerçekten özgür sayılır mıydık?

Derken savaş gelip kapımıza dayandı.

Köyümüzdeki yaşam değişti.

Artık hiçbir şey eskisi gibi değildi.

Çok geçmeden yiyeceğimiz azaldı,

Hepimize yetmemeye başladı.

'Rama, çorbanı Sami'yle paylaş!'

Bunu diyen annemin de aç gezdiği hiç aklıma gelmezdi.

Derken, kuşlar şarkı söylemeyi bıraktı.

İnsanlar köyümüzü terk etmeye başladı.

Önce azar azar, sonra dalga dalga...

Daha iyi bir yer, daha iyi bir yaşam arayan

Anlar, babalar, çocuklar...

Özgürce sevip yaşayabilecekleri bir yer arayan

Yabancılardan oluşan bir nehir.

Bombaların düşmediği,

İnsanların bakkala giderken ölmediği bir yer arayan,

Komşularımızın arkasından el sallarken,

Haberimiz yoktu bir daha dönmeyeceklerinden.

Bombalar evimizin çok yakınına düştüğünde,

Annemle babam hepimiz için endişelenmeye başladı.

Bir gece annem ve babam konuşurlarken duydum. Babam, denemeliyiz başarabilenler var diyordu. Annem ise, burası bizim toprağımız ben hiç bir yere gitmem diyordu.

Soruşturan Topluluk

Başlangıç sorusu: Rama ve ailesi gitsinler mi kalsınlar mı?

Ara geçiş sorusu: İnsan sadece kendi ülke vatandaşlarına karşı mı sorumludur?

Felsefi soru: Mültecilik Nedir?

Taştan Adımlar Uyaranı Soruşturan Toplulukla Nasıl Uygulanır?

Bu uyaran felsefe disiplininin Siyaset felsefesi alanına ilişkindir. Siyaset felsefesinin kavramlarından mültecilik üzerinde derinleşerek, mülteciliğin ne anlama geldiği, mültecilikle ilgili olarak vatandaşlık sorumluluklarımızın olup olmadığı sorunlarına dair bir soruşturma gerçekleştirilir.

Uyaranın başlangıç sorusu kolaylaştırıcı tarafından soruşturan topluluğa yönlendirilir;

Başlangıç sorusu: Rama ve ailesi gitsinler mi kalsınlar mı?

Birinci öğrenci: Gitsinler, çünkü gitmezlerse ölecekler.

İkinci öğrenci: Gitmesinler, kalıp ülkeleri için gelecekleri için savaşsınlar.

Üçüncü öğrenci: Gitmesinler, gidecekleri ülkede de savaş kadar olmasa da pek çok zorluk onları bekliyor. Ayrıca gittikleri ülkenin kültürüne uyum sağlayamıyorlar. Bu da o ülke için problem yaratıyor.

Soruşturan topluluktan gelen diğer cevaplar da dinlenir. Burada derinleşmek istediğimiz kavram mültecilik kavramıdır. Bu nedenle 3. öğrenciden gelen cevap ya da benzeri cevaplardan bir tanesi seçilerek onun üzerine yankılama yapılır. Gittikleri ülke için sorun yaratıp yaratmayacakları konuşulmaya başlanır. Burada çocuklar barınma, yiyecek, sağlık sorunlarının yanı sıra eğitimle ilgili problemlerden de bahsediyorlar. Hemen hemen hepsinin şahit olduğu okullarındaki yabancı uyruklu öğrencilerin yaşadıklarından örnekler vererek mültecilik konusunda derinleşiliyor. Bu derinleşme sırasında soruşturan topluluktan karşıt görüşler mutlaka geliyor.

Bir grup geldikleri ülkenin düzenini bozduklarını düşünürken diğer grup bu durumun herkesin başına gelebileceğini ve anlayış gösterilmesi ve desteklenmeleri gerektiğini belirtiyorlar. Bu soruşturmada çocuklar daha çok, aile içerisinde ya da çevrelerinden duydukları mültecilik kavramı ile ilgili görüşleri ifade etme eğiliminde oluyorlar. Ancak karşıt görüşlerin çarpıştırılması ve "Neden" sorusu sorularak temellendirmeleri istendiğinde bu düşüncelerini sorgulamaya başladıklarını gözlemliyoruz. Bu uyaranla birlikte öğrenciler içinde yaşadıkları sorunlara karşı hem kendi düşüncelerini toplukla paylaşıyor hem de onlardan gelen düşünceler üzerine kendi dü-

şüncelerini yeniden gözden geçiriyor. Bu uyaranda özellikle böylesine hassas olan ve empati yapmamız gereken hususlar üzerinden özenli düşünme becerisinin de geliştiğini gözlemliyoruz.

Büyük yaş gruplarında göçmenlik kavramı ile mültecilik kavramlarının farklarını da konuştuğumuz, aynı zamanda sosyal bilgiler ve insan hakları ve yurttaşlık dersi konularının kazanımlarına da hizmet eden bir soruşturma gerçekleştirmiş oluyoruz.

3. Uygulama

Ahtapot Pol'ün Hikâyesi

Yaş: 6+
Süre: 1 ders saati (40-45 dk)
Uyaran Kaynağı: Ahtapot Pol'ün Hikâyesi*
Ana Kavram: Hayır diyebilmek, Kişisel sınırlar
Felsefe Alt Dalı: Ahlak Felsefesi

Pol, mahallede herkesin yardımına koşan bir ahtapottur. Günlerden bir gün Sindi, alışverişe giderken bebeğini bırakmak üzere Pol'ün kapısını çalar. Aynı anda Minti eşyalarını yerleştirmek için yardım istemeye gelmiştir. Joo Amcanın da bahçesinin düzenlenmesi gerekmektedir. Ahtapot Pol ise yorgun olmasına rağmen kimseye "Hayır" diyemez.

Soruşturan Topluluk

Başlangıç sorusu: Ahtapot Pol, yorgun olmasına rağmen neden kimseye "Hayır" diyemiyor?

Ara geçiş sorusu: Kabul görmek için her şeye evet demek gerekir mi?

---

* Bu uyaranda, Masal Seramik Evi tarafından basılan, Ayşe Aydemir tarafından yazılmış olan "Ahtapot Pol'ün Hikâyesi" adlı kitap kullanılmıştır.

Felsefi soru: Hayır diyebilmek neden önemlidir?

Ahtapot Pol Uyaranı Soruşturan Toplulukla Nasıl Soruşturulur?

Bu uyaran felsefe disiplininin Ahlak felsefesi alanına ilişkindir. Ahlak felsefesinin kişi olma, kişi olmanın sınırı, hayır demenin anlamı, kendi özel alanımızı belirleme konuları ele alınır.

Uyaranın başlangıç sorusu kolaylaştırıcı tarafından soruşturan topluluğa yönlendirilir;

Başlangıç sorusu: Ahtapot Pol, yorgun olmasına rağmen neden kimseye "Hayır" diyemiyor?

Birinci öğrenci: Hayır diyemiyor. Çünkü zaten sekiz kolu var ve çok güçlü olduğu için kendinden istenenleri yapabileceğini düşünüyor.

İkinci öğrenci: Herkes ona güveniyor. Hayır derse onları kaybedebilir.

Üçüncü öğrenci: Ben de bu fikre katılıyorum çünkü hayır derse onu sevmeyebilirler. Arkadaşsız kalabilir.

Görüşler alınmaya devam ederken 3. öğrenciden gelen cevaba benzer bir cevap geldiğinde, yankılanarak bu fikre katılıp katılmadıkları sorulur. Yankılama üzerine gelen cevaplardan, karşıt görüşlerden güçlü çatışma yaratacak olan ikisi seçilerek çarpıştırılır. Karşıtlık sonrasında ara geçiş sorusuna kurduğumuz bağlantı ile ara geçiş sorusu sorulur ve kabul görmek, sevilmek, takdir edilmek için herkese evet demek, gücümüzün çok üzerinde sorumluluklar almak, kişisel sınırlarımızı belirleyememek üzerine derinleşiriz. Soruşturmada çocukların slogan haline gelen "Yardımsever olmak çok güzeldir" gibi kalıplara da tekrar tekrar bakmalarını sağlamak öğrencilerin kalıp düşünceler üzerine yeniden düşünmelerini sağlar. Böylece eleştirel düşünmenin sonuçlarından biri olan genel-

lemeler ve dogmatik yargıları olduğu gibi kabul etmeden kendi düşünme sürecinden geçirme pratiğini gerçekleştirmiş olurlar.

Bu uyaranla yaptığımız soruşturmada aynı zamanda iyi niyetin ya da yardım etmenin suiistimal edildiği durumların da olup olmadığı üzerine konuşulur. Bir yandan da istismar konusunda dolaylı olarak farkındalık geliştirmelerine yardımcı olunur.

4. Uygulama

Yüz Elbise

Yaş: 8+
Süre: 1 ders saati (40-45 dk)
Uyaran Kaynağı: Yüz Elbisenin Sırrı*
Ana Kavram: Kötülük
Felsefe Alt Dalı: Ahlak Felsefesi

Wanda Petronski, küçük bir kasabada babası ve erkek kardeşi ile yaşayan, Polonyalı göçmen bir kızdır.

Wanda okula giderken hep aynı kıyafeti giyer. Bir gün başka bir kızın yeni kıyafetine hayranlıkla bakan kızları görünce, evinde yüz tane elbisesi olduğunu söyler. Wanda'nın sahip olduğu tek elbisenin, üzerindeki soluk mavi elbise olduğu bellidir.

Bugünden sonra tüm kızlar Wanda'ya kaç şapkası, kaç ayakkabısı olduğunu sorup, verdiği cevaplarla alay ederler.

Lili, okulun en gözde, en güzel kızıdır. Bir sürü güzel elbisesi vardır. Cecil de onun en yakın arkadaşıdır.

* Bu uyaranda, Beyaz Balina Yayınevi tarafından basılan, Eleanor Estes tarafından yazılmış olan "Yüz Elbisenin Sırrı" adlı kitap kullanılmıştır.

Wanda ile alay edilmesi onu rahatsız eder. Cecil'in ailesi de yoksuldur. Genelde birilerinin eski elbiselerini giyer. Cecil, kızlar Wanda ile uğraşmazsa kendisine satabileceklerini düşünür. Bu yüzden alay edişlere, sessiz kalmayı tercih eder.

Soruşturan topluluk

Başlangıç sorusu: Cecil, sessiz kalmakta haklı mıdır, değil midir?

Ara geçiş sorusu: Kötülüğe sessiz kalmak insanı kötü yapar mı?

Felsefi soru: Kötülük nedir?

Yüz Elbise Uyaranı Soruşturan Toplulukla Nasıl Uygulanır?

Bu uyaran felsefe disiplininin Ahlak felsefesi alanına ilişkindir. Ahlak felsefesinin temel kavramlarından kötülük nedir? Felsefi sorusuyla kötülüğün anlamı üzerine düşünülür.

Uyaranın başlangıç sorusu kolaylaştırıcı tarafından soruşturan topluluğa yönlendirilir;

Başlangıç sorusu: Cecil, sessiz kalmakta haklı mıdır, değil midir?

Birinci öğrenci: Haklıdır. Çünkü Wanda yerine kendisi ile alay edilebilir.

İkinci öğrenci: Haksızdır. Çünkü kendini korumak için bir başkasıyla alay edilmesine izin vermemeliydi.

Üçüncü öğrenci: Ben "haklıdır" diyen arkadaşıma katılıyorum çünkü birilerinin sizinle alay etmesi çok üzücü olabilir.

Dördüncü öğrenci: Bence haksızdır, alay edilen arkadaşının yanında olup hiçbir şey yapamasa da onun yanında olduğunu hissettirmesi Wanda'ya iyi gelecektir.

"Kötülüğe sessiz kalmak bizi kötü yapar mı?" bu soruşturmamızda konuşmak istediğimiz ana sorudur. Dolayısıyla gelen düşüncelerden yola çıkarak bu soru üzerine derinleşilmesi hedeflenmelidir. Bu uyaran aynı zamanda farklı sorularla akran zorbalığı konusuna da değinmemizi sağlayan bir uyarandır. Zorbalık farklı uyaranlarla konuşulabilir. Bu uyaran bize kötülük karşısında ses çıkarma sorumluluğu konusunda bir çerçeve çiziyor.

Bazı uyaranlar farklı kavramlar içerebilir. Burada hedeflenen bir uyaranla pek çok kavramı konuşmaktan ziyade bir ana kavram üzerinde derinleşmeye gidilmesidir. Bu nedenle uyaranda ağırlıklı olarak bahsedilen felsefi soru ve kavramı doğru belirlemek önemlidir.

Soruşturmanın farklı noktalara gitmesini engellemek amacıyla kolaylaştırıcı sabitleme yaparak sorusunu yeniden sorabilir. Böylece kolaylaştırıcı, konunun başka düşüncelere kaymasına izin vermez.

Gelen cevaplar doğrultusunda yankılama yaparak kolaylaştırıcı felsefi soruyu topluluğa yönlendirir.

Felsefi soru: Kötülük nedir?

Birinci öğrenci: Bence birine zarar vermektir.

İkinci öğrenci: Bir insanın bilerek ve isteyerek bir başkasına zarar vermesidir.

Üçüncü öğrenci: Ben de arkadaşlarıma katılıyorum. Başkalarına karşı kaba davranmaktır. Onlarla alay etmektir. Örneğin hikâyede olduğu gibi Wanda'yla alay ettiler. Onu herkesin içinde küçük düşürdüler. Kimse de hiçbir şey yapmadı. Bence bu duruma sessiz kalmakta ayrı bir kötülük. Bir yerde birine yanlış bir şeyler yapılıyorsa ona dur dememek tepki vermemek de kötülüktür.

Dördüncü öğrenci: Sadece insana zarar vermeyle sınırlayamayız bence diğer varlıkları da incitmek, onlara vurmak, aç bırakmak, istemediğimiz şeylerin yapılması ve bunları yapanları da korkudan görmezden gelmek hepsi kötülüktür.

Beşinci öğrenci: Kötülük iyiliğin zıttıdır. İyilik olacak ki kötülük olsun. Evet, birilerine yanlış davrananlar var ama onların çirkinliğini, yanlışlarını gösteren iyiler de var. Örneğin *Yüzüklerin Efendisi* filminde dünyada Frodo, Gandalf gibi kötülükle mücadele eden bir sürü insan var. Ama esas problem bence onlar da bu kötülüğü yapanlarla mücadele etmeyip görmezden gelselerdi olacaktı. O zaman kaybedeceklerdi. Dünya adaletsiz, şiddet yanlısı, başkalarını ezen, kaba davranan, başkalarının haklarını yiyen insanların yaşadığı bir yer olacaktı.

Kolaylaştırıcı diğer öğrencilerin de fikirlerini dinledikten sonra değerlendirme yaparak soruşturmayı tamamlar.

5. Uygulama

Yazı Yazan İnekler

Yaş: 8+
Süre: 1 ders saati (40-45 dk)
Uyaran Kaynağı: Yazı Yazan İnekler*
Ana Kavram: Bireysel hareket etmek, Birlik olmak, Hak aramak
Felsefe Alt Dalı: Siyaset Felsefesi

Ali Baba'nın bir çiftliği var ve çiftliğinde inekleri, tavukları, ördekleri var. Bir gün Ali Baba'nın çiftliğindeki inekler, ahırdaki eski püskü daktiloyu bulurlar ve Ali Baba'ya bir not yazarlar:

"Sevgili Ali Baba, ahır geceleri çok soğuk oluyor. Elektrikli battaniye istiyoruz. Saygılarımızla,

İnekler"

"Hayatta olmaz!" der Ali Baba. "Elektrikli battaniye falan yok!"

İnekler bunun üzerine işi bırakıp bir de not yazarlar:

"Kusura bakmayın kapalıyız. Bugün süt yok."

---

* Bu uyaranda, Beyaz Balina Yayınevi tarafından basılan, Doreen Cronin tarafından yazılmış olan "Yazı Yazan İnekler" adlı kitap kullanılmıştır.

Ali Baba iyice sinirlenir.

Ertesi gün bir not daha alır:

"Sevgili Ali Baba, daktilomuzu elektrikli battaniye ile değiştirmek istiyoruz. Kabul edersen battaniyeleri ahırın kapısına bırak. Biz de daktiloyu tavuklarla yollayacağız."

Ali Baba teklifi kabul etmez ve beklemeye başlar.

Başlangıç sorusu: Ali Baba ineklerin teklifini kabul etsin mi, etmesin mi?

Soruşturan Topluluk

Başlangıç sorusu1: Ali Baba ineklerin teklifini kabul etsin mi, etmesin mi?

Başlangıç sorusu 2: İneklerin yapabileceği bir şey var mı, yok mu?

Ara geçiş sorusu: İhtiyaçlarımızın karşılanmadığı durumlarda bireysel mi, birlikte mücadele mi daha etkilidir?

Felsefi soru: Birlik olmak ne demektir?

Yazı Yazan İnekler Uyaranının Soruşturan Toplulukla Uygulanması

Bu uyaran kavramları itibarıyla siyaset felsefesi alanında yer almaktadır. Uyaranın arka planında yer alan temel felsefi sorunu, ihtiyaçlarımızın karşılanmadığı durumlarda bireysel mi, birlikte mücadele mi daha etkilidir? Karşıtıyla ele alarak eleştirel düşünmeyle, soruna çok yönlü bakış açısıyla yaklaşılır. Buradan hareket ederek birlik olmanın anlamı üzerine soruşturan topluluk düşüncelerini ifade eder. Uyaran iki kısımdan oluşmaktadır.

Birinci kısımda uyaranın başlangıç sorusu kolaylaştırıcı tarafından soruşturan topluluğa yönlendirilir;

Başlangıç sorusu: Ali Baba ineklerin teklifini kabul etsin mi etmesin mi?

Birinci öğrenci: Evet, kabul etsin. Çünkü paraya ihtiyacı var. İneklerin yeniden süt vermesi için teklifi kabul etmeli.

İkinci öğrenci: Etmesin, çünkü çiftlikte tavuklar ve ördekler de yaşıyor. Onlar da benzer bir şey isteyebilirler.

Üçüncü öğrenci: Ben de kabul etmesin diyen arkadaşıma katılıyorum, inekler biraz şımarıklık yapıyorlar.

Dördüncü öğrenci: Bence kabul etsin, inekler üşüyor olabilirler gerçekten. Battaniyeye ihtiyaçları var.

Karşıt görüşler çarpıştırılarak hikâyenin ikinci bölümü paylaşılır. Daha sonra ikinci başlangıç sorusu olan ineklerin yapabileceği bir şey olup olmadığı sorulur. Çiftlik Ali Baba'nın, bu durumda ineklerin yapabileceği bir şey yok cevabına karşılık ineklerin yapabileceği bir şey var; çiftlikteki diğer hayvanlarla bir araya gelerek birlikte hareket etme kararı alabilirler, diyenler de olacaktır. Birlikte hareket etme düşüncesini ifade eden fikirlerden bir tanesi üzerine kolaylaştırıcı yankılama yaparak ara-geçiş sorusunu topluluğa yönlendirir. "İhtiyaçlarımızın karşılanması için bireysel mücadele mi birlikte mücadele mi daha etkilidir?"

Tek tek mücadele ederek de bir şeylerin değiştirilebileceğini ifade edenler olacağı gibi, birlikte hareket etmenin önemini ifade edenler de çıkacaktır.

Kolaylaştırıcı, soruşturmayı sürdürürken istek ve ihtiyaçlar, bunların önceliği gibi detaylarda soruşturmanın kontrolünü kaybetmemelidir. Derinleşme sağlanması için hedeflenen felsefi soruda sabitleme yapılmalıdır.

Kolaylaştırıcı böylece felsefi soruyu topluluğa yöneltir.

Felsefi soru: Birlik olmak ne demektir?

Birinci öğrenci: Bence birlik olmak beraberce hareket etmektir.

İkinci öğrenci: Herkesin bir konuda aynı kurallar doğrultusunda davranmasıdır. Tek başımıza yapamayacağımız bazı şeyleri birlik olarak gerçekleştirebiliriz. Örneğin biz okulda pet şişeleri topluyoruz. Birlik olarak doğaya zarar veren plastikleri topluyor onların geri dönüşüm için kullanılmasına yardımcı oluyoruz. Bu okulda ben tek başıma böyle bir şey yapsaydım ne kadar yararlı olabilirdim ki? Ama birlikte bir sürü şişe topladık.

Üçüncü öğrenci: Dayanışmak demek aynı zamanda. Bir elin nesi var iki elin sesi var atasözünde olduğu gibi.

Dördüncü öğrenci: Arkadaşlarıma katılıyorum. Üstelik birlikte bir işi daha çabuk ve hızlı da yapabiliriz. İş birliği yaparak herkes birbirine destek olur. Hem siz söylemiştiniz bu uyguladığımız yöntemde iş birlikçi düşünme becerisi de gelişiyor diye. Birlikte bir fikre bakıyoruz. Birbirimizin düşünceleri üzerinden daha farklı düşünebilmeyi öğreniyoruz.

Kolaylaştırıcı diğer öğrencilerin düşüncelerini dinledikten sonra değerlendirme yaparak soruşturmayı bitirir.

6. Uygulama

Kahverengi Ayı

Yaş: 6+
Süre: 1 ders saati (40-45 dk)
Uyaran Kaynağı: Küçük Bir Sorunum Var Dedi Ayı*
Ana Kavram: Dinlemek
Felsefe Alt Dalı: Ahlak Felsefesi

"Küçük bir sorunum var" dedi ayı. "Acaba sana..."

"Tabi ne demek! Hoş geldin" dedi mucit. "Neye ihtiyacın olduğunu çok iyi biliyorum. Kendini hafif hissettirecek bir şeye ihtiyacın olmalı, bir çift kanat." Hoop ayının sırtına bir çift kanat taktı. Ayı yola koyuldu.

"Küçük bir sorunum var" dedi ayı. "Buyurun" dedi terzi. "Kanatlarınız çok şık. Onlara uygun bir atkı sizin ihtiyacınız." Boynuna atkı dolanan ayı yola koyuldu.

"Küçük bir sorunum var" dedi ayı. "Acaba..."

* *Bu uyaranda Yapı Kredi Yayınları tarafından basılan, Heinz Janisch tarafından yazılmış olan "Küçük Bir Sorunum Var Dedi Ayı" adlı kitap kullanılmıştır.

Şapkacı kafasına kral tacına benzeyen bir şapka oturttu.

"Neye ihtiyacın olduğu bir bakışta anlaşılıyor" dedi doktor. Bir sürü vitamin tutuşturdu eline.

Gözlükçü gözlük, balcı bal verdi.

Başlangıç sorusu 1: Ayının karşılaştığı insanlar ona yardımcı oldu mu? Olmadı mı? Neden?

Ayı bir süre küçük bir tepenin üzerinde durdu. Çayırlara, tarlalara, kentin tepelerine baktı. Yorulmuştu.

Kanatlarını, şapkasını, gözlüğünü ve diğer her şeyini yere koydu. Sonra içini çekti.

"Neyin var?" dedi alçak bir ses. Bir sinek merakla ona bakıyordu.

"Kimse beni dinlemiyor," dedi ayı.

"Ben buradayım ve seni dinliyorum. Nedir derdin?" dedi SİNEK.

"Küçük bir sorunum var," dedi ayı. İnimde tek başımayken karanlıktan çok korkuyorum."

Soruşturan Topluluk

Başlangıç sorusu 1: Ayının karşılaştığı insanlar ona yardımcı oldu mu? Olmadı mı? Neden?

Başlangıç sorusu 2: Sinek ayıya yardımcı olabildi mi?

Ara geçiş sorusu: Sadece dinleyerek birine yardımcı olabilir miyiz?

Felsefi soru: Dinlemek neden önemli?

Kahverengi Ayı Uyaranı Soruşturan Toplulukla Nasıl Uygulanır?

Bu uyaran felsefe disiplininin Ahlak felsefesi alanına ilişkindir. Ahlak felsefesinin kavramlarından başkasının varlığına değer verme,

onun söylediklerini dinleme, ilişkisi üzerinden doğru iletişim becerisi geliştirerek başkasına yardımcı olmak mümkün müdür? Sadece dinleyerek başkalarına yardımcı olabilir miyiz? Problemini temel alarak dinlemenin neden önemli olduğu soruşturulacaktır. Uyaran iki kısımdan oluşmaktadır.

Birinci kısımda uyaranın başlangıç sorusu kolaylaştırıcı tarafından soruşturan topluluğa yönlendirilir;

Başlangıç sorusu: Ayının karşılaştığı insanlar ona yardımcı oldu mu, olmadı mı? Neden?

Birinci öğrenci: Hayır olamadılar çünkü onun sorununun ne olduğunu dinlemeden ona kendilerine göre ihtiyacı olduğunu düşündükleri şeyleri verdiler.

İkinci öğrenci: Hayır olamadılar çünkü ona sorununun ne olduğunu sormadılar.

Üçüncü öğrenci: Yardımcı olamadılar çünkü ayı yoluna devam etti. Ama yine de ellerinden geleni yapabileceklerini yaptılar.

Dördüncü öğrenci: Ben ellerinden geleni yaptıklarını düşünmüyorum. Bu insanların ayıyı sorunu olduğu için başlarından savdıklarını düşünüyorum. Eğer ellerinden geleni yapmak gibi bir niyetleri olsaydı önce oturup onun sorununu dinlerlerdi.

Soruşturmanın bu noktasında öğrencilerin hepsi aynı görüşte ise karşıt bir görüşü savunan yok ise hayali muhalif yaratılır. Burada kullandığımız kalıp ifade ile topluluğa sorulur.

"Aramızdan birisi ayının karşılaştığı insanların ona yardım ettiğini söyleseydi bunu hangi gerekçeyle söylerdi?"

Birinci öğrenci: İnsanlar ayıya yardımcı oldular, çünkü ellerinden gelen neyse onu yaptılar.

İkinci öğrenci: İnsanlar ayıya yardımcı oldular. Her biri ayının ihtiyacı olduğunu düşündüğü şeyi ona verdiler.

Gelen bu cevaplardan sonra, karşıt görüşler çarpıştırılır ve uyaranın ikinci bölümü paylaşılır. Burada "Sinek ayıya yardımcı olabildi mi" sorusu topluluğa yöneltilir.

"Birini dinleyerek ona yardımcı olabilir miyiz?", "Dinlemek neden önemlidir?" Soruları ile soruşturma dinlemenin ne olduğu, önemi konusunda derinleşir.

Birinci öğrenci: Sadece dinleyerek yardımcı olabiliriz. Şayet elimizden başka bir şey gelmiyorsa dinlemek karşı tarafı rahatlatır. Hem biz onu dinlerken belki beraberce çözümler aklımıza gelebilir.

İkinci öğrenci: Sorununu çözmek için bizden yardım isteyen birine sadece dinleyerek yardımcı olamayız.

Üçüncü öğrenci: Dinledikten sonra da çözüm için yardımcı olup olmayacağımıza bakmamız gerekir. Bu cevaplar karşıtlık çıkartarak ilerlememize destek verir.

7. Uygulama

Şahmaran

Yaş: 9+
Süre: 1 ders saati (40-45 dk)
Uyaran Kaynağı: Anonim*
Ana Kavram: Söz vermek, Sözünde durmak
Felsefe Alt Dalı: Ahlak Felsefesi

Şahmaran, yoksul bir anne ve tek oğlu Camsab 'ın hikâyesidir. Bir gün Camsab, arkadaşlarıyla yılanlı kalenin etrafında oyun oynarken bir kuyuya rastlar. Kuyunun içinin bal dolu olduğunu fark edince de arkadaşları ile kuyudaki balları alıp satmaya karar verir. Kuyudaki tüm balları almak istediklerinde arkadaşları Camsab ı kuyuya indirir. Camsab balların tamamını kuyunun içinden kovaya yükleyip bitirdiğinde de onu orada bırakır. Neye uğradığını şaşıran Camsab kuyunun içinde karşısına çıkan yolda yürümeye başlar. Yorgun düştüğünde uykuya dalar.

Uyandığında da kendini elleri bağlı, yılanlardan oluşan askerler ve onların başı Şahmaran'ın karşısında bulur. Şahmaran, çok

* Bu uyaran Şahmaran efsanesinden esinlenerek hazırlanmıştır. Bu uyaran Şahmaran efsanesinden esinlenerek hazırlanmıştır.

korkan Camsab'a "insanoğlu benim peşimde, seni salıverirsem onlara yerimi söylersin. Burada bizimle yaşamayı kabul edersen canını bağışlarım" der. Camsab, annesinin yalnız başına yaşadığını, kendisini beklediğini, Şahmaran onu salıverirse yerini kimseye söylemeyeceğini ve yaşadığı sürece sözünü tutacağını söyler.

Başlangıç sorusu: Camsab söz verdiği için Şahmaran Onu serbest bıraksın mı, bırakmasın mı?

Şahmaran bunu kabul edemeyeceğini söyler. Uzun bir süre beraber yaşarlar ve bir gün Camsab tekrar annesinin yanına dönmek istediğini söyler. Şahmaran insanlara ne olursa olsun benim yerimi söylemeyeceğine söz verirsen seni salıveririm dediğinde Camsab ona söz verir. Annesinin yanına dönen Camsab bir gün her yerde Şahmaran'ın yerini bilenlerin arandığını haber alır. Şahmaran'ı gören kişilerin vücutları yıkanırken pul pul olmaktadır. Padişahın kızının yaşaması için Şahmaran'ın bulunması gerekmektedir. Şahmaran'ın yerini bulabilmek için padişah herkesin hamama gelmesini emreder. Camsab hamama gitmez ve yakalanır. Şahmaran'ın yerini bilmediğini söylediğinde ona inanmazlar. Şayet Şahmaran'ın yerini söylemezse onu ömrünün sonuna kadar bir zindanda tutacaklarını söylerler.

Soruşturan Topluluk

Başlangıç sorusu: Camsab söz verdiği için Şahmaran Onu serbest bıraksın mı bırakmasın mı?

Başlangıç sorusu: Camsab, Şahmaran'ın yerini söylesin mi söylemesin mi?

Ara Geçiş sorusu: Her şart ve koşulda verilen söz tutulmalı mıdır?

Felsefi soru: Söz vermek ne demektir? Verilen sözü tutmak ne demektir?

Şahmaran Uyaranı Soruşturan Toplulukla Nasıl Uygulanır?

Bu uyaran felsefe disiplininin Ahlak felsefesi alanına ilişkindir. Ahlak felsefesinin temel kavramlarından söz vermek, sözünde durmak üzerinde derinleşerek, "Her şart ve koşulda verilen söz tutulmalı mıdır? Verilen sözün anlamı nedir?" Soruları üzerinde soruşturma yapılır.

Başlangıç sorusu: Camsab söz verdiği için Şahmaran onu serbest bıraksın mı bırakmasın mı?

Birinci öğrenci: Şahmaran, Camsab'ı serbest bırakmasın. Söz verse de tanımadığı bir insanın sözüne güvenmemesi gerekir. Evet, annesi tek başına yaşıyor ama bu Şahmaran için büyük risk. Sadece söz veriyor diye bir yabancıya güvenmemelidir.

İkinci öğrenci: Ben de arkadaşımın düşüncesine katılıyorum. Şahmaran Camsab'ı tanımıyor sözüne güvenip güvenemeyeceğini de bilmiyor. Kesinlikle serbest bırakmamalıdır. Yerini söyleyebilir.

Üçüncü öğrenci: Şahmaran, insanoğlunun kendi peşinde olduğunu söylüyor. Çocuk annesine kavuştuktan sonra verdiği sözü unutabilir. Ben de arkadaşlarıma katılıyorum.

Burada hayali muhalif yaratarak karşıt görüşle düşünceleri yeniden değerlendirmeleri sağlanır. Uyaranın ikinci bölümü paylaşılarak özetlenir ve ikinci başlangıç sorusu sorulur.

Başlangıç sorusu: Camsab, Şahmaran'ın yerini söylesin mi söylemesin mi?

Birinci öğrenci: Camsab Şahmaran'a söz verdi ama bu sözü verirken yerini söylemezse bir zindana atılacağını bilmiyordu. Bu durumda kendi ömrünün sonuna kadar bir zindanda kalmamak için Şahmaran'ın yerini söylesin.

İkinci öğrenci: Şahmaran ona çok iyi davrandı. Hiçbir zarar vermedi. Canını bağışladı ve annesini çok özlediğinde de onu söz alarak salıverdi. Aslında Şahmaran burada hata yaptı. Camsab olayın böyle gelişeceğini bilemezdi. Kendi hayatı için yerini söylemelidir. Bu durumda yapabileceği başka bir şey yok.

Üçüncü öğrenci: Çok zor bir durum ama yerini söylemeli. Şahmaran'ı bulamama ihtimalleri var.

Bulsalar da Şahmaran ve ordusu kendini arayanlar karşısında belki galip gelir. Ama yerini söylemediği durumda bir zindanda hapis edileceği kesin.

Dördüncü öğrenci: Camsab evde saklanarak kimseye söylemeyerek zaten sözünü tuttu. Bu durumda o söylemiş olmuyor zaten. Gidip Şahmaran'ı gördüm şurada yaşıyor diye kimseye anlatmadı. Onlar Camsab'ın hamama gitmemesi üzerine anladılar yerini bildiğini.

Beşinci öğrenci: Ben sözünü tuttuğu fikrine katılmıyorum. Verilen söz hangi koşulla olursa olsun sonuna kadar tutulmalıdır. Camsab zorda kalana kadar yerini kimseye söylemem demedi yerini hiçbir zaman kimseye söylemeyeceğim dedi. Elinden geleni yaptı sözünü tuttu diyemeyiz. Kendi zindana atılmaya razı olup sözünü tutmalıdır.

Kolaylaştırıcı, beşinci öğrencinin görüşü ya da benzer bir görüşü yankılanarak "her şart ve koşulda verilen söz tutulmalı mıdır" sorusunu topluluğa sorar. Bu soruda derinleşildikten sonra da felsefi soruya geçiş yapar. "Verdiğimiz sözü tutmak ne demektir?" Sorusunda derinleşme sağlanarak soruşturma devam eder. Öğrenciler felsefi soru üzerinden düşüncelerinde eleştirel bir tutum sergilerken verdiğimiz sözü tutmanın anlamının ne olduğunu ifade ederler.

8. Uygulama

Liar Liar (Yalancı Yalancı)

Yaş: 7+
Süre: 1 ders saati (40-45 dk)
Uyaran Kaynağı: LIAR LIAR, 1997 yapımı uzun metraj film*
Ana Kavram: Yalan, Yalan söylemek
Felsefe Alt Dalı: Ahlak Felsefesi

Los Angeles'ta yaşayan başarılı savunma avukatı Flecther Reede, davaları kazanmak için sıkça yalan söylemektedir. Bu durumu hayatının her alanına olduğu gibi aile hayatına da yansıtmaktadır. Beş yaşındaki oğlu Max babasının sık sık yalan söylemesinden üzüntü duymaktadır. Flecther, Max'in doğum günü partisine de yalan söyleyerek gelmez. Max doğum günü partisinde mumlarını üflerken babasının bir daha hiç yalan söylememesini diler.

Uyarı: 1997 yapımı Liar Liar filminden kısa bir bölüm hikâyeleştirilmiş ve uyaran haline getirilmiştir. Uzun metrajlı bir filmin de uyaran olabileceğinin en güzel örneklerinden biri olan bu uyaranımızla

* Bu uyaran, senaristliğini Paul Guay ve Stephen Mazur'un üstlendiği 1997 yapımı "Liar Liar" isimli uzun metraj filmden esinlenerek hazırlanılmıştır.

yalan kavramını soruşturabiliriz. Uzun metrajlı bir film uyaran haline getirilirken filmi soruşturan toplulukta hiç kimsenin izlemediği varsayılmalıdır. Bunun için de uyaran hazırlığı yapılırken, kafalarda hiçbir soru işaretinin kalmadığı, soruşturma çerçevesine uygun bir hikâyeleştirme yapılmalıdır.

Soruşturan Topluluk

Başlangıç sorusu: Max babasının hiç yalan söylememesini diledi. Bu mümkün müdür değil midir?

Ara geçiş sorusu: Hayat boyu hiç yalan söylemeden yaşamak mümkün müdür?

Felsefi soru: Yalan Nedir?

LIAR LIAR Uyaranı Soruşturan Toplulukla Nasıl Uygulanır?

Bu uyaran felsefe disiplininin Ahlak felsefesi alanına ilişkindir. Ahlak felsefesinin kavramlarından yalan üzerinde derinleşerek "Hayat boyu hiç yalan söylemeden yaşamak mümkün müdür" sorusundan hareket ederek yalanın ne olduğu ya da olmadığı üzerine soruşturma gerçekleştirilir.

Birinci öğrenci: Mümkün değildir, çünkü babası bunu alışkanlık haline getirmiştir.

İkinci öğrenci: Ben de mümkün olmadığını düşünüyorum. Sadece Max ile olan ilişkisinde yalan söylememeye özen gösterebilir.

Üçüncü öğrenci: Ben katılmıyorum, bence mümkündür. Yalan söylemek çok kötü bir şeydir. Hiçbir zaman yalan söylememeliyiz.

Karşıt görüşler çarpıştırıldıktan sonra hiçbir zaman yalan söylenmemeli ifadelerinden bir tanesi yankılanarak; hayat boyu hiç yalan söylemeden yaşamak mümkün müdür, sorusu ile soruşturma devam eder. Buradan yalan kavramı üzerine derinleşmeye gidilir.

Genellikle bu yaş grubunda hayat boyu yalan söylemeden yaşanılır görüşü ön plana çıkıyor. Soruşturmaya katılan çocuklar "Yalanın büyüğü, küçüğü yoktur. Beyazı pembesi de yoktur. Sadece yalanın sonuçlarının tehlikeli olup olmaması söz konusudur. Sonuçları ne kadar tehlikesiz olursa olsun yalan yalandır ve hiçbir şekilde söylenmemelidir" görüşünde toplanıyorlar. Bu cevapları vermeleri onların yalan söylemenin yanlışlığını içselleştirdiklerini garanti etmiyor. Burada da daha önce bahsettiğimiz gibi ezber olan ve toplum tarafından onaylanacak düşünceleri ifade etme eğiliminde olduklarını görüyoruz.

P4C oturumlarında hedeflerimizden biri de soruşturmalar sırasında ortaya çıkan ezber düşüncelerin fark edilmesi ve topluluğun bu düşünceler üzerine düşünmesini sağlamaktır. Böylelikle yalan gibi önemli bir kavram üzerine kalıplaşmış düşüncelerden sıyrılarak eleştirel düşünme gerçekleştiren topluluk, yalan kavramıyla ilgili olarak slogan düşüncelerden uzaklaşarak davranışa da dönüşebilecek, olumlu bir değişim göstermeye başlayabilir. Örneğin "yalan söylemek çok yanlıştır", "yalan söyleyenin kimse yanında durmaz" vb. açıklamalar davranışsal bir değişim sağlamaz. Oysa soruşturarak yalan nedir, yalanın anlamı nedir, üzerinden hareket etmek içselleşmiş bir davranış değişikliğini ortaya çıkarabilir.

9. Uygulama

Sırtımdaki Okyanus

Yaş: 9+
Süre: 1 ders saati (40-45 dk)
Uyaran Kaynağı: Sırtımdaki Okyanus*
Ana Kavram: Özgürlük
Felsefe Alt Dalı: Ahlak Felsefesi

Bir gün minik su kaplumbağası Gambi, kabuğundan çıkar. Yanında yaşlı bir kaplumbağa vardır. Adı Rafi. Gambi, yaşlı Rafi'den evcil hayvan dükkânında bir akvaryumda olduklarını öğrenir. Akvaryumdan çıkmak isteyip suyun içinde farklı yönlere doğru yüzer. Yüzdükçe her defasında kendini cama çarpar. Çarptığı ve her defasında canını çok yakan şeyin cam olduğunu da Rafi'den öğrenir. Rafi, Gambi'ye yaşadıkları akvaryum, evcil hayvan dükkânındaki diğer hayvanlar ve insanlar hakkında çok şey anlatır. Gambi, Rafi'den her gün yeni şeyler öğrenir. Bir gün sohbet ederlerken, Gambi Rafi'ye "Gökyüzünün" ne olduğunu sorar.

* Bu uyaranda, Elma Yayınevi tarafından basılan, Serhan Kansu tarafından yazılmış olan "Sırtımdaki Okyanus" adlı kitap kullanılmıştır.

Rafi ona, gökyüzünü, güneşi, bulutları, okyanusu anlatır. Gambi, Rafi'ye rüyalarını anlattığı bir gün "Özgürlük nedir" diye sorar. Rafi "Daha çok ot yiyebildiğin, bundan çok daha büyük su birikintilerinin olduğu, istediğin gibi yüzebildiğin ve buradaki gibi bir ışığın değil, güneş ışığının kabuğunu ısıttığı bir yerde yaşamak" der.

Soruşturan Topluluk

Başlangıç sorusu: Gambi böyle bir yerde yaşadığında özgür müdür?

Ara geçiş sorusu: İnsanlar, fiziksel sınırlar karşısında özgür müdür?

Felsefi soru: Özgürlük nedir?

Sırtımdaki Okyanus Uyaranı Soruşturan Toplulukla Nasıl Uygulanır?

Bu uyaran felsefe disiplininin Ahlak felsefesi alanına ilişkindir. "İnsanlar fiziksel sınırlar karşısında özgür müdür?" sorusundan hareket ederek özgürlük kavramının ne olduğu ya da olmadığı üzerine soruşturma gerçekleştirilir.

Başlangıç sorusu: Gambi böyle bir yerde yaşadığında özgür müdür?

Birinci öğrenci: Burası farklı şekilde hazırlanmış daha büyük bir akvaryumsa özgür olamaz.

İkinci öğrenci: Rafi'nin tarif ettiği yer bir denizse ya da okyanussa o zaman özgür olabilir. Yani fiziksel engellerin olmadığı bir yerden söz ediyorsa özgür olur.

Üçüncü öğrenci: Ben de arkadaşlarımıza katılıyorum. İnsanların hazırladığı akvaryum gibi bir düzenek değilse, doğal bir ortamsa Gambi öyle bir yerde yaşadığında özgürdür.

Dördüncü öğrenci: Ben önemli olanın çok büyük bir su birikintisi olduğunu düşünmüyorum. Gambi, doğal yaşam ortamında şimdiki kadar bir su birikintisinde olsa da özgür olur.

İkinci öğrencinin ifade ettiği fiziksel engeller olmadığında özgür olabilir görüşü yankılanarak Ara geçiş sorusu toplulukla paylaşılır. İnsanlar, fiziksel sınırlar karşısında özgür müdür?

Birinci öğrenci: Bu fiziksel sınırların ne olduğuna bağlı. Bir hapishanede iseniz özgür olamazsınız. Çünkü yapabilecekleriniz sınırlandırılmış olur.

İkinci öğrenci: Ben de bu fiziksel sınırlar hakkında bizim ne düşündüğümüzün önemli olduğunu düşünüyorum. Pandemide istediğimiz gibi restoranlara gidemedik. Sinema salonlarına gidemedik. Hatta evimizden çıkmadık. Ama bu fiziksel sınırlamaların sağlığımız için bir tedbir olduğunu düşündüğümüz için yine de kendimizi özgür hissettik. Böyle bakmayanlar için bu dönem, özgürlüklerin kısıtlanması anlamına geldi.

Üçüncü öğrenci: Ben arkadaşlarımıza katılmıyorum. Nasıl bakarsak bakalım istediğimiz şeyleri yapamadığımızda, istediğimiz yerlere gidemediğimizde özgür olamayız. Bu durumda fiziksel özgürlüğümüz kısıtlanmış oluyor.

İkinci öğrenci ve üçüncü öğrenci karşıt görüşlerde olduğu için burada iki karşıt görüşü çarpıştırarak topluluğa hangi görüşe katıldığı sorulur ve soruşturma devam ettirilir. Cevaplar alındıktan sonra özgürlük nedir? Felsefi sorusu topluluğa yöneltilir.

Fiziksel sınırlamaların yanı sıra toplumsal sınırlamalar karşısında da özgür olabilir miyiz? Çerçevesinde genişleyerek özgürlük kavramında derinleşme sağlanır.

10. Uygulama

Nasrettin Hoca

Yaş: 7+
Süre: 1 ders saati (40-45 dk)
Uyaran Kaynağı: Anonim*
Ana Kavram: Doğru
Felsefe Alt Dalı: Bilgi Felsefesi

Nasreddin Hoca, oğluyla birlikte köyüne gidiyormuş.

Oğlunu eşeğe bindirmiş, kendisi de yürüyormuş.

Karşıdan gelenler, oğlunu göstererek:

— Ak sakallı adam yürürken bacak kadar çocuk eşekte gidiyor.

Zamane çocuğu işte, demişler.

Hoca konuşulanları duyunca oğlunu eşekten indirip kendisi binmiş.

* Bu uyaran anonim bir fıkradan yola çıkılarak hazırlanmıştır.

Az sonra birkaç kişiyle daha karşılaşmışlar. Bunlar ise:

— Koca adama bak!

Bu sıcakta küçük çocuğu yaya yürütüyor.

Hiç insafı yok, demişler.

Hoca, eşeğe oğlunu da bindirmiş bu sefer.

Çok geçmeden yine üç beş kişi çıkmış karşılarına.

Adamlar:

— Zavallı hayvan!

Düşüp ölecek sıcakta!

Hiç acımadan iki kişi birden binmişler üstüne! Demişler.

Hoca inmiş, oğlunu da indirmiş.

Eşek önde, onlar arkada ilerlemişler.

Biraz sonra, yolun kenarında durmuşlar.

Onları görenler arkalarından:

— Amma aptal adammış bu Hoca.

Eşek bomboş gidiyor, kendisi oğlu ile kan ter içinde arkasından koşuyor! Diye konuşmaya başlamışlar.

Soruşturan topluluk

Başlangıç sorusu: Hoca söylenenleri neden yapıyor?

Ara geçiş sorusu: Herkes için geçerli bir doğrudan bahsetmek mümkün müdür?

Felsefi soru: Doğru Nedir?

Nasrettin Hoca Uyaranı Soruşturan Toplulukla Nasıl Uygulanır?

Bu uyaran felsefe disiplininin Bilgi felsefesi alanına ilişkindir. Bilgi felsefesinin temel problemi olan, herkes için geçerli doğru bilgi mümkün müdür, bilgi kişiden kişiye değişir mi, soruları üzerinden bilgi kavramı temelinde soruşturma yapılır.

Uyaranın başlangıç sorusu kolaylaştırıcı tarafından soruşturan topluluğa yönlendirilir;

Başlangıç sorusu: Hoca söylenenleri neden yapıyor?

Birinci öğrenci: Karşılaştığı herkes hocanın yanlış yaptığını söyleyerek eleştiriyor. Hoca da eleştiriler üzerine hareket ediyor.

İkinci öğrenci: Belki karşısındakinin söyledikleri doğrudur diyerek söylenenleri dinliyor.

Beşinci öğrenci: En doğru olanı yapmaya çalışıyor. Bunun için söylenenleri dinliyor.

Kolaylaştırıcı beşinci öğrencinin görüşünü yankılayarak, "En doğru olanı yapmaya çalışıyor". Ara geçiş sorusunu topluluğa sorar.

Ara geçiş sorusu: Herkes için ortak bir doğrudan bahsetmemiz mümkün müdür, değil midir?

Birinci öğrenci: Evet, mümkündür. Çoğunluğun doğru dediği şey genellikle doğrudur.

İkinci öğrenci: Ben katılmıyorum. Böyle olmadığı durumlar da olabilir. Bazen tek kişinin söylediği de doğru olabilir. Tek bir doğru ancak matematik, fen gibi bilimlerde mümkündür.

Üçüncü öğrenci: Ben de arkadaşıma katılıyorum. İnsanların deneyimi ile değişebilecek durumlar için doğru tek olamaz.

Burada üçüncü öğrencinin görüşü ya da benzer bir görüş yankılanarak felsefi soru sorulur.

Felsefi soru: Doğru nedir?

Birinci öğrenci: Doğru herkesin üzerinde anlaştığı, kabul ettiği düşüncelerdir.

İkinci öğrenci: Bilimsel çalışmalarda ortaya konan sonuçlardır.

Üçüncü öğrenci: Doğru bizlerin karşılaştığı olayları kendi bakış açımıza göre yorumlamaktır.

Dördüncü öğrenci: Aklımıza uygun olan şeylerdir.

Beşinci öğrenci: Arkadaşıma katılıyorum ama sadece aklımıza uygun olmasıyla açıklayamayız, sanki gerçeğe de uygun olması gerekiyor.

Kolaylaştırıcı burada beşinci öğrenciye açma sorusu sorarak "Bunu bir örnekle açıklayabilir misin" der.

Beşinci öğrenci: Örneğin, dünyanın yuvarlık olması sadece aklımıza uygun olmasıyla açıklayamayız. Gerçekten dünya gözlemlerimiz sonucunda yuvarlaksa doğrudur deriz. Bunun gibi birçok örnek var.

Altıncı öğrenci: Evet ama bir matematik teoremi, pi sayısının doğruluğundan nasıl bahsedeceğiz. Burada sadece akla dayalı olması yeterli gibi duruyor.

Yedinci öğrenci: Bence böyle bakarsak hepimizin söylediği doğru çünkü herkes kendi aklına göre düşünüp bir sonuç çıkarıyor. Ama gene de bunun bir denetleme, araştırılma gibi araçları olmalıdır. Yoksa herkes kendine göre, kendi bakış açısıyla isteğini söyler. O zaman bu doğru olur mu?

Kolaylaştırıcı yedinci öğrencinin sorusunu topluluğa yönlendirerek, siz bu konuda ne düşünüyorsunuz, diye sorar. Topluluktan gelen düşüncelerle birlikte doğru kavramı üzerinde derinleşerek, bir şeye doğru diyebilmenin koşulları da soruşturulur. Böylece çok katmanlı ve çözümlemeye dayalı bir soruşturma gerçekleştirilir.

11. Uygulama

Kuşları Seven Candela

Yaş: 7+
Süre: 1 ders saati (40-45 dk)
Uyaran Kaynağı: Kuşa Dönüştüğüm Gün*
Ana Kavram: Aşk
Felsefe Alt Dalı: Ahlak Felsefesi

Okula başladığım gün âşık oldum.

Candela ve ben aynı sınıftayız.

Onu her zaman görebiliyorum. Ama o beni görmüyor.

Candela kuşları çok seviyor.

Ama kafeste yaşadıklarını görmeye katlanamıyor.

Ona baktığım zaman her şey aklımdan gidiveriyor.

Candela'nın dikkatini çekmek için hayatıma bir kuş kostümüyle devam etmeyi düşündüm.

---

* Bu uyaranda, Meav Yayıncılık tarafından basılan, Ingrid Chabbert tarafından yazılmış olan "Kuşa Dönüştüğüm Gün" adlı kitap kullanılmıştır.

Soruşturan Topluluk

Başlangıç sorusu: Âşık olan oğlan çocuğu Candela'nın dikkatini çekmek için hayatının geri kalanını bir kuş kostümü içinde geçirmeyi düşünüyor. Oğlan çocuğu kuş kostümünü giysin mi giymesin mi?

Ara geçiş sorusu: Aşk için kendimizden ödün vermeli miyiz?

Felsefi soru: Aşk nedir?

Kuşa Dönüştüğüm Gün Uyaranı Soruşturan Toplulukla Nasıl Uygulanır?

Bu uyaran felsefe disiplininin Ahlak felsefesi alanına ilişkindir. Ahlak felsefesinin temel kavramlarından aşk üzerinde derinleşerek aşk için kendimizden ödün vermeli miyiz? Sorunsalı üzerinde durulacaktır.

Uyaranın başlangıç sorusu kolaylaştırıcı tarafından soruşturan topluluğa yönlendirilir;

Başlangıç sorusu: Âşık oğlan çocuğu Candela'nın dikkatini çekmek için hayatının geri kalanını bir kuş kostümü içinde geçirmeyi düşünüyor. Oğlan çocuğu kuş kostümünü giysin mi giymesin mi?

Birinci öğrenci: Giymesin, hem Candela hem de diğer çocuklar alay edebilirler.

İkinci öğrenci: Giymesin, dikkatini çekebilir ama hoşuna gitmeyebilir. Ayrıca hayatına bir kuş kostümüyle devam edemez.

Üçüncü öğrenci: Giysin, Candela kuşları seviyor. Bu kostümü de kendisi için giydiğini anlayınca hoşuna gider. Zaten Candela onun kendisine âşık olduğunu anlayınca çocuk kostümü çıkarabilir.

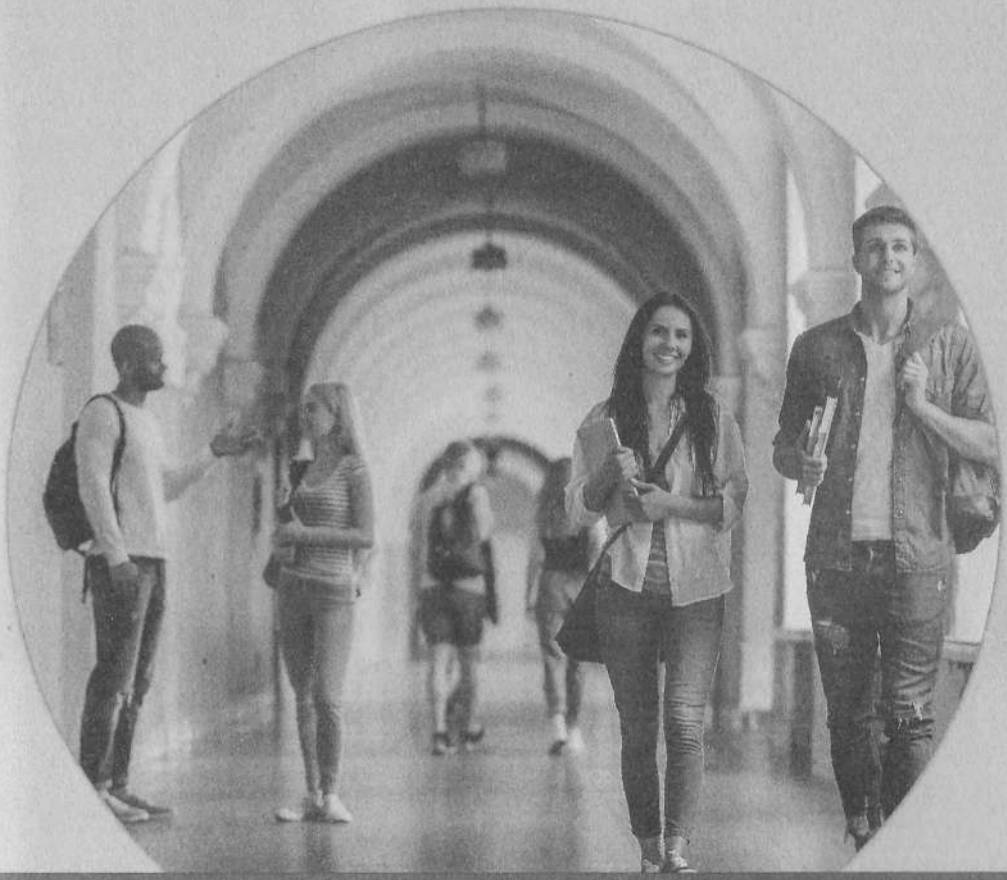
Dördüncü öğrenci: Giymesin fikrine katılıyorum. Onun dikkatini çekmek için başka yollar deneyebilir. Aşk için bir kuş kostümüyle gezmek kendini küçültmek anlamına gelir.

Karşıt görüşler çarpıştırılır. Dördüncü öğrencinin söylediği düşünce ya da bir benzeri yankılanarak, aşk için kendimizden ödün vermeli miyiz? Sorusu sorularak bu konuda derinleşildikten sonra "Aşk" kavramı soruşturulur.

Bu yaş grubu çocuklarının duygularının içinde belki de en zor ifade ettikleri, birinden hoşlanıyor olma hali aynı zamanda rahatlıkla konuşamadıkları bir konudur. P4C soruşturmalarında sadece kavramlar değil, aynı zamanda duygular da konuşulmaktadır. Böylece ifade edemedikleri ya da ifade etmekten çekindikleri duyguları da güven duydukları bir ortamda paylaşıyor olmaları kıymetlidir.

3. BÖLÜM

Lise Öğrencileriyle Felsefe

- Lise Öğrencileriyle P4C Uygulama Stratejileri

Bu bölümde yer alan uyaranlar okullarda lise öğrencileri ile felsefe derslerinde ve Gençlerle Felsefe Atölyelerinde 14-18 yaş ile soruşturulmuştur.

Lise Öğrencileriyle P4C Yönteminin Kullanılması Neden Önemlidir?

Günümüzde eğitim sistemi içinde kullanılan yöntemlerin genel olarak öğrenciyi ezberden cevaplar üretmeye yönlendirdiğini biliyoruz.

Bu duruma alternatif bir çözüm üretmek amacıyla, doğru düşünmek, sorgulamak, akıl yürütmek gibi bilişsel becerileri geliştiren felsefe dersi, eğitim sürecinde sadece 10. sınıflarda ve 11. sınıflarda haftada 2 ders saatiyle sınırlandırılmıştır. Oysa düşünmeyi öğrenmek her çocuğun temel hakkıdır. Çocuk düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir (Çocuk Hakları Bildirgesi Madde 13,1959) Bu hak ülke sınırlarına bağlı olmaksızın yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir. Görüldüğü gibi aslında okul öncesi düzey-

de gerçekleştirilmesi gereken ve eğitimin temeli olan düşünmeyi öğrenme yöntemi öğrencilerin karşısına, üstelik didaktik bir metodolojiyle 10. sınıf düzeyinde çıkmaktadır. Oysa felsefe dersinin, yaşamın her alanında insanı dönüştürücü, sorgulayıcı, yaratıcı, özenli, sorumlu bir varlıksal çatı oluşturmasına yardım ettiğinin farkına varılması gerekir. Dolayısıyla felsefenin kendine ait ve yaşamın pratiğine dönük olduğu farkındalığından hareketle öğrencilerimizi bu alanda geliştirmeye çalışmalıyız. Felsefenin varlık koşulu olan sorgulamaya dayalı düşünme sistematiğini oluşturmaya çalışmak önceliklerimiz arasında yer almalıdır. Uygulama sırasında, Shell Silverstein, Aldous Huxley, Platon *Diyaloglar*, arka planında bir felsefi problem barındıran filmler gibi kendi oluşturduğumuz uyaranlardan hareket ederek adım adım sorgulama basamakları kullanılarak, yöntemsel bir çerçeve oluşturabilmek mümkündür. Çalışmalar yapılırken öğrencilerde özellikle belirtilen kazanımların gerçekleştirilmesi temel hedef olmalıdır.

- Soru sorma
- Düşünceye katılma/katılmama
- Sebep/gerekçe gösterme
- Örnek /karşı örnek verme
- Sınıflandırma/kategorize etme
- Karşılaştırma yapma
- Bir tanım sunma
- Mantıksal akıl yürütme
- Farklı bakış açılarından hoşlanma
- Diğerlerine saygı ve özen gösterme

Genel olarak lise öğrencilerinde gözlenen problemlerin başında (davranışsal olarak) özellikle birbirlerini dinlemedikleri söylenebilir. Bu nedenle de etkin/aktif dinleme alanında yapılması gereken çalışmalarla bu sorun aşılabilir. Sınıfta oturma düzeni değiştirilerek öğrencilerin birbirlerini görecek ve grup çalışması yapacak şekilde oturmaları sağlanabilir, her bir gruba düşünce deneyi adı altında yeni ve farklı, sorun çözücü problemler verilerek öğrenciler bu sorun çözücü ve strateji geliştirici yaklaşımı deneyimlerken birbirlerini etkin dinleme alıştırmaları yapabilirler. Özellikle derse bir türlü dahil olmayan ya da düşüncelerini ifade edemeyen, ötekini anlamakta zorlanan, demokrasi kültürünü benimseyememiş öğrencilerimizde işbirliği, dayanışma, farklı düşünceler saygı, empati ve sempatinin zamanla geliştiği rahatlıkla gözlemlenebilir.

1. Uygulama

Platon'un Mağarası

Yaş: 13+
Süre: 1 ders saati (40-45 dk)
Uyaran Kaynağı: Meraklı Çocuklar İçin Felsefi Hikâyeler*
Ana Kavram: Gerçek, Gerçeklik
Felsefe Alt Dalı: Varlık Felsefesi

Bir şehrin içinde bir kasaba ve kasabanın içinde de bir mağara var. Mağara uzun, derin ve mağaranın girişini güneş ışığı aydınlatıyor. Mağaranın içinde, çocukluklarından bu yana içeride tutulan tutsaklar var. Bu tutsaklar oldukları yere bağlı; boyunlarındaki ve bacaklarındaki zincirler öyle bir şekilde bağlanmış ki yalnızca önlerindeki mağara duvarını görebiliyorlar. Kafalarını çeviremiyorlar. Bildikleri tek şey mağaranın duvarı.

Mağarada, tutsakların arkasında bir ateş yanıyor ve içeriyi loş bir ışıkla dolduruyor. Tutsaklar ve yanan ateş arasında, alçak bir duvarın uzandığı patika var. İnsanlar, insan ve hayvan heykelleri gibi pek çok şey taşıyarak bu yoldan geçiyorlar. İnsanların taşıdığı şeyler, duvarın boyunu aşıyor ve duvar, kuklacıların kuklalarını gös-

* Bu uyaran, Masalperest yayınevi tarafından basılan, Brendan Odonoghue tarafından yazılmış, "Meraklı Çocuklar İçin Felsefi Hikâyeler" adlı kitaptan alınmıştır.

terdiği bir perdeye benziyor. Eşya taşıyan insanların bazıları konuşuyor, bazıları ise sessiz kalıyor. Tutsaklar, yalnızca, ateşin yaydığı ışığın önlerindeki duvara yansıttığı gölgeleri görebiliyor. Yoldan geçen insanlar konuşurken, tutsaklar yalnızca mağara duvarlarından yankılanan sesleri duyabiliyorlar ve bu yüzden de, gölgelerin konuştuğunu düşünüyorlar. Tutsaklara göre gerçek, duvara yansıyan gölgelerden ibaret.

Bir gün, tutsaklardan biri serbest kalıyor. Ona gölgeleri duvara yansıtan ateşi gösteriyorlar; ancak ışığa alışmamış gözleri için ateş o kadar parlak görünüyor ki tutsak hayretler içinde kalıyor ve kafası karışıyor. Ateşten korkan tutsak arkasını dönüyor ve daha kolay kavrayabildiği eski gerçekliğine, yani duvardaki gölgelere geri dönmeye çalışıyor.

Şaşkınlık içinde tir tir titreyen tutsak, zorla dik patikadan yukarı çıkarılıyor ve güneş ışığına doğru çekiliyor. Tutsak dışarı adım attığında güneş ışığının o yakıcı parlaklığıyla karşılaşıyor. Toprağa değen güneş ışınları tutsağın gözlerini ışıkla o kadar dolduruyor ki tutsak hiçbir şey göremez oluyor.

Kızgın ve üzgün haldeki tutsak kendini güneş ışınlarından korumaya çalışıyor. Bu garip dünya neresi? Bir süre sonra gözleri güneş ışınlarına alışmaya başlayan tutsak güneşin kendisini ve gökyüzündeki yerini görüyor. Güneşin, etrafında görebildiği her şeyin sebebi olduğunu anlamaya başlıyor.

Etrafına bakıyor ve ilk kez, yeni gerçekliğini görüyor. Bitkileri, hayvanları ve insanları görüyor. Nehirleri, vadileri ve dağları görüyor.

Zincirlerinden kurtulmuş bir halde her şeyi daha net görebilen tutsak, zorla dış dünyaya getirildiği için mutluluk ve minnet duyuyor; ancak içerde kalan ve yalnızca duvardaki gölgeleri bilen diğer tutsaklara acıyor. Geri dönüp dönmemeyi düşünüyor.

Başlangıç Sorusu: Zincirlerinden kurtulmuş tutsak geri dönsün mü, dönmesin mi? Neden?

Mağaraya geri dönüp, kendileri göremeseler bile, onlara mağaranın dışındaki dünyayı anlatmaya karar veriyor. Mağaranın dışında, gökyüzünde duran o devasa ateşe kıyasla mağaranın içindeki ateş ne kadar da küçük. Tutsaklara, mağaranın duvarlarına yansıyan gölgelerin gerçek kaynağını ve mağaranın dışında gördüğü her şeyi açıklamaya çalışıyor. Ancak tutsaklar dışarı çıkıp anlatılan her şeyi kendi gözleriyle görmek yerine ona gülüyorlar. Tutsak, onları serbest bırakmayı ve gidip kendi gözleriyle görmelerine yardımcı olmayı teklif ediyor; ama diğer tutsaklar mağaranın içinde kalmak istiyor ve mağaranın dışına çıkmanın onun gözlerini bozduğunu söylüyorlar. Artık o da konuşan bir gölgeden ibaret.

Soruşturan Topluluk

Başlangıç sorusu: 1. Bölüm. Zincirlerinden kurtulmuş tutsak geri dönsün mü; dönmesin mi? Neden?

Başlangıç sorusu: 2. Bölüm. Mağaradaki tutsaklar neden dış dünyayı gören tutsağa inanmıyorlar?

Ara geçiş sorusu: Dışarıda bir dünya olduğunu bilmeyen tutsaklar için, mağaradaki yaşam gerçektir. Buradan hareketle mağaradaki gerçeklik dış dünyadaki gerçeklikten daha az mı gerçektir?

Felsefi soru: Gerçek ve gerçek olmayan birbirinden ayrılabilir mi, ayrılamaz mı?

Felsefi soru: Gerçek nedir?

Platon'un Mağarası Soruşturan Toplulukta Bir Uyaran Olarak Nasıl Kullanılmalıdır?

Bu uyaran felsefenin bilgi ve varlık felsefesi alanında ya da Sokrates ve Platon bağlamında kullanılabilir. Özellikle gerçeklik kavramına ilişkin derinlemesine bir soruşturma yapılabilir. Bu soruşturmada gerçek ve gerçek olmayan nedir? Soruları üzerinde durulur. Eleştirel düşünmenin aktif hale gelmesiyle gerçek kavramının anlamında derinleşilir.

Uyaranı paylaşmadan önce sınıfınızda, imkânlarınız uygunsa çember şeklinde bir oturma planı sağlayınız. Bu planlama her bir öğrencinin çemberde eşit bir konuma sahip olduğu farkındalığını yaratırken, diyalog sırasında birbirlerinin yüzlerine bakarak konuşmalarını da sağlayacaktır. Siz de artık eğitmen-öğretmen kimliğinizle değil kolaylaştırıcı kimliğinizle çemberde herkesle birlikte eşit bir konuma sahip olarak soruşturmayı yöneteceksiniz.

Belirtilen planlamalar yapıldıktan sonra kolaylaştırıcı kuralları basitçe açıklayarak uyaranını anlaşılır, açık ve net bir ses tonuyla soruşturan toplulukla paylaşır. Ardından başlangıç sorusunu sorar.

Uyaran: Uyaran hazırlarken öncelikle neyi soruşturmak istediğinizi, hangi temel kavram, soru, sorun üzerinde duracağınızı belirlemeniz gereklidir. Nitelikli bir uyaran hazırlamak için felsefi bir bakış açısıyla hareket etmek son derece önemlidir. Uyaranlar çok çeşitli türden olabilir. Yeter ki arkasında felsefi bir sorunu, problemi dile getirsin. Bu noktada bir şiir, şarkı, resim, hikâye, film gibi uyaranlar olabilir. Ayrıca bazı uyaranlar iki bölümden oluşabilir. Platon'un Mağarası örneği böyle bir uyarandır.

Başlangıç sorusu: Bu soru soruşturan topluluğun uyaran üzerine düşüncelerini ifade ettiği, uyaranda belirtilen olaylar, kişiler, sorunlar üzerine daha çok onların yaşadıkları, durumlardan hareketle

kendi deneyimleri üzerinden fikir yürüttükleri bir ısınma turu gibi düşünülebilir. Örneğimizden hareket edecek olursak:

Başlangıç sorusu: Zincirlerinden kurtulmuş tutsak geri dönsün mü; dönmesin mi? Neden?

Bu soruyla birlikte soruşturan topluluk üyeleri mağaranın dışına çıkan ve orada gerçek dünyayı gören tutsağın nasıl bir tavır takınacağı üzerine akıl yürütmeye başlar. Sorunun "dönsün mü, dönmesin mi" şeklinde sorulmasının temel nedeni burada en baştan bir açılım yaratmak ve karşıt düşünceleri ortaya çıkarmaktır.

Birinci öğrenci: Tutsak geri dönmesin, geri döndüğünde gölgeleri gören tutsaklar onun anlattıklarına inanmayacaklar. Çünkü yıllardır mağara duvarında yansıtılan gölgeler onların gerçekliği olmuştur. Bu durumdan çıkabilmek, bir başkasının sözüyle kendi gerçeklerini bir anda yıkmak kolay değildir. Dolayısıyla mağaranın dışına çıkan tutsağın geri dönmesinin bir anlamı olmayacaktır.

İkinci öğrenci: Tutsak geri dönsün çünkü mağaranın duvarındaki yansımaların gerçek olmadığını anladı. Gerçek dünyanın mağaranın dışında olduğunu anladı. Bilmenin verdiği sorumluluktan hareketle geri dönüp diğer tutsaklara mağaranın dışını anlatması gerekiyor.

Kolaylaştırıcı diğer öğrencilere söz verdikten sonra karşıt görüşe sahip iki öğrencinin düşüncelerini yankılayarak, o halde siz hangi düşünceye katılıyorsunuz sorusunu yönlendirir. Bu soruyla kolaylaştırıcı, karşıt düşünceleri çarpıştırma stratejisini kullanır. Bu strateji, soruşturan topluluk üyelerinin fikirleri üzerine katılma ya da katılmama refleksinin açılımını sağlar. Böylece başkasının düşüncesi ile kendi düşüncesi arasındaki farkları ya da benzerlikleri ayırt ederek eleştirel düşünme, katılma ya da katılmama ifadesi ile özenli düşünme beceresi oluşmaya başlar.

Kolaylaştırıcı, uyaranın ikinci kısmını paylaştıktan sonra bu kısma ilişkin başlangıç sorusunu soruşturan topluluğa yöneltir.

Başlangıç sorusu: Mağaradaki tutsaklar neden dış dünyayı gören tutsağa inanmıyorlar?

İkinci bölümünün başlangıç sorusuyla katılımcılar, anlatıdan yola çıkarak, gerekçesiyle birlikte içerideki tutsakların dışarıyı gören tutsağa neden inanmadıklarını ifade etmeleri beklenir. Burayı açarak, zihinleri bu soruyla karşılaştırıp kabuller, kanılar, sanılar, önyargılar üzerine düşünerek sorgulamaları sağlanır.

Birinci öğrenci: Mağaradaki tutsaklar çocukluklarından beri orada bulunuyor. Farklı bir şeyle karşılaşmamışlar. Onun kandırıldığını ve kendilerini de kandıracaklarını düşünüyorlar. Bir kişinin sözüne inanarak onun peşinden gitmeyi gülünç buluyorlar.

İkinci öğrenci: Mağaradaki tutsaklar kendilerini tutsak olarak görmüyorlar. Kendi gözleriyle gördüklerine ve kulaklarıyla duydukları şeylerin doğal olarak gerçek olduğunu düşünüyorlar. Arkadaşıma katılıyorum. Mağaranın dışına çıkan tutsak, kendi gerçekliğini onlara ispatlamadan sadece sözel olarak anlatıyor. Burada da şöyle bir ikilem oluşuyor. Gözümle gördüğüme mi yoksa başkasının anlattığına mı inanacağım? Dolayısıyla tutsaklar mağaranın dışına çıkan tutsağa inanmıyorlar. Hatta bu yüzden onun gözlerinin bozuk olduğunu düşünüyorlar.

Kolaylaştırıcı diğer öğrencilerden de görüşleri aldıktan sonra ikinci öğrencinin düşüncesini yankılayarak; (o halde) tutsakları mağarada tutan şey nedir? Sorusunu topluluğa yöneltir. Bu soruyla tutsakların kendi görüşlerine, kendi önyargılarına sıkı sıkı tutunmalarına neden olan şey nedir? Sorusu aslında arka planda yer almaktadır. Dolayısıyla korku, güvenli alanı terk edememe, bilindik ve rahat olan alanı bırakamama gibi cevaplar genel olarak öğrenciler tarafından ifade edilir.

Kolaylaştırıcı gelen cevaplar doğrultusunda bir öğrencinin açılımı üzerinden yankılama yaparak diğer sorusunu, (ara-geçiş) topluluğa sorar;

Dışarıda bir dünya olduğunu bilmeyen tutsaklar için, mağaradaki yaşam gerçektir. Buradan hareketle mağaradaki gerçeklik dış dünyadaki gerçeklikten daha az mı gerçektir?

Bu soruda öğrenciler gerçeklik kavramına ilişkin yavaş yavaş düşünmeye ve akıl yürütmeye başlarlar. Mağaradaki tutsakların yaşamlarının gerçek olması üzerine soruşturmada derinleşilir. Başka türlü bir gerçek olmadığını bilmek mağarada var olan "gerçekliği" kabul etmek anlamına gelir mi, sorunsalıyla birlikte felsefi sorumuza geçiş yaparız;

Felsefi soru: Gerçek ve gerçek olmayan birbirinden ayrılabilir mi, ayrılamaz mı?

Felsefi sorular, topluluğu uyarandan çıkaran, kavram üzerine eleştirel düşünerek akıl yürütülen bir noktaya taşır. Bu aşamada kavram üzerinden düşüncenin kendi içine katlandığı, öğrencilerin artık birbirlerinin düşünceleri üzerinden kendi düşüncelerini gerçekleştirdikleri bir aşamaya geçilir. Bu düşünme becerisindeki etken felsefi sorunun kendisidir. İlk baştan bir felsefi soruyla başlanmaması aşama aşama zihinsel sürecin bu noktaya getirilmesi son derece önemlidir. "Kolaylaştırıcı ustalığı" dediğimiz durumla anlatılmak istenen beceri tam da budur. Bu soruyla öğrenci gerçek olan ve gerçek olmayan üzerine düşünmeye başlayarak, öncelikle bir şeyi gerçek yapan şeyin ne olduğu ve bunun nasıl kanıtlanabileceği üzerinden hareket ederek, düşüncesine gerekçeler ve çürütülmesi zor, sağlam argümanlar geliştirmeye başlar. Kendi düşüncesi diğer düşünceler karşısında zayıf kalıyorsa, kendi gerekçeleri karşısında arkadaşlarının gerekçeleri daha sağlam geliyorsa çekinmeden düşüncesini değiştirdiğini ifade edebilir. Soruşturan topluluğunun

en önemli özelliklerinden biri de öğrencilerin, önyargılarına, emanet düşüncelerine, genellemelerine karşı mesafe koyarak arkadaşlarının düşünceleri aracılığıyla, bu düşünceleri de soruşturabilmesi ve onlardan şüphe edebilmesidir. Böylece tek bir bakış açısı yerine çok boyutlu düşünerek yaratıcı düşünme ve ötekiyle girdiği olumlu diyalog nedeniyle özenli düşünme becerisi de gelişecektir.

Birinci öğrenci: Gerçek olan ve gerçek olmayan birbirinden ayrılmaz. Örneğin bizim şu anda içinde bulunduğumuz dünyanın gerçek olduğunu nasıl söyleyebiliriz. Belki de biz de *Matrix* filminde olduğu gibi sanal bir dünyada yaşıyoruz. Buranın dışında başka bir gerçeklik var. Ama bu durum buranın daha az gerçek olduğu anlamına gelmiyor bence. Bedenimizin bir sıvının içinde olması, elektrik sinyalleriyle şu an içinde bulunduğum alanın, kimliğin kısaca yaşantımın gerçek olmadığını söyleyemem.

İkinci öğrenci: Ben bu düşünceye katılmıyorum. Çünkü yaşadığın deneyimler sanal bir şekilde senin kontrolünün dışında oluşturuluyor. Burada yaşadığın makinalar tarafından sana iletilen sinyallerden ibaret. Oysa sen burada bedeninin bir sıvı içinde olduğunu, beynine elektrik sinyalleri gönderildiğinin farkında değilsin. O yüzden de gerçek olmayan bir sanal, kurgu dünyasında kendini bilmeden yaşıyorsun. Dolayısıyla Matrix dünyası gerçek değildir.

Kolaylaştırıcı iki ya da üç öğrencinin daha düşüncelerini aldıktan sonra birinci ve ikinci öğrencinin karşıt fikirlerini çarpıştırarak siz hangi düşünceye katılıyorsunuz? Neden sorusunu yönelterek soruşturmayı bir kat daha karşıtlıklar üzerinden derinleştirir. Gelen cevapların ardından kaplamı daha büyük olan felsefi soruya geçiş yaparak;

Felsefi soru: Gerçek nedir, sorusunu sorar.

Bu soruyla soruşturan topluluk artık gerçek kavramıyla hesaplaşmaya başlar. Aslında bu soruyla gerçeğin anlamı nedir? Sorusu üzerinde tartışılmaktadır. Soruşturma analiz edildiği üzere adım

adım kavrama taşınmıştır. Burada soruşturan topluluk üyeleri (öğrenciler) öncelikle kendi gerçeklik anlamlarını ifade etmeye başlayarak, birbirlerinin düşünceleri üzerinden gerçek kavramına yeniden bakarak düşünmeye başlarlar. Gerçek kavranabilir, ispatlanabilir, şüphe edilemeyecek kadar açık-seçik bir kavram mıdır? Yoksa farklı gerçeklik çeşitleri var mıdır? Varsa bu gerçeklik çeşitleri nasıl gerçeklerdir? İspatlanabilir mi? Duyuların ve aklın gerçekliği temellendirmesi arasında fark var mıdır? Gerçek, insan zihninden bağımsız olarak var olanlar mıdır? Öğrenciler düşünme sürecinde cevaplarını verirken kendiliklerinden bu soruları da ortaya koyarak kavram üzerinde eleştirel düşünme gerçekleştirirler. Soruşturmanın sonunda asla yapılmaması gereken gerçek kavramının tanımlanmasıdır. Öğrencilerin zihinlerinde yeni soruların oluşması, kavram üzerinde düşünmeye devam etmesi, araştırma yapması esas olarak beklenen ve istenen sonuçtur.

Soruşturmanın sonunda kolaylaştırıcı değerlendirme yapar. Değerlendirmede sırasıyla;

- Uyaranın künyesini,
- Başlangıç sorusunu ve öğrencilerin ismini vermeden gelen düşüncelerden iki örnek
- Ara geçiş sorusunu ve öğrencilerin ismini vermeden gelen düşüncelerden iki örnek
- Felsefi soruyu ve öğrencilerin ismini vermeden gelen düşüncelerden iki örnek
- Fikrini değiştiren varsa isim vermeden örnekler
- Ana kavramlar
- Felsefenin hangi alt dalı olduğunu ifade ederek soruşturmayı kapatır.

2. Uygulama

Tweet

Yaş: 13+
Süre: 1 ders saati (40-45 dk)
Uyaran Kaynağı: Twitter'da Karşılıklı Atılan Tweet'ler*
Ana Kavram: Toplumsal cinsiyet, Ahlaki değerler
Felsefe Alt Dalı: Ahlak Felsefesi

Michael Moore, kadınların ahlaki yönden erkeklerden daha üstün bir cins olduğunu varsayan şu tweet'i atar:

"Hiçbir kadın atom bombası icat etmedi, baca kurmadı, soykırım başlatmadı, kutup buzullarını eritmedi."

Jessica Ellis bu tweet'e karşılık olarak, bu fikre katılmadığını, kadınların ahlaki olarak doğru kararlar verirken doğalarından gelen özel bir durumları olmadığını ve tamamen seçim yaptıklarını belirtir.

Uyaran burada kesilir ve başlangıç sorusu sorulur.

Başlangıç sorusu: Micheal Moore, kadınların ahlaki yönden erkeklerden daha üstün bir cins olduğunu savunuyor. Bu fikre katılıyor musunuz, katılmıyor musunuz?

* Bu uyaran, bir sosyal medya platformu olan Twitter üzerinden, Michael Moore ve Jessica Ellis'ın karşılıklı yazdıkları tweet'lerden esinlenerek hazırlanmıştır.

2. Bölüm

Yazar Jessica Ellis, Moore'un düşüncelerine karşılık şu örnekleri verir:

✓ Elizabeth Graves'in yaptığı çalışmalar nükleer silahların geliştirilmesinde kullanıldı.

✓ Mary Walton İki farklı bacanın patentini aldı.

✓ Buzulları eritmeye gelirsek, Ceri Powell, Shell'in küresel keşif başkanı.

Sözlerine şu şekilde devam etti: "Ataerkilliğin ellerinde kadınlar, dehşet derecede zulümle karşılaştı, ancak bizi silemezsin. Biz fildişi heykel değiliz. Biz daha iyi değiliz. Bunu ileri sürerek, yalnızca faaliyetlerimizi ortadan kaldırmakla ve bizi tarihten silmekle kalmıyor; üstüne seçim yapma yetimizi de yok sayıyorsun. Etik olarak iyiyi tercih etmek kadınlar için daha kolay değil. Biz de seçim yaparız. Kadınlar daha az vahşetten sorumlu, çünkü güce daha kısa süre hükmettiler, daha iyi insanlar oldukları için değil."

Soruşturan Topluluk

Başlangıç sorusu: 1. Bölüm Micheal Moore, kadınların ahlaki yönden erkeklerden daha üstün bir cins olduğunu savunuyor. Bu fikre katılıyor musunuz; katılmıyor musunuz?

Başlangıç sorusu: 2. Bölüm Kadınlar ahlaki yönden daha üstün bir cins mi yoksa güç ellerinde olmadığı için mi daha az vahşetten sorumlular?

Felsefi soru: İyi ve kötü davranışlarda bulunmak bizim seçimimiz mi?

Felsefi soru: Ahlaki değerlerin ortaya çıkışında cinsiyetin bir etkisi var mıdır?

Tweet Adlı Uyaran Soruşturan Toplulukta Nasıl Kullanılmalıdır?

Bu uyaran, bir sosyal medya platformu olan twitter'da Michel More ve ona cevap veren yazar Jessica Ellis arasında gerçekleşen paylaşımlardan yapılan alıntılarla oluşturulmuştur. Bu uyaranda "Toplumsal cinsiyet kavramı bağlamında ahlaki kararlar alırken cinsiyetler arasında bir fark var mıdır? Varsa buna neden olan durum/durumlar ne olabilir? Eğer yoksa bu nasıl temellendirilebilir?" soruları bağlamında uyaranın arka planında çalışan temel felsefi problemlerin sorgulanmasını sağlanır. Böylelikle soruşturan topluluk "Toplumsal cinsiyet" kavramı üzerine düşünme gerçekleştirirken aynı zamanda "Ahlaki kararların" cinsiyetle ilişkili olup olmadığına bakarak kavramlar arasında bağlantılı düşünmeyi de gerçekleştirir. Dolayısıyla bu uyaran iki ayrı kavram üzerine düşünmeyle birlikte, bunların arasında nasıl bir ilişki olduğunu veya olmadığını da sorgulamaktadır. Dolayısıyla bu uyaranda eleştirel düşünmenin tüm katmanlarını görebiliriz.

Uyaran iki bölümden oluşmaktadır. Birinci kısmın kesildiği yerde;

Başlangıç sorusu: Micheal Moore, kadınların ahlaki yönden erkeklerden daha üstün bir cins olduğunu savunuyor. "Bu fikre katılıyor musunuz, katılmıyor musunuz?" sorusu soruşturan topluluğa yöneltilir. Gelen cevaplar uyaranda belirtilen örnekler üzerinde düşünmeyi sağlar. Bu soruyla topluluğun verdiği cevaplar iki karşıt düşünmede oluşabilir. Bazı öğrenciler katıldıklarını gerekçeleriyle birlikte ifade ederken bazıları da katılmadıklarını gerekçeleriyle ifade edeceklerdir. Eğer herkes katıldığını ifade ederse, kolaylaştırıcı varsayalım ki içimizden biri bu fikre katılmadı. "Bu düşüncesini nasıl gerekçelendirirdi?" sorusunu yöneltir. Böylece bir karşıtlık yaratarak tam tersi bir durumda zihnin bu düşünceyi nasıl gerekçelendireceğini de eleştirel düşünme bağlamında ortaya çıkarabilir.

Birinci öğrenci: Ben Micheal Moore'un fikrine katılıyorum. Çünkü kadınlar doğaları gereği daha şefkatli, sevgi dolu, merhametli oluyorlar. Ayrıca kadınlar çocuk doğurdukları için hormonal yapıları da ona göre çalışıyor. Hiçbir kadın sevgisiz ve merhametsiz olamaz.

Uyarı: Birinci öğrencinin gerçekleştirdiği açıklamanın son cümlesi bir genellemedir. Genellemeler kalıplaşmış düşünceleri içermektedir. Bunun üzerine öğrencinin düşünmesini sağlamak amacıyla kolaylaştırıcı, birinci öğrenciye "Burayı biraz açabilir misin ya da bu durumu bir örnekle ifade edebilir misin," şeklinde sorular yöneltebilir. Böylelikle birinci öğrenci ve diğer öğrenciler kalıplaşmış düşünceleri üzerine yeniden düşünerek bu tarzdaki ifadeleri üzerine yeni bakış açıları oluşturabilirler.

İkinci öğrenci: Ben bu fikre katılmıyorum. Çünkü kadınlar da ahlaki yönden kötü kararlar alabilirler. Buna ilişkin dünyada birçok örnek var. Öyle olsaydı kadınlar hapishanede olmazdı. Suç işlemezlerdi. Yani cinsiyetle ilgili bir durum değil bu. Eğitimle, yetiştirilmeyle ilgili diye düşünüyorum.

Kolaylaştırıcı 3, 4 öğrenciden daha görüş aldıktan sonra karşıtlığı göstermek, özenli düşünme becerisini oluşturmak amacıyla iki öğrencinin düşüncelerini gerekçeleriyle yankılayarak, "Siz hangi fikre katılıyorsunuz, neden" sorusunu sorar. Gelen cevaplar doğrultusunda ilerleyerek soruşturmanın ikinci kısmına geçilir.

Başlangıç sorusu: "Kadınlar ahlaki yönden daha üstün bir cins mi yoksa güç ellerinde olmadığı için mi daha az vahşetten sorumlular?" sorusu soruşturan topluluğa yöneltilir. Uyaranın bu kısmında yazar Jessica Ellis'in Moore'un fikirlerine karşıt gelen örnekler ve bu örnekler üzerinden güç kavramıyla ilişkili bir yorum görürüz. Dolayısıyla soruşturan topluluk bu açılım üzerinden ilerleyerek, "Kadınların ahlaki olarak erkeklerden daha üstün bir cins mi yoksa güce sahip

olmadıkları için mi kötü eylemde bulunmamaktadır," sorusu üzerine sorgulayarak kendi düşüncelerini ifade ederler. Böylelikle ahlak, cinsiyet rolleri, güç kavramları üzerinde zihinsel bir argümantasyon oluşturmaya başlarlar. Yani mantık yoluyla nedensellik kurarak yeni akıl yürütmeler gerçekleştirirler. Bu noktada artık eleştirel düşünmenin bir üst basamağına doğru zihinsel bir evrilme gerçekleşir. Gelen cevaplar doğrultusunda kolaylaştırıcı felsefi soruya geçiş yapacak açılımlardan birini yankılayarak soruşturan topluluğa birinci felsefi sorusunu sorar.

Felsefi soru: İyi ve kötü davranışlarda bulunmak bizim seçimimiz mi? Soruşturan topluluk bu soruyla ahlaki davranışlarımız ile seçimlerimiz arasındaki ilişki üzerine düşünmeye başlar.

Birinci öğrenci: Bizim seçimlerimiz olduğunu düşünüyorum. Özgür irademizle yaşamımızda bazı kararlar alıyoruz. Bu kararların büyük çoğunluğu ahlaki temelde gerçekleşiyor. İyi olanı ya da kötü olanı seçmek bize bağlı. Ben istemezsem kimse bana iyi ya da kötü eylemde bulunmam konusunda müdahale edemez. Herkes kendini belirleyebilecek iradeye sahiptir. Öteki türlü düşünmek bir kaçıştır. Sorumluluk almak istememektir.

İkinci öğrenci: Ben bir noktada arkadaşıma katılmakla birlikte irademizin tamamen özgür olduğunu düşünmüyorum. Elimizde olan ve olmayan şeyler var. Örneğin nasıl bir ailede doğduğum, nasıl bir eğitim aldığım, nasıl bir ülkede yaşadığım gibi. Dolayısıyla iyi olanı ya da kötü olanı seçmek tamamen bize bağlı olmayabilir. Cinsiyetimiz doğuştan belirlenmiştir. Yetiştirilirken de eğer ataerkil bir toplumda yaşıyorsanız, cinsiyetinize göre belirlenen rolleri gerçekleştirirsiniz. O yüzden uslu, iyi bir kız olmanız gerekebilir. Dolayısıyla iyi olanı seçmek kadın olarak rolünüzde bir zorunluluk olarak vardır.

Üçüncü öğrenci: Ben iki arkadaşıma da katılmıyorum. Kesinlikle bizim elimizde değildir. Her şeyin önceden belirlendiği bir dünya-

da biz ne kadar çabalarsak çabalayalım sonunda her şey olacağına varır. Kaderden kimse kaçamaz.

Kolaylaştırıcı burada diğer felsefi soruya geçmek için ikinci öğrencinin düşüncesini yankılayarak soruşturan topluluğa sorusunu yönlendirir.

Felsefi soru: Ahlaki değerlerin ortaya çıkışında cinsiyetin bir etkisi var mıdır?

Bu soruyla soruşturan topluluk artık ahlaki davranıştan değer kavramına bakmaya başlayarak, bu durumun cinsiyetle bir ilişkisi olup olmadığı üzerine akıl yürütmeye başlar. Bu akıl yürütmede yani toplumsal cinsiyet kavramıyla ahlaki değerler arasındaki ilişki zihinsel bir performansla derinlemesine analiz edilir. Burada düşünme süreci bir üst basamağa geçiş yaparak tüm düşünme biçimleri ortaya çıkmaya başlar. Çünkü ahlaki değerlerin ortaya çıkışına ilişkin yaratıcı düşünme becerisini içeren yorumlarla birlikte; farklı düşünebilme, metafor ve analoji kullanarak örneklendirme gerçekleşir. Aynı zamanda düşünme sürecinde derinleşme başlar ki onu da kavramların anlamları üzerinden bağlantılı açıklamalar yaparak, bütünsel bakış açısıyla detaylandırır.

Kolaylaştırıcı değerlendirme yaparak soruşturmayı bitirir.

3. Uygulama

Düşman

Yaş: 9+
Süre: 1 ders saati (40-45 dk)
Uyaran Kaynağı: Düşman-Barış İçin Bir Kitap*
Ana Kavram: Düşman, Savaş
Felsefe Alt Dalı: Siyaset Felsefesi

Çölün ortasında iki çukur, çukurlarda da savaşan birer asker var.

Onlar düşman.

Birbirlerini hiç görmeseler de sabahları önce biri sonra öteki bir el ateş ediyor.

Günün geri kalanını saklanarak geçiriyorlar.

Ortak noktaları yalnız ve aç olmaları.

Aralarındaki fark ise her biri için kocaman:

"O vahşi bir yaratık. Merhamet nedir bilmez.

---

* Bu uyaranda, Ginko Bilim tarafından basılan, Davide Cali tarafından yazılmış olan "Düşman&Barış İçin Bir Kitap" adlı kitap kullanılmıştır.

Kadın ve çocukları öldürüyor.

Savaş onun suçu.

Bunu el kitabında okudum.

Savaşın ilk günü bize bir tüfekle bir el kitabı verdiler.

El kitabı düşmanla ilgili her şeyi açıklıyor.

O bizi öldürmeden bizim onu öldürmemiz gerektiğini söylüyor. Günler, aylar geçmektedir ve iki askerde aynı sorunlardan yakınmaktadır. Erzakları iyice azalmıştır. Bir süredir gelip giden de yoktur. Öyle ki belki de savaş bitmiş, herkes ölmüştür. Savaşan son iki asker belki de onlardır.

Başlangıç sorusu: Askerler çukurlarında beklemeye devam etsin mi; etmesin mi? Neden

Ara geçiş sorusu: Askerler el kitabına göre mi hareket etmeli yoksa aklını mı kullanmalıdır?

Felsefi soru: Gerçek düşman kimdir?

Felsefi soru: Neden savaş var?

Düşman Adlı Uyaran Soruşturan Toplulukta Nasıl Uygulanmalıdır?

Bu uyaran Dünya Af Örgütü tarafından yayınlanmış bir kitaptan alıntılanarak hazırlanmıştır. Siyaset felsefesi alanında kullanılabilir. Uyaranın arka planında yer alan temel felsefi problem insanın varoluşsal sürecinde kendi türüyle neden birlikte sağlıklı ve barışçıl bir ilişki yerine birbirine zarar veren hatta kendi türünü yok edecek kadar şiddet içeren savaş eylemini seçmesidir.

Bu uyaran tek bir parçadan oluşmaktadır. Uyaran toplulukla paylaşılır. Arkasından başlangıç sorusu yöneltilir.

Başlangıç sorusu: Askerler çukurlarında beklemeye devam etsin mi, etmesin mi? Neden

Bu soruyla soruşturan topluluk üyeleri askerlerin çukurda kalmaya devam etme ya da etmemesine ilişkin cevaplarını temellendirerek açıklarlar. Böylece uyaranda belirtilen durum üzerinden kendi görüşlerini ifade ederler.

Birinci öğrenci: Ben çıkmamaları gerektiğini düşünüyorum çünkü henüz ne olduğu belli değil. Diğer çukurda bulunan askere ne kadar güvenilebilir? Savaşın bitip bitmediği de henüz anlaşılmamış.

İkinci öğrenci: Bence çıksınlar çünkü erzakları bitmek üzere öyle ya da böyle bir şekilde çıkmak durumunda kalacaklar. Belki de savaş bitti ve sadece onlar kaldı. Bu durumda çukurda kalmaya devam etmeleri çok saçma olur.

Üçüncü öğrenci: Bence de çıkmasınlar. El kitabında yazıyor. Çukurlarda bulunanlar birbirine düşman ve savaş var. Asker olarak sonuna kadar görevlerini yerine getirmek zorundalar.

Kolaylaştırıcı bir iki öğrenciden daha görüş alarak, karşıt düşünceleri çarpıştırır ve hangi fikre katılıp katılmadığını soruşturan topluluğa yöneltir. Bu stratejiyle yapılmak istenen diğer öğrencilerin düşünme süreçlerindeki bir fikre katılma ve katılmama eylemlerinin gerçekleştirilmesidir. İkinci olarak yeni açılımların oluşmasının sağlanması ve karşıt iki fikrin temellerinin açık bir şekilde kavranmasıdır. Aynı zamanda diğer öğrenciler başkalarının düşünceleri üzerine düşünmeye başlayarak, hem eleştirel hem de özenli düşünmeyi gerçekleştirirler.

Kolaylaştırıcı gelen cevapların ardından yankılama yaparak ara geçiş sorusunu topluluğa yöneltir.

Ara geçiş sorusu: Askerler el kitabına göre mi hareket etmeli yoksa aklını mı kullanmalıdır?

Burada temel amaç dogmatik bir tavırdan uzaklaşarak herkesin kendi aklıyla farklı çözümler üretip üretemeyeceklerine dair zihinsel bir sürecin başlamasıdır. Aynı şekilde karşıt fikirler ortaya çıkarak, farklı bakış açılarının oluşmasıyla her bir öğrenci kendi düşünme sürecinde yeniden bir yapılanma içine girecektir. Bu durum akıl yürütmede yavaş yavaş bir esnemeye neden olarak düşman ve savaş kavramlarına ilişkin toplum tarafından belirlenen kalıp düşünceleri sorgulamayı sağlayacaktır. Kolaylaştırıcı felsefi soruya uygun olan bir öğrencinin fikrini yankılayarak sorusunu topluluğa yönlendirir.

Felsefi soru: Gerçek düşman kimdir?

Bu soruyla öğrenciler düşman kavramında derinleşerek, gerçek düşmana ilişkin ayrımları ve bağlantıları bulmaya çalışır. İlişkisiz olan parçaları birbirinden ayırarak düşman kavramından hareket eden zihin gerçek ile kurguyu birbirinden ayırır ki bu soruyla eleştirel düşünmenin en önemli basamakları belirtildiği şekilde gerçekleşir.

Birinci öğrenci: Bence gerçek düşman el kitaplarını yazanlardır. İnsanlar toplumda kendi halinde bir yaşam sürerken birden ortamda gerginlik ortaya çıkabilir. Burada aslında bakılması gereken düşmanın yaratılmasıdır. Ötekileştirme, ayrımcılık benim gibi düşünmeyen, giyinmeyen herkes düşman olabilir. Peki, bu durumları kim yaratmaktadır? Bence burayı çözebilirsek gerçek düşmanın da kim olduğunu bulabiliriz

İkinci Öğrenci: Arkadaşıma katılmakla birlikte eğer bir ülke ya da ülkeler bizim ülkemize zarar veriyor hatta ülkemizi işgal ediyorsa bunu yapanlar gerçek düşmandır. Dolayısıyla buradaki ayırıma dikkat etmeliyiz. Tarihte bu duruma ilişkin birçok örnek var. Çanakkale Savaşı, Kurtuluş Savaşı gibi.

Üçüncü öğrenci: Ben de ikinize katılıyorum ancak halkın başka ülkelere saldırmasını, onların ülkelerini işgal etmeleri emrini kim ve-

riyor. Savaşı başlatan kim? Askerler mi yoksa iktidarlar mı? Çanakkale Savaşında Anzaklarla, bizim askerlerimiz arasında siperlerde geçen diyaloglar, birbirleriyle yardımlaşmalarına dair de örnekler var. Hatta sonrasında hiç anlamadık bizim orada ne işimiz vardı? Diye sorgulamışlardı. Atatürk'ün "Yurtta barış, dünyada barış" sözü de aslında gerçek düşmanın kim olabileceğine dair çok güzel bir uyarıdır bence.

Kolaylaştırıcı üçüncü öğrencinin düşüncelerinden hareket ederek diğer felsefi soruyu soruşturan topluluğa yönlendirir.

Felsefi soru: Neden savaş var?

Bu soruyla topluluk düşman kavramı soruşturmasını temel alarak savaş kavramında derinleşmeye başlar. İnsan türünün ontolojik özelliklerinden hareketle savaşçıl bir yapısı olup olamayacağı ayrımını gerçekleştirerek insanın yapısı itibarıyla aslında savaşa çok yakın olmadığı sadece kendini savunmak amacıyla bunu gerçekleştirdiği fikrine ulaşabilir ya da tersi bir düşünmeyle insanın doğası gereği bencil olduğu hep daha fazlasını istediği bu nedenle de sahip olma, mülkiyet edinme hırsıyla ötekine zarar verdiği, savaştığı söylenebilir. Bu ayıklama işleminden sonra her bir öğrenci kendi düşünme sürecinde savaşın neden olduğuna, savaşın ne olduğuna dair gerekçeli, tutarlı, açık olan düşüncelerini ifade ederler. Kolaylaştırıcının bu soruda dikkat etmesi gereken nokta, genelleme yapan, gerekçelerini safsata şeklinde, çelişik ifadelerle ortaya koyan öğrencileri tespit etmektir. Aktif dinleme becerisi bu nedenle son derece önemlidir. Bu tespiti yapan kolaylaştırıcı düşüncelerini bu şekilde ifade eden öğrencilere, bununla ne demek istedin? Örnek verebilir misin? Başka bir şekilde ifade edebilir misin? Sorularıyla öğrenciyi eleştirel düşünmeye yönlendirebilir.

4. Uygulama

Eldiven (Şiir)

Yaş: 11+
Süre: 1 ders saati (40-45 dk)
Uyaran Kaynağı: Schiller'in Şiiri*
Ana Kavram: Sevgi
Felsefe Alt Dalı: Ahlak Felsefesi

Oyuncular bu kez vahşi hayvanlardı.

Seyirciler ise kral ve saraylılar...

Kral her parmağını oynatışta bir şeyler oldu.

İlkinde bir aslan çıktı sahneye, gerinerek yürüdü ve çöktü meydanın ortasına...

İkincisinde bir kaplan araladı kapıyı,

Aslanı görür görmez kükreyerek dolaştı etrafında ve tam karşısına oturdu.

Üçüncüsünde iki kanatlı bir kapıdan iki leopar fırladı arenaya ve kaplanın üzerine atıldı.

* Bu uyaran, Johann Friedrich Schiller'in "Eldiven" adlı şiirinden esinlenerek hazırlanmıştır.

Ta ki kaplanın pençesiyle oturtuluncaya kadar... Hepsi birbirini kinle süzüyordu;

"Öldürmek ateşi ile yanan korkunç kediler" işte o an: Balkonun kenarına tutunan güzel elden bir eldiven düştü yere.

Tam aslanla kaplanın arasına.

O zaman matmazel kalkıp seslendi, Delorges'e "Sevginizi göstermek isterseniz herkese, şayet seviyorsanız beni sahiden düşen eldivenimi getirin hemen". Müthiş bir sessizlik oldu, bir anda herkes sustu.

Şövalye bir an bile tereddüt göstermeden kararlı adımlarla meydana indi ve canavarların içine dalıp çekti eldiveni.

Dehşetle şaşkın şaşkın bakarken ona herkes hiç aldırış etmeden yürüdü genç Delorges,

Götürüp vermek için eldiveni bir sözle... Bravo sesleri ile gök çınladı o zaman

Matmazel gülümseyen bir yüzle sevgi dolu bir gözle karşılıyordu onu süzerek hayran hayran. Fakat Delorges bıraktı saygı ile ve dedi "Matmazel, ihtiyacım yok teşekkürlerinize!"

Yürüdü ve gitti yüzüne bile bakmadan. Belli ki terk etti sevdiğini o an...

Soruşturan Topluluk:

Başlangıç sorusu: Delorges neden yürüyüp gidiyor?

Ara geçiş sorusu: Sevdiklerimizin sevgisini sınamalı mıyız?

Felsefi soru: Sevgi sınanır mı? Sevgi nedir?

Eldiven Adlı Uyaran Soruşturan Toplulukta Nasıl Uygulanmalıdır?

Bu uyaran felsefe disiplininin Ahlak felsefesi alanına ilişkindir. Ahlak felsefesinin temel kavramlarından sevgi üzerinde derinleşerek sevgi sınanır mı? Sınanırsa ona sevgi diyebilir miyiz? Probleminden hareket ederek sevginin ne olduğu ya da olmadığı üzerine soruşturma gerçekleştirilir. Uyaran Schiller'in bir şiiridir.

Uyaran toplulukla paylaşıldıktan sonra başlangıç sorusu kolaylaştırıcı tarafından soruşturan topluluğa yönlendirilir;

Başlangıç sorusu: Delorges neden yürüyüp gidiyor?

Bu soruyla soruşturan topluluk, Delorges'in ölümü göze alarak arenada aslanlarla mücadele ettikten ve eldiveni aldıktan sonraki davranışı üzerine soruşturma gerçekleştirir.

Birinci öğrenci: Delorges, matmazelin isteğini yerine getirdi. Yani görevini tamamladı. O yüzden yürüyüp gitti.

İkinci öğrenci: Delorges, kendini matmazele ve diğer herkese ispatladı. Arenada bir şövalye nasıl mücadele ederse o da öyle mücadele ederek gücünü gösterdi.

Üçüncü öğrenci: Delorges matmazele bir ders vermek istedi. Matmazel eldivenini aslanlarla dolu bir arenaya düşürdü. Delorges eldiveni alırsa matmazele karşı olan sevgisini ispatlayacaktı. Bence matmazelin bunu istemesi yanlıştı. Çünkü onu gerçekten seven kişinin ölümü göze alması gerekiyordu. Bu sanki bir sınav gibiydi. Matmazel kendisini gerçekten sevecek olan kişiyi sınava tabi tutmuş oldu. Bu durum Delorges'in hoşuna gitmedi. O yüzden de eldiveni bırakıp yürüyerek matmazelin yanından uzaklaştı.

Kolaylaştırıcı diğer öğrencilerinde görüşlerini dinledikten sonra 3. Öğrencinin görüşünü yankılayarak ara geçiş sorusunu sorar.

Ara geçiş: Matmazel Delorges'in sevgisini sınıyor. Seven birinin sevgisi sınanır mı?

Bu soruyla kolaylaştırıcı sevdiğimiz insanların bizi sevdiğinden emin olabilmek için onların sevgisinin sınanıp-sınanmayacağına dair bir soruşturma gerçekleştirerek sevgi kavramının ne olmadığına dair zihinsel bir ayıklama işlemi başlatır. Bu soruyla birlikte öğrenciler felsefenin gündelik hayattaki işlevlerini deneyimler.

Kolaylaştırıcı soruşturan topluluktan gelen cevaplar doğrultusunda felsefi soruya taşıyan açılımı yanklayarak sorusunu sorar.

Felsefi soru: Sevgi nedir?

Birinci öğrenci: Bence sevgi harika bir duygudur. Bazen sevdiklerimiz tarafından sınanırız. Beni gerçekten seviyor mu? Örneğin doğum günümü hatırlayacak mı? Bana yardım edecek mi? Bilinçli olarak yapmasak bile bu hayatın içinde oluyor. Hatta diyoruz ki o zaman sen beni gerçekten sevmemişsin.

İkinci öğrenci: Arkadaşıma katılıyorum. Bazı fedakârlıklar yapması gerekiyor gibi geliyor bana da. Benim için ne yapabilir? Nelerden vazgeçebilir? Mesela bir çift düşünelim birinin iş için başka bir şehre taşınması gerekiyor. Diğeri onun için taşınacak mı ya da öteki iş teklifini reddedip onunla kalacak mı? Sevginin bilinçli bir sınanması değil belki buradaki durum ama hayatın içinde böyle birçok örnek var. Seviyorsak fedakârlık yapıp bazı şeylerden vazgeçebiliriz. Emek harcamak gerekiyor. Durduk yerde sevgi yeşermiyor bence.

Üçüncü öğrenci: Ben arkadaşlarıma katılmıyorum. Sevgi sınanmaz. Sınanırsa o zaman sevgi olmaz. Sevgi kendiliğinden olur. Gösterisi ya da bir koşulu olamaz. Sevgi insana kendisi gibi olma özgürlüğü verir. Yoksa başkasına sevgisini kanıtlamak için kendinden vazgeçmesini gerektirmez. Papatya falı gibi seviyor sevmiyor diyemezsiniz. Bence sevgi koşulsuz ve karşılıksız olandır.

Dördüncü öğrenci: Bence sevgi sınanmaz çünkü sevgi bir duygudur. Her duyguda olduğu gibi sevgi de değişir. Bugün sizi çok seven, sınavı da geçen biri zamanla karşıtına da dönüşerek sizden nefret edebilir. Örneğin birbirlerini çok severek evlenen kişiler aradan zaman geçtikçe birbirlerinden nefret ederek evliliklerine son verebiliyorlar.

Beşinci öğrenci: Soruyu ilk duyduğumda aslında çok nettim. Sınanır diyecektim. Ancak arkadaşlarımın düşüncelerini dinledikçe aklım karıştı. Sanırım sevgi kavramını, aşk, hoşlanma, beğenme gibi kavramlarla karıştırıyoruz. Sevgi bir tane mi? Farklı sevgi türleri yok mu? Örneğin doğa sevgisi, evlat sevgisi, anne baba sevgisi, kardeş sevgisi, kitap sevgisi, bilgi sevgisi, insan sevgisi gibi. Hepsine karşı yönelimimiz aynı mı? Burada farklar yok mu? Benim bu konu üzerinde biraz daha düşünmeye ihtiyacım var.

Kolaylaştırıcı, beşinci öğrencinin cevabını yankılayarak arkadaşınızın fikrine katılıyor musunuz, sorusunu soruşturan topluluğa yöneltir. Çünkü beşinci öğrencinin cevabında zihinsel bir ayrım bulunmaktadır. Sevginin aşktan, beğeniden, hoşlanmadan ne gibi bir farkı vardır? Ayrıca farklı çeşitleri olabilir mi? Bu zihinsel hareketle sevgi kavramında derinleşme sağlanır. Böylece kavramların anlamlarını ve kavramlar arasındaki ilişkileri belirlerken tutarlı olmayı, kavramı açık hale getirmeyi soruşturan topluluk içinde deneyimleyerek öğrenirler.

Gelen cevapların ardından kolaylaştırıcı soruşturmayı değerlendirir.

5. Uygulama

Deniz Ne Renktir?

Yaş: 8+
Süre: 1 ders saati (40-45 dk)
Uyaran Kaynağı: Deniz Ne Renktir?*
Ana Kavram: Doğru, Doğruluk, Bilgi
Felsefe Alt Dalı: Bilgi Felsefesi

Koalanın bir sorusu varmış.

Arkadaşlarına sormuş: "Deniz ne renktir?"

Kanguru, "Deniz yeşildir," demiş. "Eğrelti otunun yaprağı gibi".

Vombat, ayaklarını sürüyerek yaklaşmış. "Hayır, hayır, deniz mavidir, çit kuşu gibi."

Dikenli karıncayiyen, "İkiniz de yanılıyorsunuz, deniz, geceleri kararan gökyüzü gibi siyahtır" demiş.

Sırasıyla hayvanlar, "Deniz altın rengidir güneş gibi", "Deniz gümüş rengidir balık gibi" demişler.

*Bu uyaranda, İş Bankası Kültür Yayınları tarafından basılan, Katie Stewart tarafından yazılmış olan "Deniz Ne Renktir?" adlı kitap kullanılmıştır.

Başlangıç sorusu: Koala sorusunun cevabını bulmuş mudur, bulmamış mıdır?

Başlangıç sorusu: Aynı soruya hayvanlar neden farklı cevap veriyor? Baykuş Guguk, koalanın üzerindeki dallardan birine konmuş. Koala, Ah Guguuk," diyerek iç çekmiş. "Denizin ne renk olduğunu öğrenmek istiyorum ama herkes farklı bir şey söylüyor." "Hepsi doğru söylüyor, aynı zamanda hepsi yanılıyor" diyerek gülmüş Guguuk.

Başlangıç sorusu: Hepsinin söylediğinin doğru olması ve aynı zamanda herkesin yanılması mümkün müdür?

Felsefi soru: Doğru bilgiye ulaşmak mümkün müdür, değil midir?

Deniz Ne Renktir Uyaranı Soruşturan Toplulukta Nasıl Kullanılmalıdır?

Bu uyaran felsefe disiplinin Bilgi felsefesi alanına ilişkindir. Bilgi felsefesinin temel kavramlarından olan doğru bilgi, doğruluk değeri derinlemesine irdelenir. Bilgi felsefesinin temel problemi olan, "Herkes için geçerli doğru bilgi mümkün müdür, yoksa bilgi kişiden kişiye değişir mi" sorunu üzerinden bilgi kavramı temelinde soruşturma yapılır. Uyaran iki bölüm oluşmaktadır.

Birinci bölüm uyaranın başlangıç sorusu kolaylaştırıcı tarafından soruşturan topluluğa yönlendirilir;

Başlangıç sorusu: Koala sorusunun cevabını bulmuş mudur, bulmamış mıdır?

Bu soruyla soruşturan topluluk, koalanın arkadaşlarına soruduğu "Deniz ne renktir" sorusuna ilişkin verdiği farklı yanıtlar üzerinden düşünerek (her bir hayvan farklı bir renk söylemiştir) soruya cevap bulunup bulunmadığına ilişkin uyaran üzerinden açılımlar gerçekleşir.

Birinci Öğrenci: Koala sorusuna cevap bulmuştur. Çünkü her biri kendine göre denizin ne renkte olduğunu söylemiştir. Hiçbir hay-

van ben bilmiyorum. Hiçbir renkte değildir, diye bir cevap vermemiştir. Herkesten tek cevap gelmedi ama cevap geldi. Dolayısıyla soru cevaplanmıştır.

İkinci öğrenci: Bence cevap bulamadı. Çünkü her bir hayvan kendine göre bir renk söyledi. Koalanın kafası karıştı ama deniz ne renktir? Deme ihtiyacı duydu. Bunu duyduğuna göre cevap bulamamıştır. Yani "2+2" kaç eder sorusuna herkes farklı bir cevap verse, 3, 5, 6, 4 gibi, soru cevaplanmış olur mu?

Kolaylaştırıcı üç, dört öğrenciden de görüş aldıktan sonra, burada karşıtlığı göstermek amacıyla birinci ve ikinci öğrencinin düşüncelerini çarpıştırarak soruşturan topluluğa siz hangi fikre katılıyorsunuz? Sorusunu sorar. Burada soruşturan topluluk hem kendi hem de diğerlerinin cevapları üzerinden "soru" ve "cevap" kavramlarına ilişkin zihinsel bir akıl yürütme işlemine başlarlar. Bu soruyla arka planda, "bilgi nasıl oluşur, bilgi nedir" üzerine zihinsel süreç kendiliğinden çalışmaktadır.

Kolaylaştırıcı yankılama yaparak bölümün 2. başlangıç sorusunu topluluğa sorar.

Başlangıç sorusu: Aynı soruya hayvanlar neden farklı cevap veriyor?

Bu soruyla bilgide rölativizm kavramı soruşturulur. Bilgide farklı cevaplar olabilir mi? Benim için doğru olan bir başkası için yanlış olabilir mi? Olabilirse bunun nedeni nedir? Belirtilen sorular hikâye üzerinden irdelenir.

Birinci öğrenci: Bence burada dışsal koşullar ve algılar birbirinden farklıdır. Kangurunun gördüğü ile karıncayiyenin gördüğü birbirinden farklı olabilir. Güneşin geliş açısına göre bile farklı renkte görebilirler.

İkinci öğrenci: Psikoloji dersinde duyum eğişi konusunu görmüştük, her bir hayvanın duyum eşiği farklı olabilir.

Üçüncü öğrenci: Bakış açıları farklı olabilir. Bir şeyi bazen nasıl istersek öyle algılarız.

Dördüncü öğrenci: Arkadaşlarıma katılmakla birlikte sonuçta ışığın gelişine göre, zamana göre iklime göre, dalgaya göre bizlerde denizi farklı renklerde görebiliriz. Ama denizin mavi renkte olduğunu biliriz. Yani gün batımında denizi hafif turuncu renkte görüyoruz diye deniz turuncu renktir demiyoruz ya da hepimiz aynı saatte aynı yerden bakınca denizi her birimiz farklı renklerde görmüyoruz. Kolaylaştırıcı dördüncü öğrencinin düşüncesini yankılayarak hikâyenin ikinci bölümüne geçerek başlangıç sorusunu sorar.

Başlangıç sorusu: Hepsinin söylediğinin doğru olması ve aynı zamanda herkesin yanılması mümkün müdür?

Bu soruyla topluluk, koalanın, Baykuş Guguk'a yakınmasıyla söylediği cümleden hareket ederek "Denizin ne renk olduğunu öğrenmek istiyorum, ama herkes farklı bir şey söylüyor". "Bir şey aynı zamanda hem doğru hem de yanlış olabilir mi?" Sorusuyla birlikte hem bilgi kavramını derinleştirir hem de mantığın ilkelerinden; çelişmezlik, özdeşlik ve üçüncü halin imkânsızlığı da soruşturulur.

Birinci öğrenci: Bence mümkündür. Bakış acısana bağlı, bazen doğru olabilir bazen yanlış olabilir. Geçmişe baktığımızda o dönem için doğru kabul edilen şeyler bugün yanlış kabul ediliyor. Örneğin orta çağda dünyanın evrenin merkezinde olduğu kabul ediliyordu. Bugün bunun yanlış olduğunu biliyoruz. Belki 500 yıl sonra bugün doğru kabul ettiklerimizde yanlış olacak.

İkinci öğrenci: Ben arkadaşıma katılmıyorum. Mümkün değildir. Bir şey ya doğrudur ya da yanlıştır. Deniz denizdir. Mavi mavidir. Deniz ya mavidir ya da kırmızıdır. Deniz mavi olduğuna göre kırmızı

değildir. Öyleyse deniz mavidir. Evet, bazı bilgiler yanlışlanıyor ve değişiyor ama değişmeyen şey bazı bilgilerin yanlışlanıp değişebileceği bilgisidir. Eğer herkes kendine göre bana göre bu doğrudur, bu yanlıştır gibi öznel yargılarda bulunursa kesinlik içeren gerçek doğrulara ulaşamayız. Böyle bir dünyada nasıl yaşayabiliriz?

Üçüncü öğrenci: Ben de arkadaşıma katılıyorum. Bilgiye ulaşma yolları farklı olabilir. Örneğin matematik alanında sadece akıl yürüterek kesin sonuçlar elde ederiz. Üçgenin iç açılarının toplamı bana 200 derece başkasına 500 derece olamaz. Zevkler, hazlar, beğeniler konusunda farklılıklar olabilir ama diğer alanlarda zorlama olur diye düşünüyorum. Bilgiye hangi kaynaktan ulaşıyoruz. Biraz oralara bakmak gerekiyor sanırım.

Kolaylaştırıcı üçüncü öğrencinin düşüncelerini yankılayarak topluluğa felsefi sorusunu sorar.

Felsefi soru: Doğru bilgiye ulaşmak mümkün müdür, değil midir?

Bu soruyla öğrenciler, bilgi, doğruluk kavramları arasında bağlantı kurarak doğru bilginin kendisine ve mümkün olup olmamasına ilişkin zihinsel bir derinleşme gerçekleştirir. Böylelikle öğrenciler, bilgi felsefesinin en önemli sorununa kendi akılsal süreçlerinden hareket ederken aynı zamanda birbirlerinin düşünceleri üzerinden düşünmeye başlarlar. Bu soruşturma öğrencilerde Felsefi tutumun gelişmeye başlamasını, sorgulamayla birlikte kendi bilgilerini değerlendirmelerini ve değiştirmelerini sağlar. Doğru bilgi olarak ortaya konan şeylerin, gerçekte öyle olup olmadıkları konusunda kuşkucu ve bilinçli bir tutum geliştirirler.

6. Uygulama

Sefiller

Yaş: 9+
Süre: 1 ders saati (40-45 dk)
Uyaran Kaynağı: Sefiller*
Ana Kavram: İyi niyet, Ahlaki kurallar
Felsefe Alt Dalı: Ahlak Felsefesi

Jean Valjean (Jan Valjan) ekmek çalarken yakalanır ve beş yıl hapisle cezalandırılır. Birkaç kez hapisten kaçmaya kalkıştığı için cezası on dokuz yıla çıkarılır. Serbest bırakıldığı zaman Jean Valjean' a eski bir kürek mahkûmu olduğunu gösteren belge verilir. Bu belgeyi görenler, Jean Valjean'a kötü davranırlar. Bir akşam kilise rahibi ailesi ile yemeğe oturmak üzereyken kapı açılır. İçeriye Jean Valjean girer. Gözlerinde sert, pervasız yorgun ve şiddetli bir ifade vardır.

Rahip, adama ne istediğini sormaya hazırlanırken, rahibin konuşmasına meydan vermeden yüksek sesle:

*Bu uyaran, Victor Hugo tarafından yazılmış olan "Sefiller " adlı romandan esinlenerek hazırlanmıştır.

"Dinleyin," der, "adım Jean Valjean kürek mahkûmuyum. On dokuz sene hapiste yattım. Dört gün evvel serbest bırakıldım. Buraya yürüyerek geldim. Bu gün on saat yol aldım. Bir hana indim, fakat yanımdaki sarı pasaportu belediyeye gösterince beni oradan kovdular. Başka bir yere müracaat ettim, bana 'defol' dediler. Sağa sola başvurdum, kimse beni kabul etmedi. Hapishaneye gittim, kapıcı kapıyı suratıma kapadı. Bir köpeğin yattığı kulübeye girdim, köpek beni ısırdı. Geceyi açıkta geçirmek için başımı aldım kırlara çıktım. Yağmur yağması ihtimalini düşündüm. Bir kapı eşiği bulmak ümidiyle tekrar kasabaya döndüm. Orada, meydanda, bir taş üzerinde yatacaktım. İyi kalpli bir kadın bana sizin evi gösterdi ve kapınızı çalmamı söyledi. Bende gelip çaldım. Ne isterseniz veririm. Param var, çok yorgunum, açım. İzin verirseniz kalayım."

Uyarana ara verilir ve başlangıç sorusu sorulur.

Başlangıç sorusu: Rahip, Valjean'ın evlerinde kalmasını kabul etsin mi, etmesin mi?

Rahip;

"Oturun, ısının mösyö," der, "birazdan yemek yiyeceğiz. Siz yemek yerken yatağınız da yapılır".

Valjean'ın yüzünde görülen o sert ve vahşi ifadenin yerini şüphe ve sevinç alır.

"Ne? Nasıl? Sahi mi? Demek beni kabul ediyorsunuz? Beni kovmuyorsunuz? Bir kürek mahkûmuna 'mösyö' diyorsunuz. Bana sen diye hitap ediyorsunuz. Bana her zaman, 'defol köpek,' derler. Beni kovacağınızdan emindim. Bunun için derhal kim olduğumu söyledim. Şimdi yemek yiyeceğim herkes gibi ben de sıcak bir yatakta yatacağım. Tam on dokuz senedir bir yatakta yatmadım, sahiden gitmemi istemiyorsunuz değil mi? Ah, siz ne iyi insanlarsınız!"

Jean Valjean gece uyanır, yattığı odada bulunan gümüş takımları alarak evi terk eder fakat şansı yaver gitmez, jandarmaya yakalanır.

Sabah rahip ve ailesi masada otururken kapı açılır, jandarmalar Jean Valjean ile eşiktedir. Jandarma "Rahip, bu adama yolda giderken rastladık, kaçıyor gibiydi, üzerini aradığımızda elindeki torbada gümüş çay takımlarını bulduk. Buraya en yakın yer sadece sizin eviniz olduğu için onu doğruca size getirdik" der. Rahip "Ben verdim o çalmadı" der.

Başlangıç sorusu: Rahip Jean Valjean'ı ele vermemek için "Ben verdim o çalmadı" der. Rahibin bu davranışına katılıyor musunuz katılmıyor musunuz?

Felsefi soru: İyi bir niyet ile kötü bir eylemde bulunmak ahlak dışı mıdır?

Felsefi soru: Her şart ve koşulda geçerli olan ahlak yasaları var mıdır, yok mudur?

Sefiller Adlı Uyaran Soruşturan Toplulukta Nasıl Uygulanır?

Bu uyaran felsefe disiplininin Ahlak felsefesi alanına ilişkindir. Ahlak felsefesinin temel kavramlarından iyi niyet üzerinde derinleşerek deontolojik ahlak yani her şart ve koşulda ahlak yasaları geçerli olmalı mıdır? Yoksa bazı şartlarda ahlaki yasalar ihlal edilebilir mi? gibi temel ahlak felsefesini problem alarak soruşturmaktadır. Uyaran iki bölümden oluşmaktadır.

Birinci kısımda uyaranın başlangıç sorusu kolaylaştırıcı tarafından soruşturan topluluğa yönlendirilir;

Başlangıç sorusu: Rahip, Valjean'ın evlerinde kalmasını kabul etsin mi, etmesin mi?

Bu soruyla soruşturan topluluk bir mahkûm olan Valjean'ın cezasını çektikten sonra toplumun ona karşı hâlâ önyargıyla davrandığını, kimsenin onu kabul etmediğini, bir kadının önerisiyle rahibin evine geldiğini, rahibin onu dinledikten sonra Valjean'ı evine kabul edip etmemesi arasında nasıl bir karar vermesi gerektiğine dair düşüncelerini ifade eder. Bu sorudaki temel hedef soruşturan topluluk üyelerinin toplumsal önyargılar bağlamında kendi düşüncelerini gözden geçirerek, tam da bu noktayı bir hikâye üzerinden analiz etmeleridir.

Birinci öğrenci: Bence rahip suçlu olan birini evine almamalıdır. Sonuçta yıllarca hapis yatmış, birçok suçluyla aynı ortamda bulunmuştur. İçinde bulunduğu çevre onu daha da suça yatkın biri haline getirmiş olabilir. Rahibin ailesine zarar verebilir. Evimizi yardıma ihtiyacı olan herkese açamayız.

İkinci öğrenci: Ben arkadaşıma katılmıyorum. Valjean ilk başta çok basit bir suçtan ceza almış, ayrıca yıllarca hapiste kalarak cezasını çekmiştir. Toplumun genel eğilimi zaten hapiste kalan kişilere karşı olumsuzdur. Eğer rahipte aynı şekilde davranırsa Valjean'ın hiç şansı kalmayacak ve belki de yeniden suç işleyecektir. Oysa rahip ona iyi davranarak evine kabul ederse Valjean'da iyiye yönelebilir.

Kolaylaştırıcı üç, dört öğrenciden de görüş aldıktan sonra, burada karşıtlığı göstermek amacıyla birinci ve ikinci öğrencinin düşüncelerini çarpıştırarak soruşturan topluluğa siz hangi fikre katılıyorsunuz? Sorusunu sorar. Böylece topluluk üyeleri hikâye üzerinden kendi önyargılarını analiz etme imkânı bulur. Toplumla örtüştükleri ya da toplumsal yapıdan farklı düşündükleri ögeler ortaya çıkmaya başlar.

Kolaylaştırıcı uyaranın ikinci bölümünü paylaştıktan sonra başlangıç sorusunu topluluğa sorar.

Başlangıç sorusu: Rahip Jean Valjean'ı ele vermemek için "Ben verdim o çalmadı" der. Rahibin bu davranışına katılıyor musunuz katılmıyor musunuz?

Uyaranın ikinci kısmına ilişkin sorulan başlangıç sorusuyla temelde soruşturulmak istenen durum rahibin Valjean'ı koruma amacıyla yalan söylemesidir. Birini koruma amacıyla yalan söyleyebilir miyiz? Bu aşamada uyarandaki kişiler üzerinden öğrenciler kendi ahlaki kavramları üzerine düşünmeye başlarlar. Bu analiz sürecinde öğrenciler kavramlarını açık ve net hâle getirerek kavramlar arasındaki ilişkileri belirlemek üzere zihinsel etkinlikte bulunurlar.

Kolaylaştırıcı gelen cevaplardan felsefi soruya taşınabilecek düşünceyi yankılayarak felsefi soruyu sorar.

Felsefi soru: İyi bir niyet ile kötü bir eylemde bulunmak ahlak dışı mıdır?

Bu soruyla soruşturan topluluk artık iyi niyet kavramına uyarandan bağımsız bir şekilde bakmaya başlar. Bu bakma edimi düşüncesini soruşturan topluluğa bırakması, söylemesidir. Bunu yaptıktan sonra kendinden taşan düşüncesine dışardan bir kere daha ve hep birlikte bakar. Zihinsel işlemin önemli bir süreci tam da bu noktada gerçekleşmektedir. Öğrenci adeta kendi düşüncesine mesafe alarak bir "theoria" gerçekleştirir. Dolayısıyla kavrama ve onun tam karşıtına ilişkin bir bütün üzerinden anlam oluşturur.

Birinci öğrenci: Ben ahlak dışı olduğunu düşünmüyorum. Çünkü iyi niyet zaten sonuçtan bağımsız olarak kişinin ahlaki olarak olumlu bir şekilde eylemesi, yola çıkması gibidir. Aslında tam da ahlak dışı olmamak için iyi bir niyetle yola çıkılabilir.

Kolaylaştırıcı: Bu durumu bir örnekle açabilir misin?

Birinci öğrenci: Galileo engizisyon mahkemesinde ölümden kurtulmak için dünyanın yuvarlık olduğu düşüncesini reddetmişti. Bu söylemi onu ölümden kurtardı. Evet, Galileo ahlaki olarak kötü bir eylem gerçekleştirdi ve yalan söyledi. Ama niyeti iyiydi. Hem kendini ölümden kurtardı hem engizisyonun ahlaki olarak çok kötü bir karar almasını engelledi. Yani iyi bir niyetle kötüyü eyledi ama ahlaki bir eylem gerçekleştirdi.

İkinci öğrenci: Ben arkadaşıma katılmıyorum. İyi niyetle eğer kötü bir eylem gerçekleştirildiğinde artık iyi bir niyetten söz edemeyiz. Galileo bence yalan söyleyerek kendisine güvenen birçok insanı hayal kırıklığına uğratmış ve ikiyüzlü davranmıştır. Hayatı için savunduğu düşüncelerden vazgeçmiştir. Dolayısıyla eğer araya kötü eylemi sıkıştırırsanız ahlak dışı olanı gerçekleştirirsiniz.

Kolaylaştırıcı burada yer alan karşıtlığı göstermek ve diğer öğrencilerin düşüncelerini almak amacıyla çarpıştırma yaparak, siz hangi fikre katılıyorsunuz? Sorusunu topluluğa yöneltir.

Gelen cevaplardan bağlamı diğer felsefi soruya uygun olan düşünceyi yankılayarak sorusunu sorar.

Felsefi soru: Her şart ve koşulda geçerli olan ahlak yasaları var mıdır, yok mudur?

Uyarı: Bu soruyla ahlak felsefesinin en temel sorunu irdelenir. Normal şartlarda klasik bir yöntemle öğretmen Ahlak Felsefesi dersinde bu problemi söyler ve filozofların belirtilen soruna ilişkin cevaplarını sınıflandırarak açıklar. Öğretmenin bu noktada şöyle bir soru sorması eleştirel ya da yaratıcı düşünmeyi geliştirmez. "Sokrates bilginin erdem olduğunu söylemiştir" sizce Sokrates bunu nasıl açıklamış olabilir? Ya da neden böyle söylemiş olabilir? Unutmayalım bu tarz sorular öğrencilerde eleştirel düşünme basamakları-

nı geliştirmez. Didaktik öğretimin biraz daha iyileşmiş haline örnek olabilir.

P4C yöntemiyle gerçekleşen soruşturmada belli bir sırayla aşama aşama "Her şart ve koşulda geçerli olan ahlak yasaları var mıdır, yok mudur" sorununa gelinmiştir. Öğrenciler özgürce düşüncelerini, özenli bir şekilde ifade ederler. Soruşturmanın son felsefi sorusuyla da bütünsel bir düzlemde birleştirdikleri, ilişkilendirdikleri ahlaki kavramlar üzerine yeni, farklı anlamlar kazanırlar. Buna bağlı olarak eleştirel, yaratıcı, iş birlikçi, özenli düşünme eylemiyle çözümlenmiş, üzerinde düşünülmüş, aydınlığa kavuşturulmuş malzemeden ya da verilerden hareketle kavramlar yeniden sorgulanarak inşa edilir.

7. Uygulama

Omelas

Yaş: 10+
Süre: 1 ders saati (40-45 dk)
Uyaran Kaynağı: Omelas'ı Bırakıp Gidenler Rüzgârgülü*
Ana Kavram: Fayda Ahlakı
Felsefe Alt Dalı: Ahlak Felsefesi

Omelas, distopik bir şehrin insanlarını ve bu insanların baş etmek zorunda oldukları bir vicdani muhasebeyi anlatmaktadır.

Omelas, refahın ve bereketin olduğu, masmavi bir göğe, sık ormanlara, yüce dağlara sahip olan görkemli bir şehirdir. Her yaştan, her meslekten insan oldukça güzel bir hayat sürmektedir ve mutludurlar. Omelas'ta her şey o kadar eksiksiz ve kusursuzdur ki düzeni ve tertibi sağlayacak, sorunları çözecek otoritelere gerek yoktur. Kral, asker, polis, din adamları, merkezi bir yönetim yoktur. Sınıflar, hiyerarşi, ezen, ezilen, sömüren, semiren ya da köle olan yoktur. Ekonomisinin bir borsası veya ürünlerini sattıracak reklamları yoktur. Le Guin Omelas'a yaptığı bu güzellemelerden sonra

*Bu uyaran, Ayrıntı Yayınları tarafından basılan, Ursula K. Le Guin tarafından yazılmış olan "Rüzgârgülü (Gülün Günlüğü)" adlı kitaptan yer alan "Omelas'ı Bırakıp Gidenler" öyküsünden esinlenerek hazırlanmıştır.

"öyleyse bir şey daha anlatayım sizlere" diyerek, madalyonun diğer yüzünü, aydınlıkla, coşkunlukla, bollukla övdüğü şehrin bu kez karanlık, köhne, pis yanını anlatmaya başlar. Omelas'ta bir binanın bodrumunda, bir oda vardır. Kapısı kilitli, penceresi yok. Odada yerler pislik içindedir.

Omelas şehrinde küçük bir çocuk, koşulları oldukça kötü ve tiksinti uyandırıcı bir odada tutulmaktadır. Sadece yaşamını idame ettirecek kadar yiyecek verilmekte, asla bir insan gibi davranılmamaktadır. Durumu içler acısıdır. Kemikleri sayılacak kadar zayıftır. Zekâsı gerilemiştir. Kendi dışkısı ile birlikte yatıp kalktığı kara bir mahzende yaşamaya mecbur bırakılmıştır. Omelas'ın tüm insanları, onun orada olduğunu bilmektedir. Bazıları görmeye gelirken, diğerleri orada olduğunu bilmekle yetinir. Herkes orada olması gerektiğini bilmektedir. Bazıları nedenini anlarken, bazıları anlamıyor ama hepsi de farkındalar ki mutlulukları, kentlerinin güzelliği, dostluklarının sıcaklığı, çocuklarının sağlığı, âlimlerinin bilgeliği, zanaatkârlarının ustalığı, hatta hasatlarının bolluğu ve göklerinin berraklığı tümüyle bu çocuğun dayanılmaz sefaletine bağlıdır.

Omelas şehrinin bu mutluluğu, refahı ve sıhhati küçük bir çocuğun karanlık bir mahzende eziyetine bağlıdır. Çocuk kurtarılır, ona sevgi gösterilip insan gibi davranılırsa, bu refah içindeki hayatları yerle bir olacaktır. Omelas'ın derin dilemmasının(ikilem) özü budur. Eziyet ve sefalet içinde sevgisizce yaşamaya mecbur bırakılan bir çocuğun hayatına karşılık, bir şehrin sonsuz mutluluğu, coşkunluğu, bolluğu ve bereketi... Şehrin çoğunluğu kendi yaşamlarından ödün vermek istemez. Az sayıda da olsa bazı insanlar çocuğun durumunu ve buna bağlı refahı kabul etmezler.

Çoğunluk yaşamlarından ödün vermek istemediği için bu azınlığa şehri terk etmelerini söyler.

Başlangıç sorusu: Küçük kızın durumunu kabullenmeyenler şehri terk etsin mi etmesin mi?

2. Bölüm

Küçük kızın durumunu kabul edemeyenler, Omelas'ı bırakıp giderler.

Başlangıç sorusu: Omelas'ı bırakıp gitmek bir çözüm müdür? Değil midir?

Felsefi soru: Çoğunluğun iyiliği ve mutluluğu karşısında azınlığın iyiliği ve mutluluğu önemsiz midir?

Omelas Adlı Uyaran Soruşturan Toplulukta Nasıl Uygulanır?

Bu uyaran felsefe disiplininin ahlak felsefesi alanına ilişkindir. Ahlak felsefesinin temel problemlerinden, çoğunluğun iyiliği ve mutluluğu karşısında azınlığın iyiliği ve mutluluğu önemsiz midir? Sorunsalı üzerinde durulacaktır. Uyaran iki bölümden oluşmaktadır. Bu uyaranda dikkat edilmesi gereken hikâyenin adının katılımcıları etkileyebileceği düşünülerek, uyaranın adının Omelas olarak kısaltılmasıdır. Soruşturma bittikten sonra tam adını söyleyebilirsiniz.

Birinci bölümde uyaranın başlangıç sorusu kolaylaştırıcı tarafından soruşturan topluluğa yönlendirilir;

Başlangıç sorusu: Küçük kızın durumunu kabullenmeyenler şehri terk etsin mi etmesin mi?

Bu soruyla soruşturan topluluk, kız çocuğunun durumuna katlanamayanların Omelas'ı neden terk etmeleri veya etmemeleri gerektiğine dair kendi zihinsel süreçleri üzerinden gerekçeli görüşlerini ifade edeceklerdir.

Birinci öğrenci: Bence şehri terk etsinler. Omelas'ta kalırlarsa yapacakları bir şey yok. Ancak onların vicdanları küçük kızın zindan-

da eziyet çekerek yaşamasına izin vermiyor. Fakat bu duruma karşı yapacakları bir şey de olmadığına göre kendi vicdanlarını rahatlatmak adına ve böyle bir suça ortak olmamak için gitsinler.

İkinci öğrenci: Ben arkadaşıma katılmıyorum. Oradan gitmek bir çözüm değildir. Bu bir kaçıştır. Kaçmakla sorunlar çözülmez. O kız çocuğu orada kalmaya devam edecek çünkü.

Üçüncü öğrenci: Bu hikâyenin benzeri bir durumunu yaşıyoruz gibi geliyor. Dünyada açlık, kötü koşullar yüzünden işkence dolu bir hayat yaşayan bir sürü çocuk var. Hatta yolda yürürken yanımızdan geçip gidiyorlar. Soğuk havada üstü başı dökük, ayakları çıplak, mendil satıyorlar. Gördüğümüzde üzülüyoruz. Ama sonra hayatımıza hiç yoklarmış gibi mutlu mesut devam ediyoruz. Biz her gün Omelas'ı terk ediyoruz. Sonra tekrar geri dönüyoruz gibi.

Kolaylaştırıcı üç, dört öğrenciden de görüş aldıktan sonra, burada karşıtlığı göstermek amacıyla birinci ve ikinci öğrencinin düşüncelerini çarpıştırarak soruşturan topluluğa siz hangi fikre katılıyorsunuz? Sorusunu sorar. Böylece topluluk üyeleri hikâye üzerinden kendi düşüncelerini analiz etme imkânı bulur. Düşüncelerine mesafe alarak kendi görüşlerini yeniden değerlendirirler.

Kolaylaştırıcı uyaranın ikinci bölümünü paylaştıktan sonra başlangıç sorusunu sorar.

Başlangıç sorusu: Omelas'ı bırakıp gitmek bir çözüm müdür? Değil midir?

Soruşturan topluluk bu soruyla Omelas'ı bırakıp gidenlerin davranışları üzerinden bunun bir çözüm olup olmayacağı üzerine düşünmeye ve görüşlerini ifade etmeye başlar.

Birinci öğrenci: Bence kesinlikle bir çözüm değildir. Bence gidenlerde kalanlar kadar etik dışı davranış içindeler. Çünkü oradan giderken o kız hâlâ orada durmaya devam etmektedir.

İkinci öğrenci: Arkadaşıma katılıyorum. Gitmek bir çözüm değildir. Onu oradan kurtarmaları gerekiyor. Mücadele etmeleri gerekiyor. Gerekirse refahlarından vazgeçmeyi göze alacaklar. Kendileri zaten bilinmeze gidiyorlar ama kalanları ikna edip, birlikte o kız çocuğunu oradan çıkarmalılar.

Üçüncü öğrenci: Nasıl ikna edebilirler? Kalanların vicdanları bu durumdan rahatsız olmamış. Gayet mutlu ve refah içinde memnun bir şekilde hayatlarına devam ediyorlar. Gitmeleri zindandaki kız için bir çözüm değil ama kendileri için vicdanen bir çözüm olabilir.

Kolaylaştırıcı diğer öğrencilerden de görüş aldıktan sonra üçüncü öğrencinin düşüncesini yankılayarak felsefi soruyu sorar.

Felsefi soru: Çoğunluğun iyiliği ve mutluluğu karşısında azınlığın iyiliği ve mutluluğu önemsiz midir?

Bu soruyla soruşturan topluluk artık faydacı etik anlayışı doğrultusunda çoğunluğun mutluluğu karşısında azınlığın mutsuz olması ya da feda edilmesi etik midir? Eğer etiğe uygunsa nedenleriyle birlikte eğer uygun değilse nedenleriyle birlikte çıkarımda bulunarak, felsefi bir tutum geliştirerek soruları cevaplarken kendi etik anlayışlarını ve değerlerini de yeniden sorgular.

Birinci öğrenci: Bence önemlidir. Her bir insan değerlidir. İnsan sayılara indirgenemez. İnsan belki doğası gereği bencildir. Kendi mutluluğunu ve iyiliğini öncelikle düşünür ama bunu başkasının acı çekmesi koşuluna indirgememelidir. Zaten böyle bir tercih yapıyorsa artık o durumda ahlaki bir değerden, karardan ya da eylemden bahsedebilmesi mümkün değildir.

İkinci öğrenci: Arkadaşıma katılmıyorum. Çoğunluğun iyiliği için bazen azınlığın iyiliğini feda edebiliriz. Bir kişinin hayatına karşılık 1000 kişinin hayatı mı? Gibi bir seçim durumunda kaldığımızda ne

yapacağız? 1000 kişiyi mi feda edeceğiz. Burada daha mantıklı kararlar almamız gerekiyor.

Üçüncü öğrenci: Aslında her iki arkadaşımın düşüncesine katılıyorum. Koşullar bazen öyle oluşabilir ki bu durumda etik olmayan tercihler yapabiliriz. Ama o tercihi yaptıktan sonra nasıl bir yaşantımız olacak. Eskisi gibi kaldığımız yerden devam mı edeceğiz. Hayatımız boyunca vicdanımız rahatsız olabilir. İnsan olabilmeyi başarmak oldukça zor. Bunun için mücadele etmeliyiz. Koşullarımızı bencilce hareket etmeden düzenlemeliyiz. Kant'ın ödev ahlakı aklıma geldi. Bence buradaki mantık hatası ahlaki eyleme bir amaç yüklemek. Neden çoğunluğun mutluluğu ahlaki amacımız olsun. Bence ahlakın bir amacı olmamalı. O zaman işin içinden çıkılamıyor. İnsan ahlaki bir öznedir. Yani insan olduğu için, ödevi olduğu için, koşulsuz olarak ahlaki eylemi gerçekleştirmelidir.

Kolaylaştırıcı diğer öğrencilerden de düşüncelerini aldıktan sonra değerlendirme yaparak soruşturmayı bitirir.

8. Uygulama

Matrix 1

Yaş: 13+
Süre: 1 ders saati (40-45 dk)
Uyaran Kaynağı: Matrix 1 Filmi*
Ana Kavram: Seçimler, Özgür irade, Sorumluluk
Felsefe Alt Dalı: Ahlak Felsefesi

Uyarı: Uzun metrajlı filmleri uyaran haline getirmek için farklı yöntemler izlenebilir. Her katılımcı filmi izlemiş olmayabilir, bu nedenle bir özetleme yapılabilir. Filmin sadece bir kesiti soruşturulacaksa ilgili bölüm katılımcılara izlettirilir. İzlenen bölümden sonra da kolaylaştırıcı mutlaka özetleme yapmalıdır. Bu özetlemede kolaylaştırıcı asla kendi görüşlerini, yorumlarını katmamalıdır.

Matrix filmi, 1999 yılında Wachowski kardeşlerin senaryosunu yazıp yönettikleri, dönemine göre hem film teknikleri hem de içeriğiyle film tarihi açısından değerlendirildiğinde bir devrim niteliğindedir. Film, insanlar tarafından üretilen yapay zekâların süreç içerisinde

*Bu uyaran, Lana ve Lilly Wachowski kardeşlerin yazıp yönettiği, 1999 yılında gösterime giren Matrix 1 filminden esinlenerek hazırlanmıştır.

kendini geliştirerek insanlarla aralarında gerçekleşen bir savaş sonrasında; insanların kaybettiği, yapay zekâların kazandığı bir dünyada neler olabileceğine dair bir distopya türüne karşılık gelmektedir. Yapay zekâlar, Matrix adını verdikleri bir simülasyon, yazılım programı oluşturmuşlardır. İnsanlar yapay zekâlar tarafından üretilmekte, bedenleri içi sıvı dolu kozalarda bulunmaktadır. İnsanların bedenleri bu kozaların içinde kablolarla Matrix programına bağlanmış bir şekilde, sanal bir dünyada, yaşamlarını sürdürmektedir. Savaştan kaçabilen bazı insanlar yer altında Zeon adını verdikleri bir yerde yaşamlarını sürdürmektedir. Tek bir amaçları vardır, Matrix dünyasını yok ederek insanları makinalardan kurtarmak. Bunun için görevli olan mürettebatın başında Morpheus bulunmaktadır. Matrix dünyasında uyanmaya hazır olan zihinleri uyandırarak Zeon dünyasına getirmektedir. Matrix dünyasında Thomas Anderson olarak bilinen Neo, bir bilgisayar firmasında yazılımcı olarak görev yapmaktadır. Diğer zamanlarda ise *hacker* olarak çalışmaktadır. İçinde bulunduğu Matrix dünyasının ne olduğuna dair sorular sorarak, araştırma yapmaktadır. Gemi mürettebatından Trinity, Neo'ya ulaşarak onu Morpheus'a götürür. Neo Matrix dünyasından çıkarılarak gerçek dünyaya geçiş yapar. Morphesus, Neo'nun tüm insanlığı kurtaracak, makineleri yenecek seçilmiş kişi olduğuna inanmaktadır. Film Morpheus, Neo ve Trinity'nin birlikte makinalara karşı verdiği mücadele ekseninde ilerler.

SAHNE 1: MAVİ HAP KIRIMIZI HAP, SEKANS (25:42-29:58)

Trinity, Neo'yu Matrix dünyasında Morpheus'la buluşturur. Morpheus'la Neo arasında bir dizi diyaloğa eşlik ederiz. Morpheus Neo'ya, Matrix Dünyasının ne olduğunu bilmek istiyorsa kırmızı hapı içmesini, eğer Matrix dünyasında kalarak yaşamına devam etmek istiyorsa mavi hapı seçmesini söyler. Neo Kırmızı hapı içer.

Başlangıç sorusu 1: Neo kırmızı hapı kendi isteğiyle mi seçmiştir?

Başlangıç sorusu 2: Neo'nun kırmızı hapı seçmesi, özgür iradesi olduğunu gösterir mi?

SAHNE 2 MATRİX NEDİR? SEKANS (39:04-44:33)

Morpheus Neo'ya Matrix'in ne olduğunu anlatmak için hazırladıkları bir simülasyon programına dahil eder. Bu programda Matrix dünyasının nasıl oluştuğu, ne olduğu ve orada nasıl bir yaşam olduğu, gerçek dünyanın, içinde bulundukları zamanda nasıl bir yere dönüştüğü gösterilir. Sonunda bu açıklamalara dayanamayan Neo programdan çıkmak ister. Bildiği, yaşadığı, gördüğü dünyanın yani Matrix'in bir yazılım programı, simülasyon olduğu gerçeğini kabullenemeyen Neo programdan çıktıktan sonra Morpheus'a Matrix'e geri dönmek istediğini söyler.

Başlangıç sorusu: Neo neden Matrix'e geri dönmek istemektedir?

Ara geçiş sorusu: Birey seçim yaparken sonuçlarını öngörme sorumluluğuna sahip midir?

Felsefi soru: Seçimlerimizin sorumluluğunu almak zorunda mıyız?

Matrix 1 Adlı Uyaran Soruşturan Toplulukla Nasıl Soruşturulur?

Bu uyaran felsefe disiplininin Ahlak felsefesi alanına ilişkindir. Ahlak felsefesinin temel kavramlarından karar verme, seçme ve sorumluluk ilişkisi üzerinden özgür irade kavramında derinleşerek iradenin özgür olup, olmadığını; problem alarak soruşturmaktadır. Uyaran İki kısımdan oluşmaktadır.

Uyarı: Uyaran bir filmdir. Film soruşturmaları asla bir film analizi değildir. Dolayısıyla filmde belirtilen sahneler üzerine soruşturma yapılması gerekmektedir. Kolaylaştırıcın soruşturmaya başlamadan önce "sizinle paylaştığım çerçeve üzerinden soruşturma yapacağız" ifadesini kullanması önemlidir.

Birinci kısımda uyaranın başlangıç sorusu kolaylaştırıcı tarafından soruşturan topluluğa yönlendirilir;

Başlangıç sorusu: Neo kırmızı hapı kendi isteğiyle mi seçmiştir?

Birinci öğrenci: Bence kendi seçimidir. Kendisi de zaten bir arayış içindeydi. Ve bu yolda ilerlemenin seçimi de kırmızı hapı içmesidir. Dolayısıyla Neo bilinçli bir tercih yapmıştır.

İkinci öğrenci: Arkadaşıma katılmıyorum. Bence burada Morpheus çok etkili bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmadan etkilenmemesi mümkün gözükmüyor. Böyle bir konuşma yapmayıp doğrudan sorsaydı belki de mavi hapa yönelecekti. Burayı bilemeyiz. Ama bildiğimiz şey kırmızı hapı etkilenerek seçtiği ve bu durumda kendi seçimi olmadığıdır.

Kolaylaştırıcı 3,4 kişiden görüş aldıktan sonra birinci ve ikinci öğrencinin görüşlerindeki karşıtlığı gerekçeleriyle yankılayarak siz hangi arkadaşınızın düşüncesine katılıyorsunuz? Sorusunu topluluğa yönlendirir. Buradan gelen cevaplar doğrultusunda içinde özgür irade kavramı olan açılımı yankılayarak "Bu durumda Neo kırmızı hapı özgür iradesiyle mi seçmiştir?" Sorusunu sorar. Artık soruşturan topluluk Neo üzerinden özgür irade kavramıyla ilişkili düşüncelerini ifade etmeye başlar. Böylece eleştirel düşünmenin temeli olan kuralları uygulayabilme ile doğru düşünebilme becerisi gelişir. Felsefenin kavramları irdelemesi ve düzenleyebilmesi için kullandığı akıl yürütmedeki en önemli etken mantıki bağlantı, ilişki ve çıkarımdır.

Kolaylaştırıcı uyaranın ikinci bölümünü paylaştıktan sonra başlangıç sorusunu topluluğa sorar.

Başlangıç sorusu: Neo Matrix'e neden geri dönmek istiyor?

Birinci öğrenci: Neo hayal kırıklığına uğradı. Çünkü gerçek dünyaya ilişkin başka düşüncesi olabilir. Karşılaştığı gerçeklik onu çok

zorladı. Gerçek dünya dediği yerde uğraşması gereken çok fazla güçlük var. Bizde baştan bizim çok hoşumuza gideceğini düşündüğümüz şeçimler yapabiliriz ama sonrasında yaşadıklarımızın getirdiği sonuçlar bize çok fazla gelebilir. Bu noktada vazgeçebiliriz.

Kolaylaştırıcı: Bir örnekle açıklayabilir misin?

Birinci öğrenci: Geçen sene öğretmenim beni uluslararası bir projede yarışmak üzere onunla çalışıp çalışamayacağımı sordu. Başta ben çok sevindim. Hemen kabul ettim. Ama proje yazma sürecine başlayınca çok zorlandım. Hem derslerim hem de bu proje çalışmaları beklediğimden daha fazla zamanımı aldı. Bırakmak istedim. Baştaki sevincim sıkıntıya dönüştü.

İkinci öğrenci: Arkadaşıma katılıyorum. Neo kırmızı hapı içip gördükleri karşısında pişman oldu ve bu yüzden geri dönmek istiyor.

Üçüncü öğrenci: Neo'nun Matrix dünyasında kendine göre bir yaşamı vardı. Evet, bazı sorular soruyordu. Ama dünyasını bu denli sarsacak bir durumla karşılaşmayı beklemiyordu. Tüm yaşantısı altüst oldu. Şimdiye kadarki yaşamının gerçek olmadığını öğrendi. Bu durumu kabul etmesi, bununla mücadele etmesi çok zor. Bu yüzden geri dönmek istiyor.

Kolaylaştırıcı diğer öğrencilerden görüş aldıktan sonra birinci öğrencinin düşüncesini yankılayarak ara geçiş sorusunu sorar.

Ara geçiş sorusu: Birey seçim yaparken sonuçlarını öngörme sorumluluğuna sahip olmalı mıdır?

Bu soruyla topluluk, sorumluluklarımızdan kaçabilmemiz mümkün müdür? Bir kere seçim yaptıysak onun sorumluluğunu sonuna kadar taşımakla yükümlü müyüz? Bu noktada vazgeçmekte bir seçim değil midir? Gibi soruların arka planda eşlik ettiği bir seç-

me ve sorumluluk ilişkisini irdeler. Günlük yaşam pratikleri içerisinde de çokça karşılaştığımız bu iki kavram üzerine sorgulama yapan öğrenciler analitik bir düşünme gerçekleştirir. Analiz sürecinde soruşturan topluluk üyeleri, kavramları açık ve net hâle getirerek, kavramlar arasındaki ilişkileri belirleyerek inceler ve düşüncelerini temellendirip sınayarak akıl yürütme becerilerini geliştirir.

Kolaylaştırıcı öğrencilerden gelen cevaplardan felsefi soruya uygun olan düşünceyi yankılayarak soruşturan topluluğa felsefi soruyu sorar.

Felsefi soru: Birey Seçimlerinin sorumluluğunu almak zorunda mıdır?

Bu soruyla soruşturan topluluk seçimlerimizin sorumluluğunu almakla ahlaki bir özne olarak yaşamak ne anlama gelmektedir? Bu sorunların arka planda çalıştığı felsefi bir tutumla soruşturmalarını gerçekleştirir. Soruşturma sonunda bazı öğrenciler yeni sorular oluşturabilirler. Bu durum tam da felsefi tutum geliştirmenin bir kanıtı olarak değerlendirilmelidir. Felsefede yeni ve özgün bir soru oluşturmak, felsefi sorulara cevap vermek kadar önemlidir. Sokrates'e göre felsefe sorulara yanıt vermekten çok yanıtları sorgulamakla sorumludur. İşte bu soruşturmalarda topluluğun yeni sorular/sorunlar oluşturması felsefi tutumun, felsefe yapabilmenin de pratiğini oluşturur.

Birinci öğrenci: Bence seçimlerimizin sorumluluğunu almalıyız. Eğer almazsak seçim yapmamızın bir anlamını kalmaz. İnsanın kendini ahlaki bir özne olarak var edebilmesi, özgür olması tam da bu durumla ilişkidir. Derste görmüştük Sisifos Mitinde olduğu gibi. Sırtında taşıdığı kaya Sisifos için bir yük değil onun özgür seçim yapabilmesinin bir bedeliydi. Yoksa kukla gibi hep başkalarının istediği doğrultuda yaşarız.

İkinci öğrenci: Ben arkadaşımın bu düşüncesine katılmıyorum. İnsanız hepimiz bazen yanlış kararlar verebiliriz. Bir seçim yapabilirim ama vazgeçebilme hakkım da olmalı. Sonuna kadar taşımakla yükümlü müyüz? Ben arkadaşlarıma sormak istiyorum. Bu noktada vazgeçmekte bir seçim değil midir?

Kolaylaştırıcı burada soruşturan topluluğa ikinci öğrencinin sorusunu cevaplamak isteyen olup olmadığını sorar.

Üçüncü öğrenci: Burada sanırım kafam karıştı. Aslında hem evet hem de hayır demek istiyorum. Örneğin bir aile çocuk yapma kararı verdi ve çocukları oldu. Sonrasında diyelim ki babaya ya da anneye çocuğun sorumluluğu taşımak yani ona bakmak, ilgilenmek zor geldi ne yapacaklar çocuğu bırakacaklar mı? Böyle bir sonuç çocuk açısından ne kadar kötü olurdu. Ama diyelim ki doktor olmayı seçtik ve tüm çabamızla doktor olduk. Mesleğimizi yaparken ise hiç de istediğimiz gibi olmadığını gördük o zaman ne yapacağız? Bizi mutsuz eden bir meslekle hayatımızın sonuna kadar devam mı edeceğiz. Bir seçim yaptık ve bu bizi mutsuz etse bile vazgeçemeyecek miyiz? İşte burada ikileme düştüm sanırım. Ben çukurdayım şu anda.

Dördüncü öğrenci: Senin örneklerinden hareket edecek olursam sanırım şu şekilde bir ayırım yapabiliriz. Çocuk sahibi olma seçimi sadece o seçimi yapan kişinin sorumluluğunda değil. Bu seçimin sonucu çocuğu yani bir başkasını da etkiliyor. Böyle bir durumda seçimlerimizin sonuçlarını sonuna kadar üstlenmeliyiz. Öteki mesleki seçim ise sadece bizi ilgilendiren kişisel bir tercih. Bunun sorumluluğu sadece beni ilgilendiriyor. Öyleyse burada vazgeçme ve yeni bir mesleğe yönelme ya da beni ne mutlu edecekse onu seçebilme davranışı gösterebilirim. Yani vazgeçebilirim.

Beşinci öğrenci: Arkadaşlarımın düşünceleri üzerinden ben de şunu ifade etmek isterim hangi seçimi gerçekleştireceksek sonuç-

larını iyi analiz etmek gerekiyor. Rastgele bir seçim yapmamalıyız. Karar verme aşamasında enine boyuna düşünmeli dikkatli olmalıyız. Çünkü bazı seçimlerimiz sadece bizi değil başkalarını da etkileyebilir.

Kolaylaştırıcı diğer öğrencilerden de görüşlerini alarak değerlendirme aşamasına geçer.

9. Uygulama

Stellaluna

Yaş: 9+
Süre: 1 ders saati (40-45 dk)
Uyaran Kaynağı: Stellaluna*
Ana Kavram: Öz
Felsefe Alt Dalı: Varlık Felsefesi

Anne yarasa her gece göğsünde yavrusu Stellaluna ile yiyecek aramaya çıkardı. Bir gece bir baykuş peşlerine düştü. Anne yarasa baykuş ile mücadele ederken Stellaluna altındaki ormana doğru hızla düşmeye başladı Tam yere çakılmak üzereyken sık dallar onu bir ağ gibi yakaladı. "Anne" diye seslendi. Tekrar düşmeye başladı ve yumuşacık bir yuvaya tepe üstü indi. Yuvadaki üç yavru kuş şaşırdı. Anne kuş onu yuvadan atmadı ve besledi. Bu arada anne kuş sürekli yavrularına yiyecek taşıdı. Stellaluna'nın karnı çok açtı ama börtü böcek yemeyi istemiyordu. Sonunda dayanamadı açtı ağzını. Zaman içinde kuşlar gibi davranmayı öğrendi. Gündüz uyanık kalıp gece uyuyor, börtü böcek yiyordu.

* Bu uyaranda, Kuraldışı Yayınları tarafından basılan, Janell Cannon tarafından yazılmış olan "Stellaluna" adlı kitap kullanılmıştır.

Değiştiremediği tek şey baş aşağı uyumaktı. Bir keresinde Kuş Ana yiyecek bulmaya gittiğinde, meraklı yavrularda baş aşağı durmayı denediler. Kuş Ana dönüp de yuvanın kenarına tutunmuş sekiz ayak görünce kıyameti kopardı. "Çabuk yuvaya girin sizi gidi hınzırlar!"

Kuş Ana Stellaluna'yı dönüp "Çocuklarıma kötü örnek oluyorsun. Bu yuvanın kurallarına uyacağına söz vermezsen seni yuvaya almam" dedi.

Uyaran burada bölünür ve ilk soru sorulur.

Başlangıç sorusu: Stellaluna yuvanın kurallarına uyacağına söz versin mi, vermesin mi?

Bir gün anne kuş uçmayı öğretmek için üç bebek kuş ve Stellaluna'yı yuvadan çıkardı. Dört arkadaş uçtular uçtular... Bebek kuşlar bir dalın üzerine kondu ancak Stellaluna bunu yapamadı. Bebek kuşlar yuvaya döndü. Stellaluna o kadar yoruldu ki kanatlarının ucundaki tırnaklarını bir dala taktı ve uyudu. Bir süre sonra bir ses onu uyandırdı. "Heyy böyle ters bir şekilde durmuş ne yapıyorsun?" "Ben ters durmuyorum, sen ters duruyorsun" dedi Stellaluna. Bu konuşan baş aşağı duran bir yarasaydı ve Stellaluna'ya "Sen bir yarasasın ve yarasalar ayakları ile dallara tutunurlar, ters uyurlar" dedi. Stellaluna başına gelenleri anlattı. Gündüz uçtuğunu, gece uyuduğunu ve böcek yediğini...

Yarasanın kafası karıştı. Sen şimdi bir yarasa mısın yoksa kuş musun? Dedi.

Başlangıç sorusu: Stellaluna bir kuş mu yoksa bir yarasa mı?

Felsefi soru: Yaşam deneyimleri bireyi değiştirip başka biri yapar mı?

Felsefi soru: Bizi biz yapan değişmeden kalan bir şey var mı?

Stellaluna Adlı Uyaran Soruşturan Toplulukta Nasıl Uygulanır?

Bu uyaran felsefe disiplininin Varlık felsefesi alanına ilişkindir. Varlık felsefesinin temel kavramlarından olan "öz"de derinleşerek bir şeyi o şey yapan nedir? Sorusuyla tarihsel süreçte de filozoflar tarafından da farklı değerlendirilen özün ne olduğu, ne anlama geldiği soruşturulacaktır. Uyaran iki bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde uyaranın başlangıç sorusu kolaylaştırıcı tarafından soruşturan topluluğa yönlendirilir;

Başlangıç sorusu: Stellaluna yuvanın kurallarına uyacağına söz versin mi, vermesin mi?

Birinci öğrenci: Bence vermesin. Kendi benliğinden dışarı çıkmamalı. Kuşlardan bağımsız olarak yaşamayı öğrenmeli. Özünde kim olduğunu inkâr etmemeli. Bunu başkaları için yapmamalı.
İkinci öğrenci: Söz versin. Daha yavru ihtiyaçları var. Şimdilik kuşlar gibi davransın.

Kolaylaştırıcı iki- üç görüş daha aldıktan sonra söz versin ve vermesin diyen öğrencilerden ikisini yankılayarak karşıtlığı ortaya çıkarmalıdır. Eğer tüm katılımcılar, söz versin deseydi, bu noktada hayali muhalif yaratmak gerekirdi. Ya da tam tersi tüm katılımcılar söz vermesin deseydi yine hayali muhalif yaratmak gerekirdi.

Uyaranın 2. bölümü okunur, özetlenir ve bu bölüme ait başlangıç sorusu sorulur.

Başlangıç sorusu: Stellaluna bir kuş mu yoksa bir yarasa mı? 5-6 katılımcıdan görüş alınır. Amaç düşünce çeşitliliği oluşturmak ve varsa karşıt fikirleri ortaya çıkarmaktır.

Birinci öğrenci: Stellaluna kuş taklidi yapan bir yarasadır. O doğuştan bir yarasadır. Yetiştirildiği çevrenin etkisiyle içinde bulunduğu kabın şeklini alıyor. Ona kuş diyemeyiz.

Katılımcılardan birçok görüş geliyor ve kolaylaştırıcı birinci öğrencinin fikrini yankılayarak, yaşam deneyimleri bireyi değiştirip başka biri yapar mı felsefi soruyu topluluğa sorar.

Birinci öğrenci: Yaşanılan deneyimler özümüze aykırı da olsa özümüz değişmez.

İkinci öğrenci: insan olmak insanın özüdür.

Üçüncü öğrenci: Deneyimlerle bazı özellikler değişse de kendin olmaya devam edersin.

Dördüncü öğrenci: Başka biri gibi davransak da özümüz aynı kalır.

Katılımcılar değişmeyen bir şeyler olduğunu, bunun öz olabileceğini söylemekle beraber " öz" derken ne demek istediklerini tanımlamakta güçlük çektiler.

Birinci öğrenci: İnsanın iyi olması onun özü olabilir.

İkinci öğrenci: Değer verdiği inandığı şeylerdir.

Üçüncü öğrenci: Değer verdiğimiz, inandığımız şeyler değişebilir.

Dördüncü öğrenci: Belli temeller var. Varoluşumuzla gelen çeşitli temeller var. Özümüzü de bu temeller oluşturuyor.

Uyarı: Bu temeller nelerdir? Bir örnek verebilir misin? Soruşturma sırasında örnek verebilir misin şeklinde açıcı sorular sormak son derece önemlidir. Katılımcının fikirlerini tam olarak açıklaması, görüşlerin havada kalmamasını ve diğer katılımcılar tarafından tam olarak anlaşılmasını sağlar. Kolaylaştırıcı beşinci öğrencinin düşüncesini yankılayarak ikinci felsefi soruyu sorar.

Felsefi soru: Bizi biz yapan değişmeden kalan bir şey var mıdır yok mudur?

Birinci öğrenci: Yaşam boyunca öğrendiklerimiz, deneyimlediklerimiz bizi, kendimizi oluşturuyor. Bu da bizim özümüzdür.
İkinci öğrenci: Ben arkadaşımın fikrine katılmıyorum. Bu bizim kimliğimiz olur, özümüz değil.

Üçüncü öğrenci: Bence değişmeden kalan şey mutlaka vardır. Örneğin insanın düşünen bir varlık olması onun değişmeden kalan özüdür. Düşüncelerimiz değişebilir ancak akıl sahibi bir varlık olarak insanın düşünebilmesi onun özüdür. Bu noktada kolaylaştırıcı soruşturan topluluğa "öz nedir" sorusunu sorar. Öğrencilerden, "Bir şeyin temelidir. Esas yapısıdır. Değişmeden kalan tek şeydir" diye cevaplar gelmiştir. Kolaylaştırıcı gelen cevaplardan sonra değerlendirme yaparak soruşturmayı bitirir. Bu soruşturmada öğrenciler felsefenin önemli bir kavramı olan öz üzerine aşama aşama düşünerek kavrama dair kendi düşünmeleri üzerinden düşüncelerini üretmişlerdir. Dolayısıyla eleştirel düşünme becerisini üst düzeyde gerçekleştirmişlerdir. Soruşturma sonunda kavrama dair yeni sorular oluşturmuşlar ve çukurda kalmışlardır. Bu da P4C yönteminde iyi bir soruşturma için beklenen bir sonuçtur. Soruşturan topluluk geliştikçe öğrenciler soruşturmadan yeni soruiar üreterek ayrılırlar. Bu da onları araştırmaya, öğrenmeye, meraklarının peşinden gitmeye yönlendirir.

10. Uygulama

Tuğlalar

Yaş: 10+
Süre: 1 ders saati (40-45 dk)
Uyaran Kaynağı: Eşdeğer VIII Adlı Heykel*
Ana Kavram: Sanat, Sanat eseri
Felsefe Alt Dalı: Sanat Felsefesi

1966 yılında Minimalist sanatçı Carl Andre, Eşdeğer VIII adlı bir heykel yapar. Heykel sanatçının talimatlarına göre iki tuğla yüksekliğinde dikdörtgen oluşturacak biçimde üst üste dizilmiş 120 ateş tuğlasından oluşur. Londra'daki Tate Galeri, özelliği olmayan ve tanesi üç beş kuruşa satın alınabilecek tuğlalardan oluşan bu heykele 2000 pounddan fazla öder.

Diğer taraftan galerinin karşısında bir şantiyede çalışan işçiler aynı şekilde 120 tuğla alır ve galeride olanlardan habersiz bir şekilde tuğlaları aynı biçimde dizerler.

* Bu uyaran, Carl Andre tarafından yapılan ve "Eşdeğer VIII" adını vermiş olduğu heykel niteliğindeki çalışmadan esinlenerek hazırlanmıştır.

Soruşturan Topluluk:

Başlangıç sorusu: Dışarıdan bakıldığında iki yığın aynı olmasına rağmen birinci yığın sanat eseri olarak kabul edilmekte, diğeri ise sanat eseri olarak kabul edilmemektedir. Neden?

Ara geçiş sorusu 1: Tuğlaların dizilmesindeki niyet, amaç onu sanat eseri yapar mı?

Ara geçiş sorusu 2: Sanat eseri olarak dizilmese de insanlar sanat eseri olarak görürse sanat eseri olur mu?

Felsefi soru: Bir şeyi sanat eseri yapan nedir?

Tuğlalar Adlı Uyaran Soruşturan Toplulukta Nasıl Uygulanır?

Bu uyaran felsefe disiplininin sanat felsefesi alanına ilişkindir. Sanat felsefesinin temel kavramlarından sanat, sanat eseri üzerinde derinleşerek Bir şeyi sanat eseri yapan nedir? Sanatı sanat yapan koşullar, şartlar var mıdır? Sorularını sorar. Ayrıca kavramsal sanat, modern sanat gibi günümüz sanat anlayışları hakkında görüş oluşturur. Uyaran tek bölümden oluşmaktadır.

Uyaranın başlangıç sorusu kolaylaştırıcı tarafından soruşturan topluluğa yönlendirilir;

Başlangıç sorusu: Dışarıdan bakıldığında iki yığın aynı olmasına rağmen birinci yığın sanat eseri olarak kabul edilmekte, diğeri ise sanat eseri olarak kabul edilmemektedir. Neden?

Birinci öğrenci: Sanat eseri kabul edilen tuğlaları bir sanatçı yapmıştır. Bunu yaparken bir sanat eseri yapmayı hedeflemiştir. Diğer tuğlaları ise sanatçı olmayan işçiler yapmıştır ve sanat eseri yapmak için değil belki de şantiyedeki tuğlaları düzenlemek amacıyla yapmıştır.

İkinci öğrenci: Ben de arkadaşıma katılıyorum. Ne amaçla yapıldığı sanat eseri olmasını etkiler. Sanatçı evinin bahçesinde var olan tuğlaları dizebilir amacı heykel yapmak değil tuğlaları dizmesidir ama amacı heykel yapmak olmayabilirdi. Ancak katılmadığım tarafı sanatçının her düzenlemesi ve eylemi sanat eseri değildir. Burada ne hedeflediği önemli.

Üçüncü öğrenci: Arkadaşlarıma şunu sormak istiyorum. İnşaatta çalışan işçiler biz sanat eseri yapalım diye karar verip 120 tuğla dizseydi bu sanat eseri mi olacaktı? Sadece hedeflemek sanat eseri üretmeyi sağlar mı?

Dördüncü öğrenci: Müze işçilerin tuğlalarına da aynı rakamı ödeseydi işçilerin üretimi sanat eseri olmayacaktı. Bir heykeli bir sanatçı yaparsa o eser o zaman sanat eseri olur. Gidip aynı rakamı işçilere ödeseydi işçiler tuğlaları çok büyük bir rakama satmış olurdu ama o tuğlalar sanat eseri olmazdı işçiler de sanatçı olmazdı. Bu uyaran ile soruşturmada sanat eseri nedir? Sanat eserini sanat eseri yapan şey nedir? Sorularında derinleşilir.

P4C yöntemiyle gerçekleşen bu soruşturmada belli bir sırayla adım adım "Bir şeyi sanat eseri yapan nedir" sorununa gelinmiştir. Öğrenciler özgürce düşüncelerini, özenli bir şekilde ifade ederler. Soruşturmanın son felsefi sorusuyla da bütünsel bir düzlemde birleştirdikleri ve ilişkilendirdikleri sanata dair kavramlar üzerine yeni, farklı anlamlar kazanırlar. Buna bağlı olarak eleştirel, yaratıcı, iş birlikçi, özenli düşünme eylemiyle çözümlenmiş, üzerinde düşünülmüş, aydınlığa kavuşturulmuş malzemeden ya da verilerden hareketle kavramlar yeniden sorgulanarak inşa edilir.

P4C Türkiye olarak sanat konusunu P4C oturumlarında ele almayı her yaş grubu için çok önemsiyoruz. Çünkü sanat, sanatçı ve sanat eserlerine bakış açısı küçük yaşlardan itibaren geliştirilmelidir.

Sanat insanın, düşüncelerini, duygularını, ruhunu incelterek onun hayata bakışını derinleştirir. Atamızın da söylediği gibi "Sanatsız kalan bir toplumun hayat damarlarından biri kopmuş demektir". Bu yüzden sanat üzerine düşündüğümüz soruşturmalar, demokratik ve gelişmiş bir toplumu inşa etmek için son derece önemlidir.

ÇOCUKLARLA TOPLULUKLARLA FELSEFE

Olasılıkları ortadan kaldırmak için değil, onları artırmak için çabalardık. Hepimiz olağanüstü yaratıcıydık ve her zaman farklı düşünce biçimlerini keşfetmenin neşesiyle dolu olurduk. Sonra bize bir şey oldu: Okula gittik. Bize nasıl düşüneceğimiz öğretilmemişti; geçmişteki düşünürlerin düşündüklerini yinelemek öğretilmişti. Bize olasılıkları aramak yerine onları hariç tutmanın yollarını aramak öğretildi. Sanki okula bir soru işareti olarak girmiş ve bir nokta olarak mezun olmuştuk.

Michael Michalko

P4C Türkiye'nin hedefi, tüm çabası çocukların, gençlerin, anne-babaların, öğretmenlerin, tüm toplumun yeniden soru işaretine dönüşebilmesi için eğitimi dönüştürmektir. P4C eğitim yöntemi bu dönüşümü sağlayabilecek "Mükemmel Düşünme Teorisi"ni içinde barındırmaktadır. Bu kitap, binlerce saat yapılan P4C uygulamaları ve eğitimlerinden yola çıkılarak bu hedef için yazılmıştır.

TAN 1 THG 078851

P4C TÜRKİYE

ISBN 978-605-70634-8-9

9 786057 063489